

**PLAN
URZĄDZENIOWO-ROLNY**

GMINY CIEPŁOWODY

WROCLAW, 2010 r.

Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych we Wrocławiu
50-044 Wrocław, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 15/17

tel.: 071 372 38 56
tel.: 071 342 99 33
fax: 071 342 99 13

dyrekcja@dbgitr.internetdsl.pl
<http://bip.biuro-geodezji.dolnyslask.pl>

Opracowano na zlecenie Zarządu Województwa Dolnośląskiego
przy współudziale Urzędu Gminy Ciepłowody

Zespół autorski:

mgr inż. Lidia Sasiadek
mgr inż. Anna Jankowiak

Nadzór merytoryczny:

mgr inż. Ryszard Jopek

Prawa autorskie zastrzeżone

Wykorzystanie niniejszego opracowania dla potrzeb planistycznych, w zakresie wynikającym z przepisów autorskich dozwolone pod warunkiem podania źródła. Wykorzystanie w celach komercyjnych wymaga uprzedniej pisemnej zgody autora.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE.....	6
I ANALIZA I DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO	8
1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY CIEPŁOWODY.....	8
1.1. Charakterystyka i położenie administracyjne gminy.....	8
2. ZRÓŻNICOWANIE GMINY POD WZGLĘDEM DEMOGRAFICZNYM I EKONOMICZNYM.....	11
2.1. Gęstość zaludnienia	11
2.2. Zatrudnienie i bezrobocie	14
2.3. Ludność rolnicza	17
3. UWARUNKOWANIA NATURALNE, PRZYRODNICZE, HISTORYCZNE ORAZ KULTUROWE	20
3.1. Położenie geograficzne i rzeźba terenu	20
3.2. Budowa geologiczna i surowce mineralne	21
3.3. Warunki wodne i sieć rzeczna	25
3.4. Obszary leśne i zadrzewione	28
3.5. Warunki klimatyczne	30
3.6. Obszary o walorach przyrodniczo-krajobrazowych oraz chronione.....	31
3.7. Obiekty o wartości historycznej, architektonicznej i kulturowej.....	33
3.8. Atrakcje turystyczne.....	37
4. STAN I OCENA ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ.....	43
4.1. Struktura użytkowania gruntów.....	43
4.2. Struktura użytków rolnych.....	45
4.3. Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej.....	52
4.4. Grunty narażone na erozję.....	58
5. ORGANIZACJA ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ	62
5.1. Struktura władania gruntami i użytkami rolnymi	62
5.2. Grunty dzierżawione.....	70
5.3. Struktura obszarowa i ilościowa gospodarstw rolnych.....	78
5.4. Struktura obszarowa i ilościowa gospodarstw rolnych różniczan.....	84
5.5. Rozdrobnienie gruntów	90
5.6. Rozlóg gruntów gospodarstw rolnych.....	93
5.7. Grunty odlogowane.....	97
6. PRODUKCJA ROLNA	101
6.1. Produkcja roślinna	101
6.2. Produkcja zwierzęca	104
6.3. Wyposażenie gospodarstw rolnych w sprzęt rolniczy	107
6.4. Punkty obsługi rolnictwa	108

7. WYPOSAŻENIE ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ W INFRASTRUKTURĘ TECHNICZNĄ.....	109
7.1. Cieki naturalne i melioracje podstawowe.....	109
7.2. Melioracje szczegółowe	114
7.3. Drogi transportu rolnego.....	116
8. WYPOSAŻENIE GMINY W INFRASTRUKTURĘ TECHNICZNĄ I SPOŁECZNĄ.....	122
8.1. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna.....	122
8.2. Odprowadzanie nieczystości stałych i płynnych.....	123
8.3. Sieć energetyczna i gazowa.....	124
8.4. Sieć telefoniczna, energia cieplna i internet.....	125
8.5. Infrastruktura społeczna.....	125
9. WNIOSKI ZE STANU ISTNIEJĄCEGO.....	129
II USTALENIA PLANU URZĄDZENIOWO-ROLNEGO.....	134
10. PLAN URZĄDZENIOWO-ROLNY A OPRACOWANIA STRATEGICZNE I PLANISTYCZNE DOTYCZĄCE OBSZARU GMINY CIEPŁOWODY	134
11. POPRAWA WARUNKÓW WODNYCH I GOSPODARKA WODNA.....	138
11.1. Melioracje podstawowe.....	138
11.2. Melioracje szczegółowe	142
12. KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU NATURALNEGO, OCHRONA PRZYRODY I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	150
12.1. Walory przyrodniczo-krajobrazowe i ich ochrona	150
12.2. Walory architektoniczne, historyczno-kulturowe i ich ochrona.....	154
12.3. Potrzeby odnowy wsi.....	161
12.4. Planowane zadrzewienia i zakrzewienia.....	166
12.5. Zagospodarowanie odlogów.....	171
12.6. Ochrona środowiska rolniczego.....	175
13. GOSPODARKA GRUNTAMI I KSZTAŁTOWANIE STRUKTURY AGRARNEJ.....	180
13.1. Wylączenia gruntów z użytkowania rolniczego	180
13.2. Przewidywane kierunki obrotu ziemią.....	184
13.3. Kształtowanie struktury obszarowej gospodarstw.....	186
14. POPRAWA PRZESTRZENNEJ ORGANIZACJI GOSPODARSTW.....	188
14.1. Scalenie gruntów.....	188
14.2. Kształtowanie sieci dróg transportu rolnego	191
15. MOŻLIWOŚĆ ZMIAN W PRODUKCJI I OBSŁUDZE ROLNICTWA.....	201
15.1. Możliwości zmian w produkcji rolnej.....	201
15.2. Alternatywne źródła dochodu.....	202
15.3. Kształtowanie systemu urządzeń obsługi rolnictwa.....	206

16. STOPIEŃ ZAPOTRZEBOWANIA NA PRACE URZĄDZENIOWO-ROLNE	207
16.1. Ustalenie rodzaju i zakresu niezbędnych prac urządzeniowo-rolnych	207
16.2. Ogólne koszty oraz źródła finansowania realizacji prac urządzeniowo-rolnych	208
17. WNIOSKI DOTYCZĄCE ZAŁOŻEŃ PLANU URZĄDZENIOWO-ROLNEGO	211
PROJEKT GRANICY ROLNO – LEŚNEJ GMINY CIEPŁOWODY STANOWIĄCY ZAŁĄCZNIK DO PLANU URZĄDZENIOWO – ROLNEGO	
	216
SPIS FOTOGRAFII.....	226
SPIS TABEL.....	228
SPIS RYSUNKÓW.....	229
LITERATURA.....	230

WPROWADZENIE

Plan Urzędzeniowo-Rolny Gminy Ciepłowody jest opracowaniem planistycznym, rozwijającym zagadnienia uznane za priorytetowe w opracowaniach strategicznych. W szczególności porusza problematykę związaną z rolnictwem, ale także z turystyką, rekreacją i ochroną środowiska naturalnego. Plan zawiera analizę stanu istniejącego rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz problematykę, która na nią pośrednio lub bezpośrednio oddziałuje. Zarazem wskazuje na potrzeby przeprowadzenia konkretnych prac urzędzeniowo-rolnych, których realizacja może przyczynić się do zwiększenia efektywności produkcji rolnej, leśnej czy usługowo-produkcyjnej. Wskazuje również potrzebę i możliwości ochrony walorów przyrodniczych i kulturowych.

Plan urzędzeniowo-rolny Gminy Ciepłowody sporządzono na zlecenie Zarządu Województwa Dolnośląskiego przy współudziale Urzędu Gminy Ciepłowody. Informacje o gminie pozyskiwane były z urzędu gminy, od jednostek i instytucji pracujących na rzecz rolnictwa, z ewidencji gruntów i budynków. Źródłem danych o terenie była także inwentaryzacja terenowa, rozmowy z sołtysami i mieszkańcami wsi, opracowania strategiczne, planistyczne, przyrodnicze sporządzone dla gminy. W niniejszym opracowaniu wykorzystano między innymi:

- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ciepłowody (grudzień 2008 r.),
- Program Ochrony Środowiska Gminy Ciepłowody (2004 r.),
- Plan Gospodarki Odpadami Gminy Ciepłowody (2004 r.),
- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Ciepłowody na lata 2004-2006 i 2007-2013 (sierpień 2004 r.),
- Strategia Rozwoju Gminy Ciepłowody na lata 2009 – 2014 (2009 r.),
- Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego z 28 marca 2006 r. dla miejscowości: Baldwinowice, Brochocin, Cienkowice, Ciepłowody, Czesławice, Dobrzenice, Jakubów, Janówka, Karczowice, Kobyla Głowa, Koźmice, Muszkowice, Piotrowice Polskie, Stary Henryków, Targowica, Tomice, Wilamowice,
- Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego dla: terenów związanych z powierzchniową eksploatacją kopaliny ze złoża Targowica (2004 r.), części obszaru w granicach terenu górniczego Targowica I (2008 r.), obszaru działek obejmujących udokumentowane złoża Targowica Wschód oraz dla działki 52 w Targowicy (2009 r.), projektowanego terenu górniczego złoża serpentynitu Tomice (2008 r.),

- Plany odnowy miejscowości: Piotrowice Polskie, Stary Henryków, Muszkowice, Targowica, Baldwinowice, Ciepłowody i Kobyla Głowa oraz Soleckie Strategie Rozwoju Wsi: Ciepłowody, Kobyla Głowa, Targowica i Janówka wykonane w latach 2008-2009.

Na podstawie zebranych materiałów przeprowadzono szereg analiz, które dotyczyły:

- zróżnicowania gminy pod względem demograficznym i ekonomicznym,
- ukształtowania terenu i uwarunkowań przyrodniczych, historycznych oraz kulturowych,
- rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- organizacji produkcji rolniczej,
- wyposażenia rolniczej przestrzeni produkcyjnej w infrastrukturę techniczną,
- wyposażenia miejscowości w infrastrukturę techniczną i społeczną.

Wnioski wynikające z w/w analiz były punktem wyjścia do rozpoznania problemów występujących w gminie, propozycji ich rozwiązań oraz przedstawienia zakresu potrzeb konkretnych prac urządzeniowo-rolnych.

Celem planu urządzeniowo-rolnego jest stworzenie takich rozwiązań, które przyczyniłby się do wszechstronnego rozwoju wsi i gospodarstw rolnych, poprawy warunków życia oraz pracy ludności, ochrony, a także kształtowania środowiska przyrodniczego. Propozycje rozwiązań problemów zawarto w blokach tematycznych i są to:

- poprawa warunków wodnych i gospodarka wodna,
- kształtowanie krajobrazu naturalnego, ochrona przyrody i dziedzictwa kulturowego,
- gospodarka gruntami i kształtowanie struktury agrarnej,
- poprawa przestrzennej organizacji gospodarstw rolnych,
- możliwości zmian w produkcji i obsłudze rolnictwa,
- stopień zapotrzebowania na prace urządzeniowo-rolne.

Realizacja planu polegać będzie na wykonaniu prac urządzeniowo-rolnych, które wymagają pewnego okresu czasu i zaangażowania znacznych środków finansowych. Nie jest możliwa realizacja wszystkich rozwiązań jednocześnie, dlatego też musi być ustalona kolejność wdrażania poszczególnych rozwiązań w uzasadnionej kolejności. Ułatwieniem może się okazać określenie w planie stopnia pilności wykonania poszczególnych prac. Ponadto zawarte w planie ustalenia będą pomocne dla gminy w przygotowaniu wniosków o pozyskanie funduszy strukturalnych, w tworzonych opracowaniach programowych, planistycznych i projektowych dla gminy, a także uwzględnione w prowadzeniu rozmów z władzami powiatu, województwa,

w sprawach związanych z wdrażaniem poszczególnych zamierzeń inwestycyjnych np. scaleń gruntów, melioracji wodnych, odnowy wsi.

Zawarte w planie ustalenie dotyczące wykonania zabiegów urządzeniowo-rolnych dla obszarów wiejskich gminy Ciepłowody powinny być pomocne i wykorzystane przez Władze Gminy w zakresie przygotowania opracowań programowych, planistycznych i projektowych oraz tworzenia budżetów gminnych na poszczególne lata. Ustalenia planu powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie w planach zagospodarowania przestrzennego gminy i poszczególnych wsi.

Opracowane zagadnienia *Planu urządzeniowo-rolnego* zostały przedstawione w formie opisowej, tabelarycznej i graficznej.

I ANALIZA I DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY CIEPŁOWODY

1.1. Charakterystyka i położenie administracyjne gminy

Gmina Ciepłowody położona jest w południowej części województwa dolnośląskiego, w północnej części powiatu ząbkowickiego. Sąsiaduje z 2 gminami powiatu ząbkowickiego (Ząbkowice Śląskie i Ziębice), z 2 gminami powiatu strzelińskiego (Strzelin i Kondratowice) oraz z gminą powiatu dzierzoniowskiego (Niemcza), Rys.1:

- od północy - z gminą Kondratowice (na długości 7,86 km),
- od północnego – zachodu z gminą Niemcza (8,33 km),
- od południowego – zachodu – z gminą Ząbkowice Śląskie (14,04 km),
- od wschodu i południowego – wschodu – z gminą Ziębice (14,97 km),
- od północnego – wschodu – z gminą Strzelin (6,52 km).

Sieć drogowa w gminie Ciepłowody jest dobrze rozwinięta. Przez jej zachodnią część, w obrębie Koźmice, przebiega droga krajowa nr 8 o znaczeniu międzynarodowym Warszawa – Kudowa Zdrój - Praga. Ponadto układ komunikacyjny tworzą również drogi powiatowe:

- Henryków – Ciepłowody (przez Cienkowice i Stary Henryków),
- Ciepłowody – Przerzeczyn Zdrój (przez przysiółek Zakrzów),
- Skoroszwice – Ząbkowice Śląskie (przez Targowicę, Janówkę, Ciepłowody, Piotrowice Polskie, Baldwinowice),
- Piotrowice Polskie – Henryków (przez Muszkowice, Czesławice),
- Baldwinowice – Tomice (przez Kobylą Głowę, Karczowice),

- Koźmice – Bobolice (przez Tomice),
- Baldwinowice – Sieroszów,
- Stary Henryków – Zarzyca (przez Targowicę, Janówkę),
- Dobrzenice – Brochocin,
- Dobrzenice – Zarzyca (przez Jakubów),
- Stary Henryków – Kazanów (przez Wilamowice),
- Muszkowice – Ciepłowody (przez Cienkowice),
- Kobyła Głowa – Żelowice (przez Ciepłowody, Dobrzenice).

Ponadto układ komunikacyjny uzupełniają drogi gminne. W oparciu o wykonaną inwentaryzację terenową stwierdzono, że większość z nich jest w złym stanie technicznym, często nieużytkowane i nieprzejezdne. Dużym problemem dla mieszkańców gminy jest też zbyt mała szerokość dróg.

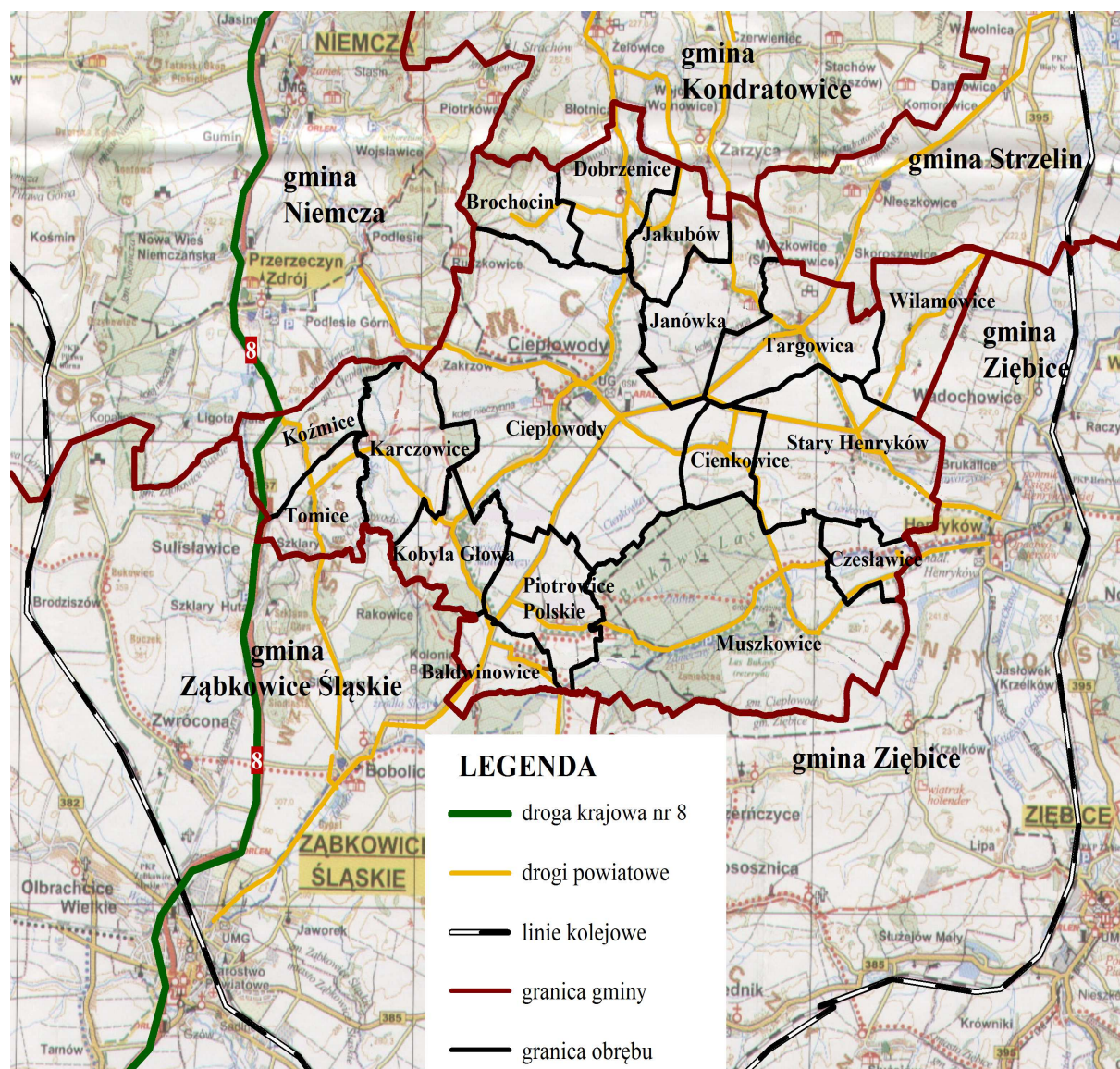
Wg *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy* na zachodzie regionu, w granicach wsi Koźmice i Tomice planowana jest budowa drogi ekspresowej S-5 wraz z węzłem komunikacyjnym na terenie gminy.

Przez obszar gminy przebiega lokalna jednotorowa linia kolejowa nr 320 relacji Kondratowice – Ciepłowody – Ząbkowice Śląskie usytuowana w środkowej i zachodniej części gminy, w obrębach: Dobrzenice, Ciepłowody, Karczowice i Tomice, a we wschodniej części gminy - linia kolejowa nr 335 relacji Henryków – Targowica – Ciepłowody. Jej lokalizacja i przebieg obejmuje miejscowości: Ciepłowody, Targowica i Stary Henryków. Obecnie obie linie są nieczynne. Przewozy osobowe pierwszą linią zawieszono w 1994 roku, natomiast drugą – jeszcze wcześniej, bo już w 1989 roku. W Ciepłowodach budynek po stacji kolejowej pełni funkcję mieszkalną, a budynki warsztatowe oraz była parowozownia nie są użytkowane i ulegają dewastacji, mimo, że obiekty te są wpisane do ewidencji konserwatora zabytków i podlegają szczególnej ochronie.

Czynne linie kolejowe znajdują się poza granicami gminy. Na zachodzie biegnie linia kolejowa relacji Jaworzyna Śląska – Nysa, z najbliższymi stacjami w Dzierżoniowie, Piławie Dolnej, Piławie Górnej i Ząbkowicach Śląskich. Natomiast na wschód od gminy przebiega linia relacji Wrocław – Międzyzlesie, ze stacjami w Strzelinie, Białym Kościele, Henrykowie, Ziębicach. Obie linie zbiegają się w Kamieńcu Ząbkowickim.

Gmina Ciepłowody jest gminą wiejską, o powierzchni 76,84 km². Tworzy ją 17 obrębów geodezyjnych: Baldwinowice, Brochocin, Cienkowice, Ciepłowody z Zakrzowem, Czesławice, Dobrzenice, Jakubów, Janówka z Raczem, Karczowice, Kobyła Głowa, Koźmice, Muszkowice, Piotrowice Polskie, Stary Henryków, Targowica, Tomice i Wilamowice.

Jest to gmina typowo rolnicza, jednak różnorodność krajobrazu, ukształtowanie terenu, występowanie rezerwatu przyrody „Muszkowicki Las Bukowy” oraz korzystne położenie gminy w stosunku do gmin sąsiednich, które wyróżniają się szczególnymi walorami środowiska kulturowego powoduje, że obszar ten staje się atrakcyjny dla turystów. Ponadto, przez teren gminy poprowadzone są ścieżki i szlaki turystyczne, m.in. Odcinek Szlaku Cysterskiego na Ziemi Ząbkowickiej.

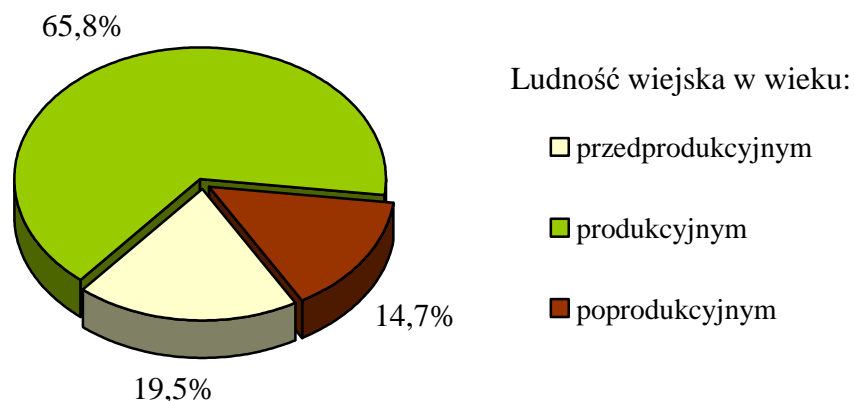

Rys. 1. Położenie gminy Ciepłowody

2. ZRÓŻNICOWANIE GMINY POD WZGLĘDEM DEMOGRAFICZNYM I EKONOMICZNYM

2.1. Gęstość zaludnienia

Gminę Ciepłowody zamieszkuje 3172 osoby (stan na 31.12.2009 r.), z czego 50,5 % stanowią kobiety, Tab.1. Największa liczba ludności jest w Ciepłowodach – 1120, co stanowi 35,3 % wszystkich mieszkańców gminy. Jest to największa miejscowość, w której znajduje się większość obiektów administracji publicznej, społecznej, kulturowej i usługowo – handlowej. W pozostałych obrębach liczba mieszkańców jest znacznie mniejsza i bardzo zróżnicowana - waha się od 49 osób w Jakubowie i 52 w Karczowicach do 330 w Starym Henrykowie. W ostatnich latach liczba ludności w gminie systematycznie malała. W 2000 r. liczba mieszkańców wynosiła 3285, natomiast w 2002 r. – 3236. Związane jest to głównie z ujemnym saldem migracji spowodowanym odpływem ludności, szczególnie młodzieży. Obserwuje się też niski przyrost naturalny oraz wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.

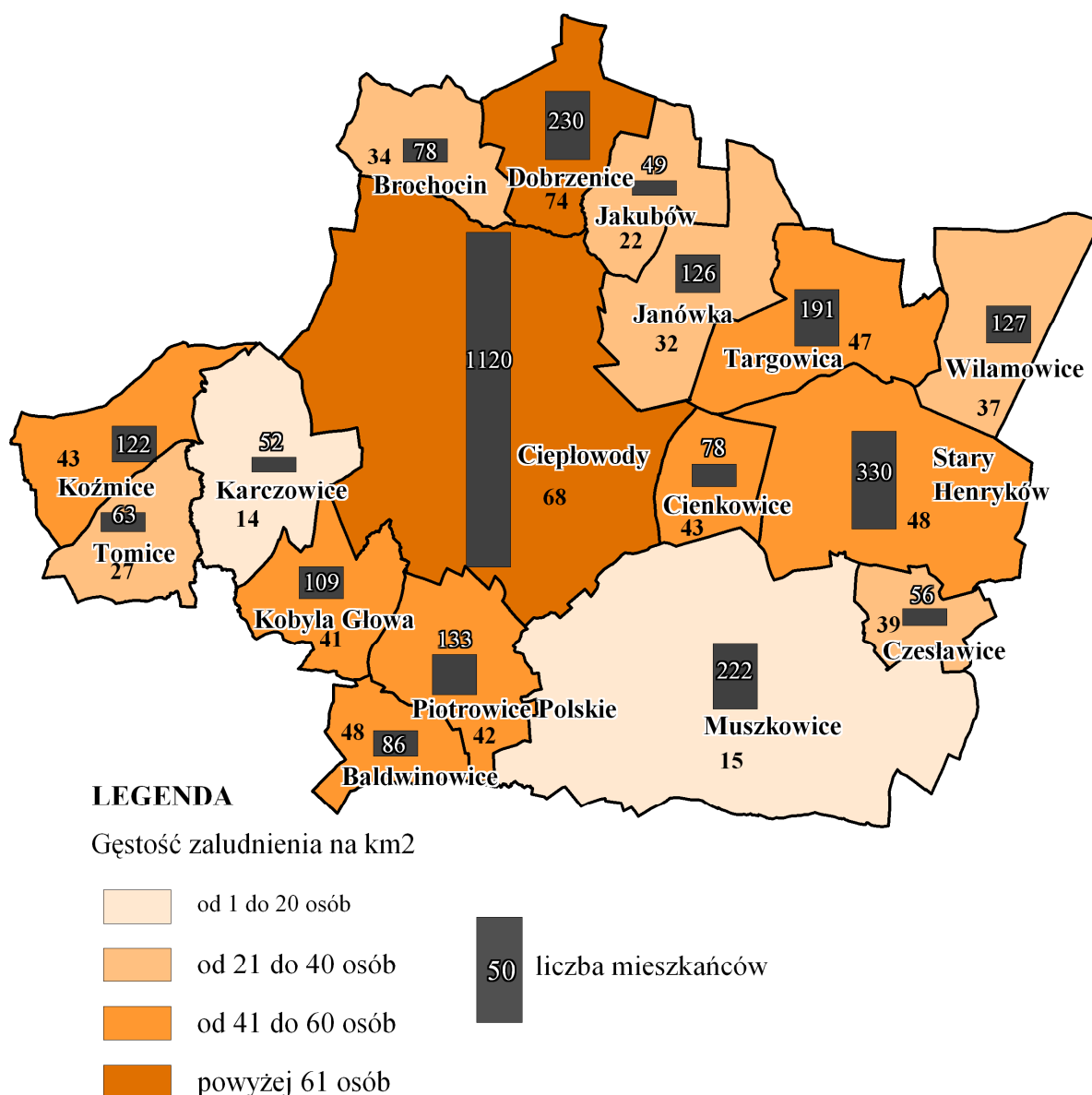

Rys. 2. Struktura wiekowa ludności wiejskiej

Średnia gęstość zaludnienia w gminie wynosi 41 osób/km², Tab.1. W poszczególnych miejscowościach wartość ta jest mocno zróżnicowana i wynosi od 14 osób/km² w Karczowicach i 15 osób/km² w Muszkowicach do 68 osób/km² w Ciepłowodach i 74 osób/km² w Dobrzenicach, Rys.3. Takie zróżnicowanie gęstości zaludnienia wynika z położenia tych obrębów względem Ciepłowod i sąsiednich ośrodków miejskich, tj. Henryków, Ząbkowice Śląskie, Ziębice, Niemcza, Strzelin. Ciepłowody są główną bazą świadcząca usługi w zakresie infrastruktury społecznej, kulturowej i administracyjnej. Znajduje się tu najwięcej zakładów dających miejsca pracy. Również rozwinięta sieć komunikacyjna zapewniająca dobre połączenie

z sąsiednimi ośrodkami miejskimi powoduje, że mieszkańcy częściej osiedlają się tutaj, niż w innych miejscowościach.

Struktura wiekowa w gminie jest korzystna, ponieważ 85,3 % wszystkich mieszkańców stanowią osoby w wieku przed- i produkcyjnym, Tab.1, Rys.2. Ludność w wieku produkcyjnym stanowi 65,8 %, a dzieci i młodzież – 19,5 %. Natomiast w wieku poprodukcyjnym jest 14,7 % wszystkich mieszkańców. Największy odsetek ludzi starszych jest w Targowicy – 19,4 %, a najmniejszy – w Jakubowie – 8,2 %.

Rys. 3. Gęstość zaludnienia

Gęstość zaludnienia i struktura wiekowa ludności wiejskiej

Tabela 1

Lp.	Obręb	Powierzchnia obróbu ha	Ludność wiejska															
			liczba mieszkańców			gęstość zaludnienia na 1 km ²	w wieku przedprodukcyjnym do 17 lat				w wieku produkcyjnym od 18 do 60 lat Kobiety i do 64 lat Mężczyźni				w wieku poprodukcyjnym od 60 lat Kobiety i od 65 lat Mężczyźni			
			ogółem	kobiety	mężczyźni		ogółem	udział	kobiety	mężczyźni	ogółem	udział	kobiety	mężczyźni	ogółem	udział	kobiety	mężczyźni
			liczba	liczba	liczba		liczba	%	liczba	liczba	liczba	%	liczba	liczba	liczba	%	liczba	liczba
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
1.	Baldwinowice	178,94	86	37	49	48	22	25,6	7	15	56	65,1	25	31	8	9,3	5	3
2.	Brochocin	232,17	78	33	45	34	13	16,7	7	6	55	70,5	19	36	10	12,8	7	3
3.	Cienkowice	183,03	78	47	31	43	14	17,9	8	6	52	66,7	28	24	12	15,4	11	1
4.	Cieplowody	1658,18	1120	590	530	68	211	18,8	118	93	766	68,4	359	407	143	12,8	113	30
5.	Czesławice	144,48	56	31	25	39	9	16,1	7	2	40	71,4	18	22	7	12,5	6	1
6.	Dobrzemice	310,12	230	111	119	74	44	19,1	20	24	147	63,9	64	83	39	17,0	27	12
7.	Jakubów	224,13	49	23	26	22	7	14,3	4	3	38	77,6	15	23	4	8,2	4	0
8.	Janówka	390,04	126	56	70	32	27	21,4	12	15	75	59,5	30	45	24	19,0	14	10
9.	Karczowice	377,96	52	28	24	14	10	19,2	6	4	36	69,2	17	19	6	11,5	5	1
10.	Kobyła Głowa	265,11	109	50	59	41	24	22,0	8	16	69	63,3	32	37	16	14,7	10	6
11.	Koźmice	283,24	122	63	59	43	22	18,0	11	11	78	63,9	36	42	22	18,0	16	6
12.	Muszkowice	1446,34	222	113	109	15	35	15,8	17	18	147	66,2	68	79	40	18,0	28	12
13.	Piotrowice Polskie	318,84	133	64	69	42	23	17,3	7	16	85	63,9	39	46	25	18,8	18	7
14.	Stary Henryków	687,08	330	165	165	48	86	26,1	43	43	202	61,2	92	110	42	12,7	30	12
15.	Targowica	408,09	191	92	99	47	38	19,9	18	20	116	60,7	45	71	37	19,4	29	8
16.	Tomice	230,63	63	36	27	27	12	19,0	9	3	41	65,1	19	22	10	15,9	8	2
17.	Wilamowice	346,01	127	62	65	37	22	17,3	8	14	84	66,1	37	47	21	16,5	17	4
Gmina ogółem		7684,39	3172	1601	1571	41	619	19,5	310	309	2087	65,8	943	1144	466	14,7	348	118

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Urzędu Gminy, stan na 31.12.2009 r.

2.2. Zatrudnienie i bezrobocie

Gmina Ciepłowody jest gminą wiejską o charakterze typowo rolniczym. W 2003 roku zarejestrowanych w jej granicach było 183 podmioty gospodarcze, z których 5 % stanowił sektor publiczny, a 95 % - sektor prywatny. W sektorze publicznym pracowało 116 osób, a w prywatnym – 130 osób. Spośród zatrudnionych 34 % osób pracowało w sektorze usług nierynkowych, 29 % - w rolnictwie, 21 % zatrudnionych było w przemyśle i budownictwie, 15 % świadczyło usługi rynkowe. Największe podmioty prowadzące działalność gospodarczą to:

- AGROTECH – Spółdzielnia Handlowo – Usługowo – Produkcyjna w Ciepłowodach,
- kamieniarstwo ROKAM Rosiński Marian w Koźmicach,
- Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w Piotrowicach Polskich,
- Geoenergia Sp. z o.o. – wytwórnia peletów paliwa energetycznego z Katowic,
- Rolnix Sp. z o.o. – gospodarstwo rolne w Muszkowicach,
- Olsztyńskie Kopalnie Surowców Mineralnych Sp. z o.o. Targowica,
- „Agrol” Sp. z o.o. Bobolice – magazyny zbożowe w Tomicach,
- Ekodynamic Sp. z o.o. w Ciepłowodach.

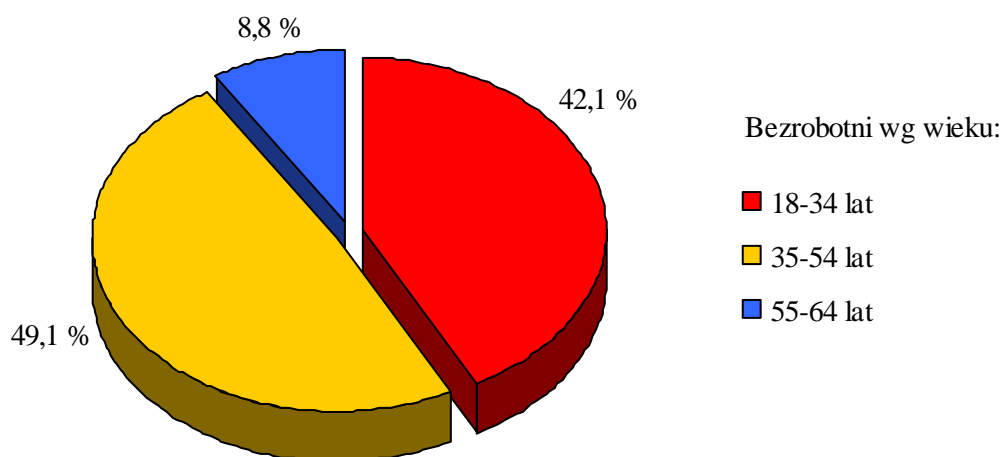
Tak mała ilość zakładów produkcyjnych przekłada się na bezrobocie występujące w regionie. Gmina Ciepłowody należy do gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym. W 2002 r. kształtowało się ono na poziomie około 28 %. Jednak w ostatnich latach ilość osób pozostających bez pracy znacznie zmalała. W Powiatowym Urzędzie Pracy w Ząbkowicach Śląskich zarejestrowanych jest 228 osób (stan na 27.12.2009 r.), z czego 40,4 % stanowią kobiety, Tab.2. Najwięcej osób bezrobotnych jest w Ciepłowodach – 77, natomiast największe bezrobocie występuje w Tomicach – 26,8 % w stosunku do osób będących w wieku produkcyjnym, Koźmicach i Baldwinowicach – po 17,9 %. W całej gminie stopa bezrobocia wynosi 10,9 %. Wśród bezrobotnych zarejestrowanych w urzędzie pracy prawie połowa - 49,1 % to ludzie w wieku 35 – 54 lata (112 osób), Rys.4. Dużą część bezrobotnych stanowią również ludzie młodzi poniżej 34 roku życia – 42,1 %. Natomiast z uwagi na wykształcenie największą grupę stanowią osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (37,3 %) oraz zasadniczym zawodowym (33,8 %), Rys.5. Najmniejszą liczbę stanowią osoby z wyższym wykształceniem – 4,8 %. W gminie Ciepłowody, dla większości osób niepracujących bezrobocie jest zjawiskiem krótkotrwałym, ponieważ ponad połowa osób pozostaje bez pracy przez okres do 6 miesięcy (60,1 %). Jednak 20,2 % bezrobotnych nie pracowała przez okres dłuższy niż 12 miesięcy.

Bezrobotni wg wieku, wykształcenia i czasu pozostawania bez pracy

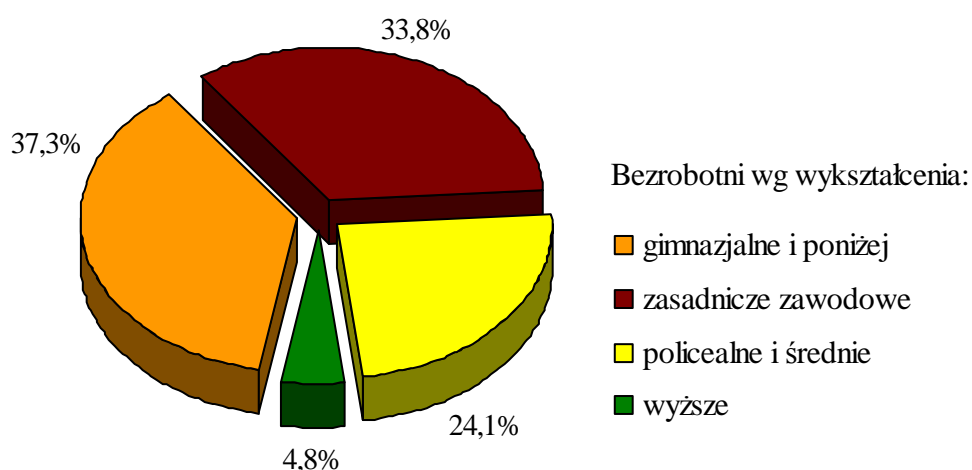
Tabela 2

Lp.	Obręb	Ludność wiejska					Bezrobotni wg wykształcenia				Bezrobotni wg wieku			Czas pozostawania bez pracy		
		w wieku produkcyjnym	bezrobotna				gimnazjalne i poniżej	zasadnicze zawodowe	policealne i średnie	wyższe	18-34 lata	35-54 lata	55-64 lata	do 6 m-cy	6-12 m-cy	powyżej 12 m-cy
		liczba	ogółem	%	w tym kobiety	%	ilość	ilość	ilość	ilość	ilość	ilość	ilość	ilość	ilość	ilość
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.
1.	Baldwinowice	56	10	17,9	4	40,0	5	3	1	1	2	8	-	7	3	-
2.	Brochocin	55	4	7,3	-	-	-	1	3	-	4	-	1	4	-	-
3.	Cienkowice	52	7	13,5	2	28,6	3	1	2	1	3	3	9	3	3	1
4.	Cieplowody	766	77	10,1	31	40,3	23	27	23	4	36	32	1	50	12	15
5.	Cześćawice	40	4	10,0	1	25,0	1	-	3	-	3	-	-	2	-	2
6.	Dobrzenice	147	10	6,8	4	40,0	5	3	1	1	2	8	-	7	3	-
7.	Jakubów	38	4	10,5	4	100,0	1	2	1	-	3	1	-	2	1	1
8.	Janówka	75	8	10,7	7	87,5	4	2	1	1	3	5	-	3	2	3
9.	Karczowice	36	6	16,7	1	16,7	1	4	1	-	4	2	-	3	2	1
10.	Kobyła Głowa	69	6	8,7	-	-	2	1	3	-	2	4	-	2	3	1
11.	Koźmice	78	14	17,9	8	57,1	6	4	4	-	5	9	-	8	2	4
12.	Muszkowice	147	19	12,9	7	36,8	12	3	4	-	9	10	-	10	4	5
13.	Piotrowice Polskie	85	11	12,9	5	45,5	2	6	3	-	5	5	1	6	1	4
14.	Stary Henryków	202	20	9,9	9	45,0	9	8	2	1	8	8	4	13	3	4
15.	Targowica	116	12	10,3	4	33,3	3	7	-	2	2	9	1	4	3	5
16.	Tomice	41	11	26,8	5	45,5	6	4	1	-	3	6	2	9	2	-
17.	Wilamowice	84	5	6,0	-	-	2	1	2	-	2	2	1	4	1	-
Gmina ogółem		2087	228	10,9	92	40,4	85	77	55	11	96	112	20	137	45	46
							37,3	33,8	24,1	4,8	42,1	49,1	8,8	60,1	19,7	20,2

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Ząbkowicach Śląskich, stan na 27.12.2009 r., dane z Urzędu Gminy Cieplowody, stan na 31.12.2009r.

Rys. 4. Ludność bezrobotna wg wieku

Rys. 5. Ludność bezrobotna wg wykształcenia

Z uwagi na występujące w gminie bezrobocie, powstanie nowych miejsc pracy jest jedną z głównych potrzeb mieszkańców. Niekorzystnym zjawiskiem jest brak wzrostu zatrudnienia w już istniejących przedsiębiorstwach. Problemem jest również fakt, że coraz mniej ludzi utrzymuje się z pracy w gospodarstwie rolnym, a na terenie gminy mało jest punktów usługowych, zakładów nierolniczych dających zatrudnienie. Liczbę bezrobotnych można zmniejszyć przez rozwój gminy w kierunku turystyki, rekreacji i funkcji wypoczynkowej, co wiąże się z powstaniem bazy noclegowej i gastronomicznej dającej nowe miejsca pracy. Szansą dla rozwoju gminy jest przebiegająca przez zachodnią część gminy droga krajowa nr 8 oraz planowana lokalizacja drogi ekspresowej S-5 wraz z węzłem komunikacyjnym na terenie gminy.

Jej realizacja poprawi połączenie gminy z większymi ośrodkami miejskimi, ale również powstaną nowe miejsca pracy związane z budową drogi. Ponadto w przyszłości możliwa jest realizacja obiektów technicznych obsługujących drogę, np. MOP – Miejsca Obsługi Podróżnych, stacje benzynowe, a także obiektów gastronomicznych: przydrożne bary, zajazdy, restauracje.

2.3. Ludność rolnicza

Jako *ludność rolnicza* przyjęto osoby utrzymujące się głównie z pracy we własnym gospodarstwie rolnym lub w przedsiębiorstwach rolnych. Na terenie gminy jest 460 gospodarstw, spośród których tylko 66 gospodarstw są głównym źródłem utrzymania dla ich właścicieli, Tab.3. Stanowi to zaledwie 14,3 % w stosunku do wszystkich gospodarstw wg kart podatkowych. Z pracy w gospodarstwie w całej gminie utrzymuje się jedynie około 129 osób, co stanowi 6,2 % w stosunku do mieszkańców w wieku produkcyjnym. Są to osoby głównie w wieku od 40 do 60 lat (80,6 % ludności rolniczej), posiadające wykształcenie zawodowe (61,3 %), Rys.6.

Do grupy „młodych rolników” w wieku do 40 lat zaliczono około 12 osób (19,4 %). Wśród ludności rolniczej nie ma natomiast osób w wieku powyżej 60 lat. Spowodowane jest to m.in. tym, że część osób w wieku przedemerytalnym przekazała już swoje gospodarstwa za rentę strukturalną. Natomiast w Cienkowicach, Koźmicach i Tomicach w ogóle nie ma osób, dla których gospodarstwo rolne jest głównym źródłem dochodu.

Wskaźnik mierzony liczbą osób utrzymujących się głównie z rolnictwa w stosunku do powierzchni użytków rolnych, dla gminy Ciepłowody wynosi 2,2. W poszczególnych obrębach zawiera się w przedziale od 0,7 w Muszkowicach i 0,6 w Starym Henrykowie do 8,0 w Czesławicach.

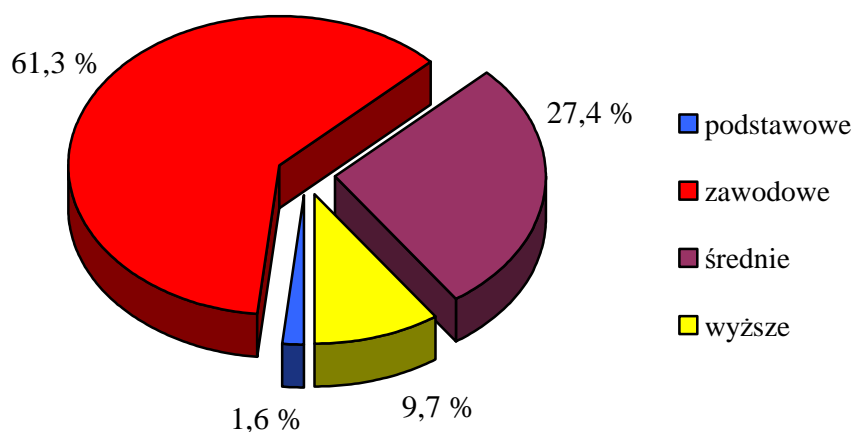
Na terenie gminy są osoby pracujące również w przedsiębiorstwach rolnych:

- w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Piotrowicach Polskich pracuje 5 osób (z Baldwinowic, Cienkowic, Muszkowic i 2 – z Piotrowic Polskich);
- w Spółdzielni Handlowo – Usługowo – Produkcyjnej AGROTECH w Ciepłowodach zatrudnionych jest 10 osób z Ciepłowód i jedna z Dobrzenic;
- w Przedsiębiorstwie Produkcyjno – Handlowo – Usługowym z Bobolic pracują 2 osoby mieszkające w Karczowicach.

Wszystkie te przedsiębiorstwa zajmują się produkcją roślinną, natomiast spółdzielnia AGROTECH dodatkowo prowadzi skup zbóż, rzepaku i kukurydzy.

Niski udział ludności rolniczej w stosunku do osób w wieku produkcyjnym spowodowany jest warunkami społeczno – ekonomicznymi i rozwojowymi: działalnością kopalni w Targowicy, bliskim położeniem względem sąsiednich ośrodków miejskich, tj. Ziębice,

Ząbkowice Śląskie, Niemcza, dobrym połączeniem komunikacyjnym, a tym samym dostępem do nierolniczych miejsc pracy zlokalizowanymi nawet we Wrocławiu. Nie bez znaczenia jest również fakt, że w gminie możliwości powiększenia gospodarstwa poprzez dzierżawę lub wykup gruntów są bardzo małe. Duże powierzchnie zajmują grunty należące do Agencji Nieruchomości Rolnych, Spółki Hodowla Roślin Rolniczych – Nasiona Kobierzyce, Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej z Piotrowic Polskich, czy spółdzielni AGROTECH. Ponadto, część gospodarstw rolnych zostało podzielonych i przekazanych następcom, którzy często kontynuują zatrudnienie w zakładach pracy.

Rys. 6. Struktura wykształcenia ludności rolniczej

Ludność rolnicza

Tabela 3

Lp.	Obręb	Dane ogólne			Gospodarstwa utrzymujące się tylko z rolnictwa		Osoby utrzymujące się z rolnictwa			Osoby pracujące w: RSP, Spółdzielni	Gosp. przekazane za rentę strukt.
		powierzchnia użytków rolnych	gospodarstwa rolne wg kart podatkowych	osoby w wieku produkcyjnym	liczba	%	liczba	%	liczba osób na 100 ha UR		
		ha	liczba	liczba						liczba	liczba
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1.	Baldwinowice	162,64	14	56	4	28,6	4	7,1	2,5	1	-
2.	Brochocin	147,66	12	55	2	16,7	5	9,1	3,4	-	-
3.	Cienkowice	165,03	12	52	-	-	-	-	-	1	-
4.	Cieplowody	1453,31	150	766	16	10,7	30	3,9	2,1	10	7
5.	Czesławice	124,54	17	40	2	11,8	10	25,0	8,0	-	-
6.	Dobrzemice	250,94	29	147	6	20,7	10	6,8	4,0	1	1
7.	Jakubów	211,62	8	38	3	37,5	13	34,2	6,1	-	-
8.	Janówka	366,41	15	75	2	13,3	4	5,3	1,1	-	-
9.	Karczowice	300,17	6	36	2	33,3	3	8,3	1,0	2	-
10.	Kobyła Głowa	196,29	20	69	2	10,0	8	11,6	4,1	-	-
11.	Koźmice	223,84	20	78	-	-	-	-	-	-	1
12.	Muszkowice	572,76	21	147	2	9,5	4	2,7	0,7	1	-
13.	Piotrowice Polskie	292,75	28	85	5	17,9	13	15,3	4,4	2	1
14.	Stary Henryków	628,49	25	202	4	16,0	4	2,0	0,6	-	-
15.	Targowica	361,59	29	116	9	31,0	9	7,8	2,5	-	4
16.	Tomice	202,15	9	41	-	-	-	-	-	-	-
17.	Wilamowice	320,42	45	84	7	15,6	12	14,3	3,7	-	1
Gmina ogółem		5980,61	460	2 087	66	14,3	129	6,2	2,2	18	15

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Cieplowody (marzec 2010 r.), ewidencji gruntów i budynków (sierpień 2009 r.), z rozmów z sołtysami i mieszkańcami wsi (styczeń – luty 2010 r.)

3. UWARUNKOWANIA NATURALNE, PRZYRODNICZE, HISTORYCZNE ORAZ KULTUROWE

3.1. Położenie geograficzne i rzeźba terenu

Gmina Ciepłowody położona jest na Przedgórzu Sudeckim, którego częścią jest mezoregion Wzgórza Niemczańsko – Strzelińskie. Charakteryzuje się pasmowym układem wzniesień i obniżień, wykorzystanych przez dopływy Odry (rzekę Ślęzę i Olawę) oraz Nysy Kłodzkiej. Powoduje to, że krajobraz na terenie gminy jest zróżnicowany. Wzgórza o płaskich wierzchołkach i łagodnych stokach tworzą deniwelację terenu sięgającą około 160 m. Najwyżej położony obszar występuje w zachodniej i południowo – zachodniej części gminy. Najwyższy punkt wynosi 357,1 m n.p.m. i znajduje się na zachód od Piotrowic Polskich. W skład mezoregionu Wzgórza Niemczańsko – Strzelińskie wchodzi następujące mikroregiony:

➤ *Wzgórze Szklarskie* – o przebiegu zbliżonym do północno – południowego, znajdują się w zachodniej części gminy, obejmują obręby Koźmice i Tomice. Najwyższe partie Wzgórz Szklarskich zlokalizowane są na terenie gminy Niemcza, na północny – zachód od Koźmic, gdzie wzniesienia sięgają nawet do 299 m n.p.m.,

➤ *Wzgórze Dobrzeńskie* – położone są na wschód od Wzgórz Szklarskich, pomiędzy dolinami Ślęzy i Małej Ślęzy. Swym zasięgiem obejmują Brochocin, Kolonię Zakrzów (część obrębu Ciepłowody), Kobylą Głową i Baldwinowice. Najwyższy punkt (358 m n.p.m.) leży na terenie gminy Niemcza i znajduje się na zachód od Brochocina, natomiast najniższy punkt zlokalizowany jest w dolinie Małej Ślęzy i wynosi 260 m n.p.m.,

➤ *Wzgórze Lipowe* – przebiegają z północy na południe, obejmują północno – wschodnią część gminy z miejscowościami: Wilamowice, Targowica, Cienkowice i Janówka. Najniższy punkt położony jest na północ od Wilamowic i wynosi 208 m n.p.m., natomiast najwyższy znajduje się w pobliżu obrębu Jakubów na wysokości 300 m n.p.m.,

➤ *Kotlina Henrykowska* – stanowi płaskie obniżenie obejmujące wschodnią część gminy z obrębami: Stary Henryków, Muszkowice i Czesławice. Najwyższy punkt wynosi 260 m n.p.m. i znajduje się w rejonie Muszkowic, a najniższy punkt o wysokości około 200 m n.p.m. zlokalizowany jest w dolinie cieką Złotnik, w pobliżu Czesławic.

Fot. 1. Widok na Wzgórze Dobrzeńskie z Jakobowa

Fot. 2. Widok na Wzgórze Lipowe z Wilamowic

3.2. Budowa geologiczna i surowce mineralne

Obszar gminy Ciepłowody położony jest we wschodniej części bloku przedsudeckiego. Większą jego część pokrywają skały osadowe trzecio- i czwartorzędowe o łącznej miąższości dochodzącej do kilkuset metrów. Najstarsze utwory kenozoiczne wylaniają się spod osadów młodszych w postaci „wysp” zbudowanych z różnych skał metamorficznych i magmowych. Jednostki te mają prawie południkowy przebieg. Wschodnie utwory podłoża kenozoiku zajmują mniej niż 10 % powierzchni gminy i znajdują się głównie w jej zachodniej części. Są to różnorodne łupki lyszczkowe, gnejsy, serpentynity, granodioryty, łupki kwarcowo – grafitowe i amfibolity. Skały te należą do trzech jednostek geologicznych, które mają przebieg niemal południkowy. Są to kolejno od zachodu: strefa Niemczy, metamorfik Niemczy – Kamieńca Ząbkowickiego i krystalnik Wzgórz Strzelińskich. Jednostki te w większości przykryte są przez młodsze, kenozoiczne skały osadowe. Utwory trzeciorzędowe odsłaniają się na powierzchni tylko w niewielkim stopniu, głównie we wschodniej części gminy oraz przy jej południowym skraju. Natomiast utwory czwartorzędowe pokrywają większą część obszaru gminy i są to przede wszystkim piaski i żwiry wodnolodowcowe, gliny zwałowe, gliny lessopodobne oraz lessy.

W rejonie Koźmic zlokalizowane są wschodnie utworów skalnych, głównie łupki lyszczkowe. Na południe od Koźmic występują serpentynity, które stanowią północne zakończenie wystąpienia ultrabazaltów - masywu Szklar. Natomiast w rejonie Karczowic występują granodioryty, które reprezentują jedną z intruzji skał plutonicznych.

Na terenie gminy występują udokumentowane złoża bazaltu, rudy niklu oraz magnezytu jako kopaliny towarzyszącej o znaczeniu gospodarczym.

W północnej części gminy zlokalizowane jest złożo „Targowica I”, gdzie stwierdzono występowanie odmian skalnych, należących do grupy kamieni drogowych i budowlanych: bazalty,

gnejsy, granodioryty i łupki lyszczykowe, Tab.4. W 2003 r. uzyskano koncesję na ponowną eksploatację złoże. Występujące tam bazalty posiadają obszerną dokumentację geologiczną. Złoże o zasobach 33 569 tys. ton i łącznej powierzchni 25,90 ha podlega Marszałkowi Województwa Dolnośląskiego.

W pobliżu złoże „Targowica P” zlokalizowane jest zagospodarowane złoże kamieni drogowych i budowlanych „Targowica – Wschód”. Zajmuje ono powierzchnię 11,73 ha i podlega Marszałkowi Województwa Dolnośląskiego.

W południowo – zachodniej części gminy (w Koźmicach i Tomicach) stwierdzono również występowanie złóż rudy niklu:

- „Szklary – obszar Wzgórza Koźmickie” – stanowi zasadniczą część złoże „Szklary”, znajduje się w jego północnej części, zajmuje powierzchnię 20,67 ha, eksploatacja złoże została zaniechana w 1983 r.;
- „Szklary – obszar Szklana Góra” – stanowi niewielką część złoże, występuje w południowej jego części, jego eksploatacja również została zaniechana w 1983 r.

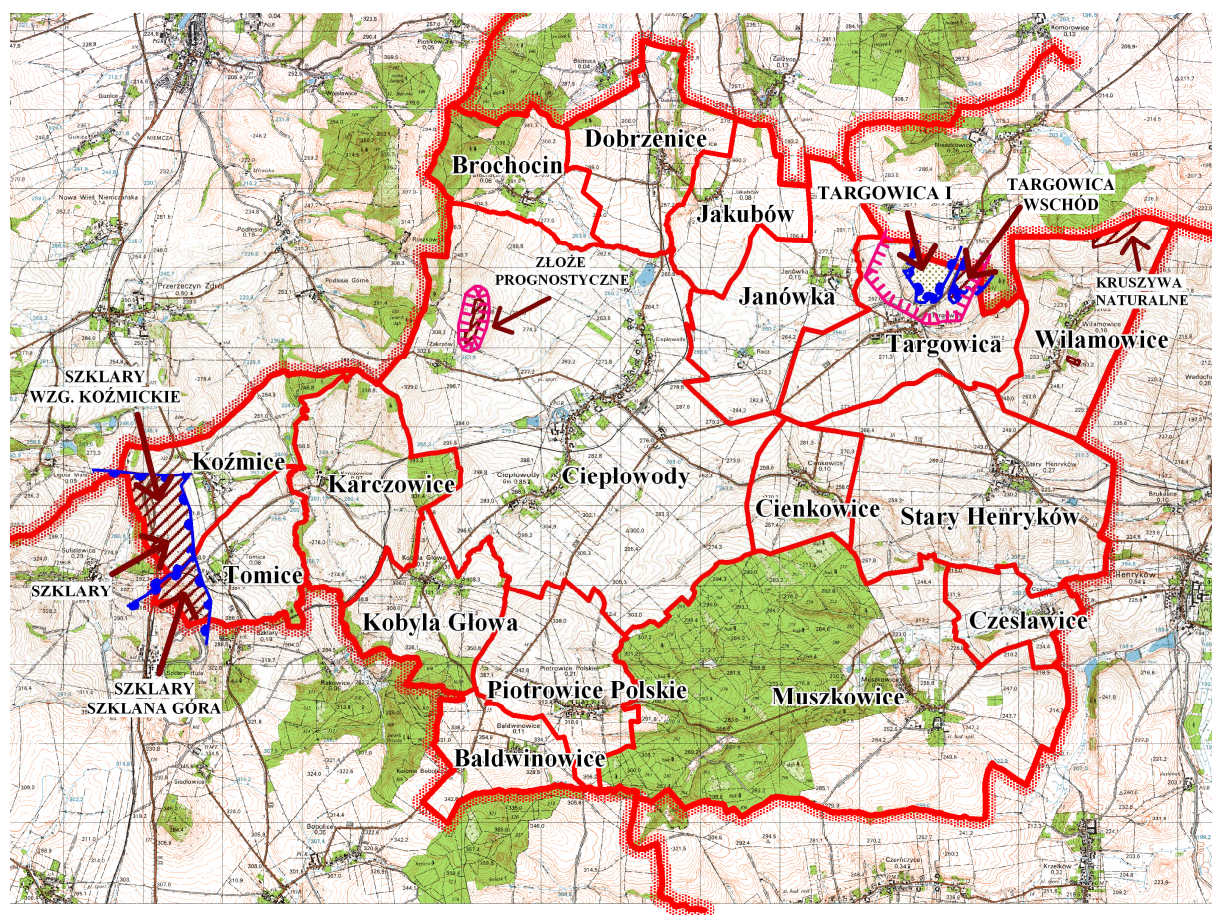
Na terenie obrębu Tomice występuje również złoże magnezytu „Szklary”, o powierzchni 132,08 ha. Zostało ono wstępnie rozpoznane i podlega Marszałkowi Województwa Dolnośląskiego. Lokalizacja złóż przedstawiona jest na Rys.7.

Na obszarze gminy Ciepłowody stwierdzono także występowanie kruszywa naturalnego - gnejsu. Zlokalizowane jest ono w północnej części gminy, w obrębie Wilamowice. Obecnie kamieniołom porośnięty jest drzewami i krzewami, a na dnie okresowo zbiera się woda. Szacunkowe zasoby są niewielkie, rzędu kilkuset tysięcy ton. Z powodu bliskiego sąsiedztwa zabudowań mieszkalnych wsi, nie zakwalifikowano tego złoże jako prognostyczne. Drugim miejscem występowania gnejsów jest zachodnia część gminy w rejonie przysiółka Zakrzów (obręb Ciepłowody). Zlokalizowane jest ono na wzgórzu Łysica. Znajduje się tu 5 wyrobisk o przebiegu prawie południkowym. Szacunkowe zasoby wynoszą około 5 mln ton. Obecnie wyrobiska porośnięte są krzewami i drzewami. Dobra lokalizacja, niewielki nakład (około 2 m) i szacunkowe zasoby kwalifikują to wystąpienie gnejsów jako prognostyczne, wymagające dokładnego rozpoznania.

Ponadto na terenie gminy znajdują się dwa niewielkie kamieniołomy łupków lyszczykowych, które porośnięte są drzewami i krzewami. Zlokalizowane są w zachodniej części regionu (na południe od przysiółka Zakrzów) oraz na południe od wsi Baldwinowice. Z kolei w południowo – zachodniej części gminy (na południe od Karczowic) występują granodioryty, które określane są jako sjenity. Z przeprowadzonych badań wynika, że jest to surowiec o dobrych

cechach jakościowych, ale zbyt duży nakład oraz bliskość potoku powodują, że wydobycie jego staje się nieopłacalne.

W gminie Ciepłowody jest też duże prawdopodobieństwo występowania wód geotermalnych, związanych ze strefą Niemczy, której wschodnia granica przebiega w rejonie wsi Karczowice. Wskazuje na to również historia geologiczna obszaru. Obecność wód geotermalnych byłaby znacząca dla rozwoju gospodarczego gminy.

LEGENDA

- teren górniczy
- teren eksploatacji surowców mineralnych
- teren udokumentowanych złóż surowców mineralnych
- teren występowania surowców mineralnych
- lasy i zadrzewienia

Rys. 7. Lokalizacja złóż naturalnych i surowców mineralnych na terenie gminy

Złóża naturalne w gminie Ciepłowody

Tabela 4

Lp.	Położenie		Złoże		Koncesje		Użytkuje	Kopaliny	Powierzchnia złoża	Obszar górniczy	Terren górniczy	Stan zagospodarowania	Eksploracja	
	gmina	obręb	nazwa	nr MIDAS	od roku	do roku			ha	ha	ha		rozpoczęcie	zakończenie
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
1.	Ciepłowody	Targowica	Targowica I	1040	30.07.2003	31.12.2033	Olsztyńskie Kopalnie Surowców Mineralnych Sp. z o.o.	kamienie drogowe i budowlane (bazalt)	25,90	25,37	145,53	złoże zagospodarowane	-	-
		Targowica	Targowica - Wschód	9570	-	-	Przedsiębiorstwo Surowców Skalnych "BAZALT GRACZE" Sp. z o.o.	kamienie drogowe i budowlane (bazalt)	11,73	12,36	-	złoże rozpoznane szczegółowo	-	-
		Koźmice	Szklary - Wzgórza Koźmickie	1180	-	-	-	rudy niklu	20,67	-	-	eksploatacja złoża zaniechana	1.01.1950	31.01.1983
		Tomice	Szklary	110	-	-	-	magnezyty	132,08	51,50	-	złoże rozpoznane wstępnie	-	-
		Tomice	Szklary - Szklana Góra	1179	-	-	-	rudy niklu	78,76	-	-	eksploatacja złoża zaniechana	1.01.1950	20.12.1983

Źródło: Centralna Baza Danych Geologicznych - stan na 31.12.2009 r.

3.3. Warunki wodne i sieć rzeczna

Obszar gminy Ciepłowody położony jest w dorzeczu Odry, w obrębie zlewni II rzędu – rzeki Ślęzy i Oławy (lewostronnych dopływach Odry). Dział wodny oddzielający zlewnie przebiega przez środkową część gminy – między Piotrowicami Polskimi, a Janówką.

Część wschodnia, należąca do zlewni Oławy jest większa i zajmuje 57,5 % powierzchni gminy. Łączna powierzchnia zlewni wynosi 1134 km², w tym na obszarze województwa dolnośląskiego – 870 km². Zlewnia Oławy jest chroniona ze względu na ujęcie wody dla potrzeb komunalnych Wrocławia, a jej średni spadek wynosi 0,59 %. Rzeka Oława płynie na wschód od gminy w odległości od 1 km do 2 km od jej granic. Średni spadek rzeki wynosi 3 ‰. Swój początek bierze na obszarze Wzgórz Strzeleńskich, na wysokości 315 m n.p.m.

Fot. 3. Potok Złotnik w Czesławicach

Fot. 4. Zbiornik wodny w Starym Henrykowie

Łączna powierzchnia zlewni Ślęzy wynosi 972 km², w całości jest położona w granicach województwa dolnośląskiego. Jej średni spadek wynosi 1,04 %. Rzeka Śłęża przepływa na zachód od gminy Ciepłowody w odległości od 0,5 km do 2 km. Wypływa ze Wzgórz Niemczańskich, na wysokości około 370 m n.p.m. Jej średni spadek waha się od 8,9 ‰ do 3,5 ‰, przeciętnie 3,11 ‰. Jej dopływem jest m.in. Mała Śłęża.

Sieć wodna w gminie Ciepłowody jest słabo rozwinięta. Występuje niewielka ilość cieków naturalnych i są to:

- 1) należące do zlewni Ślęzy i będące jej bezpośrednimi dopływami:
 - Mała Śłęża – o długości 9,95 km, przepływa przez Kobylą Głowę, Ciepłowody i Dobrzenice,
 - Karczowicki Potok – o długości 4,11 km, odwadnia grunty w Tomicach i Karczowicach,

2) należące do *zlewni Olawy*:

- Cienkówka – jest dopływem Olawy, na terenie gminy ma długość 7,94 km i przepływa przez Ciepłowody, Cienkowice i Stary Henryków,
- Złotnik – dopływ Cienkówki o długości 7,83 km, przepływa przez Muszkowice i Czesławice.

Wszystkie te cieką cechują się przedgórskim charakterem, z występującymi wezbrzeniami wiosennymi i mniej znaczącymi wezbrzeniami letnimi. Średni odpływ wody z terenu gminy wynosi 4–5 dm³/s/km². Pomiary jakości wód powierzchniowych prowadzone są jedynie na rzece Mała Śleza. Wartości stężeń badanych substancji nie wykazują przekroczenia norm. Stan zanieczyszczenia w pozostałych ciekach nie jest badany, ale z uwagi na to, że cieką te nie płyną przez teren zabudowany, a tym samym nie są do nich odprowadzane ścieki bytowe, przyjmuje się, że poziom zanieczyszczeń będzie niższy.

Całkowita powierzchnia wód płynących wynosi 15,22 ha, a rowów szczegółowych – 31,91 ha, Tab.5. Wody stojące stanowią bardzo niewielką część całej powierzchni gminy. Zbiorniki wodne występują na obszarze 24,83 ha (0,3 %). Największy areal zajmują w Ciepłowodach – 8,76 ha i w Starym Henrykowie – 9,81 ha. Są to głównie stawy hodowlane służące do produkcji ryb na skalę lokalną. Ponadto, w Muszkowicach znajduje się zbiornik retencyjny o powierzchni 0,5 ha i pojemności maksymalnej 6000 m³. W poszczególnych obrębach całkowita powierzchnia gruntów pod wodami jest zróżnicowana. Największy obszar zajmują w Ciepłowodach – 23,45 ha i Starym Henrykowie – 16,51 ha. W pozostałych obrębach grunty pod wodami nie przekraczają 6 ha, Rys.8.

W gminie Ciepłowody nie występują większe ośrodki przemysłowe, które powodowałyby znaczące zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych. Największymi źródłami zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych jest:

- brak kanalizacji sanitarnej – mieszkańcy korzystają z bezodpływowych zbiorników, które zwykle są nieszczelne, stare i zniszczone, powodują przedostawanie się zanieczyszczeń do gruntu i cieków wodnych;
- brak kanalizacji deszczowej – zanieczyszczenia z terenów zabudowanych dostają się bezpośrednio do wód powierzchniowych, bez ich wstępnego oczyszczenia;
- brak stref buforowych na granicy gruntów ornych i cieków wodnych – powoduje to spływ zanieczyszczeń rolniczych (środków ochrony roślin, nawozów) prosto do cieków;
- zrzut zanieczyszczeń z oczyszczalni ścieków w Ciepłowodach i Kobylej Głowie;
- zanieczyszczenia pochodzące z zakładów przemysłowych:
 - „AGROTECH” Spółdzielnia Handlowo – Usługowo – Produkcyjna w Ciepłowodach,

- „ROKAM” - zakład kamieniarski w Koźmicach.

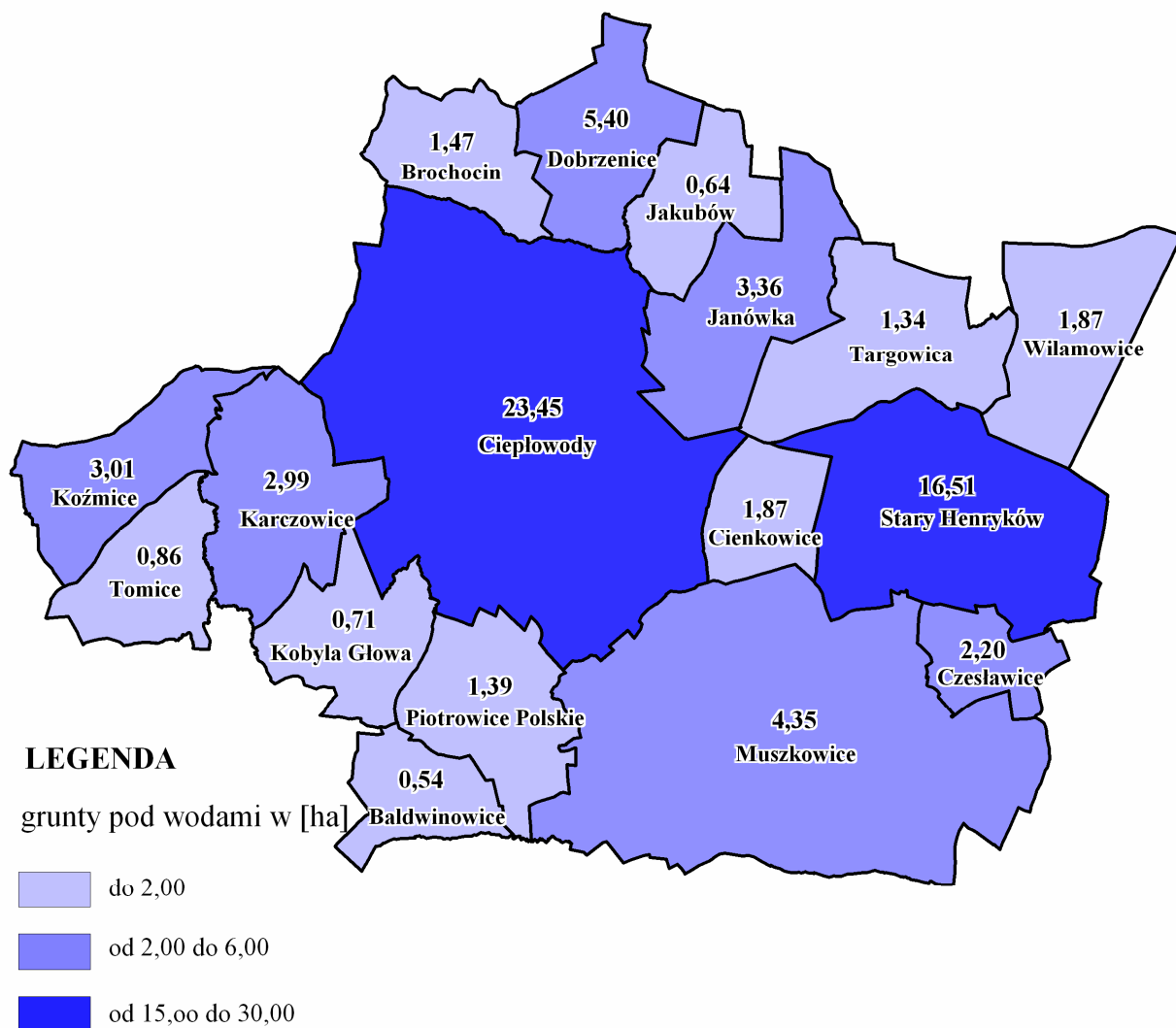
W przeszłości funkcjonowała również Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska „GOMI” w Ciepłowodach oraz ubojnia zwierząt T.P.U. „Pentka” Sp. z o.o. w Targowicy. Zanieczyszczenia pochodzące z tych zakładów również miały wpływ na pogarszanie się stanu czystości środowiska naturalnego w gminie.

Grunty pod wodami

Tabela 5

Lp.	Obręb	Powierzchnia obrębu	Grunty pod wodami (udział w powierzchni obrębu)						
			razem	wody stojące		wody płynące		rowy	
			ha	ha	%	ha	%	ha	%
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.	Baldwinowice	178,94	0,54	-	-	-	-	0,54	0,3
2.	Brochocin	232,17	1,47	0,22	0,1	-	0,1	1,25	0,7
3.	Cienkowice	183,03	1,87	-	-	0,66	-	1,21	0,6
4.	Ciepłowody	1658,18	23,45	8,76	0,5	5,60	0,3	9,09	0,5
5.	Czesławice	144,48	2,20	-	-	0,66	0,5	1,54	1,1
6.	Dobrzeńce	310,12	5,40	2,76	0,9	2,09	0,7	0,55	0,2
7.	Jakubów	224,13	0,64	0,47	0,2	-	-	0,17	0,1
8.	Janówka	390,04	3,36	-	-	-	-	3,36	0,9
9.	Karczowice	377,96	2,99	0,18	0,1	0,94	0,2	1,87	0,5
10.	Kobyła Głowa	265,11	0,71	0,10	0,1	0,06	0,1	0,55	0,2
11.	Koźmice	283,24	3,01	0,95	0,1	1,07	0,4	0,99	0,9
12.	Muszkowice	1446,34	4,35	1,24	-	1,09	0,1	2,02	0,1
13.	Piotrowice Polskie	318,84	1,39	0,02	0,5	-	-	1,37	0,4
14.	Stary Henryków	687,08	16,51	9,81	1,1	2,73	0,4	3,97	0,6
15.	Targowica	408,09	1,34	0,04	0,1	-	-	1,30	0,3
16.	Tomice	230,63	0,86	0,28	0,1	0,32	0,1	0,26	0,1
17.	Wilamowice	346,01	1,87	-	-	-	-	1,87	0,5
Gmina ogółem		7684,39	71,96	24,83	0,3	15,22	0,2	31,91	0,4

Źródło: dane ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.)

Rys. 8. Grunty pod wodami

3.4. Obszary leśne i zadrzewione

Lasy w gminie Ciepłowody należą do V Śląskiej Krainy Przyrodniczo – Leśnej, tzw. 3 Dzielnicy Przedgórze Sudeckiego. Przeważają tu lasy siedlisk wyżowych charakterystyczne dla lasu świeżego. Dominującymi są gatunki liściaste: buk, brzoza, dąb i lipa. W mniejszym stopniu występują gatunki iglaste, tj. świerk i modrzew. Wiek tych lasów wynosi powyżej 80 lat, co powoduje, że występują tu najkorzystniejsze warunki dla potrzeb rekreacji. Doliny rzeczne porastają młodniki charakteryzujące się urozmaiconym składem gatunkowym. Natomiast zagrożeniem dla lasów znajdujących się w obrębie gminy są m.in. szkodliwe owady, pasożytnicze grzyby oraz zwierzyna łowna. Czynnikiem powodującym pogorszenie stanu drzew są również silne wiatry, śniegi i powodzie. Ewentualna wycinka drzew ma na celu charakter pielęgnacyjny.

Największy kompleks leśny występuje w południowej części gminy w obrębie Muszkowice. Zajmuje powierzchnię 827,93 ha - Tab.6. Znajduje się tam utworzony w 1966 r. rezerwat leśny częściowy „Muszkowicki Las Bukowy” o powierzchni 16,43 ha. Swoim zasięgiem obejmuje fragment pierwotnego lasu bukowego. Innymi występującymi tutaj gatunkami drzew są: dąb bezszypułkowy, jawor, świerk, jesion, wiąz górski i lipa drobnolistna. Dodatkowym walorem jest bogate podszycie oraz runo leśne. Również na północy gminy, w obrębie Brochocin, znajduje się duży kompleks leśny, który zajmuje powierzchnię 70,31 ha.

Praktycznie wszystkie kompleksy leśne należą do Obszaru Chronionego Krajobrazu Wzgórz Niemczańsko-Strzelińskie, Obręb Wzgórz Niemczańskich i Obręb Muszkowicki.

Lesistość gminy

Tabela 6

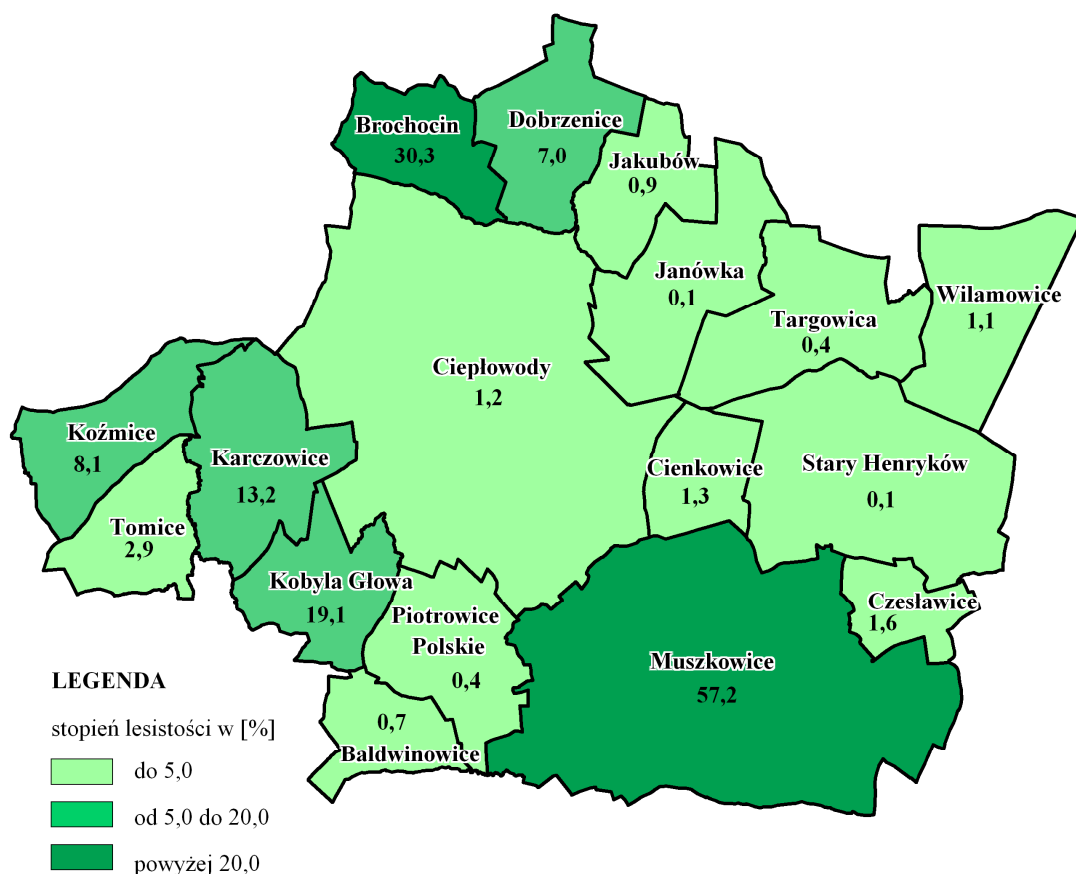
Lp.	Obręb	Powierzchnia		Grunty zalesione i zadrzewione				Stopień lesistości (bez zadrzewień i zakrzewień)	Udział gruntów zadrzewionych do UR
		obrębu	użytków rolnych	lasy i grunty leśne	grunty zadrzewione i zakrzewione	razem			
						ha	ha		
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.	Baldwinowice	178,94	162,64	1,34	0,22	1,56	0,9	0,7	0,1
2.	Brochocin	232,17	147,66	70,31	0,81	71,12	30,6	30,3	0,5
3.	Cienkowice	183,03	165,03	2,31	0,72	3,03	1,7	1,3	0,4
4.	Cieplowody	1658,18	1453,31	19,07	7,35	26,42	1,6	1,2	0,5
5.	Czesławice	144,48	124,54	2,32	0,09	2,41	1,7	1,6	0,1
6.	Dobrzeńce	310,12	250,94	21,69	1,26	22,95	7,4	7,0	0,5
7.	Jakubów	224,13	211,62	2,08	-	2,08	0,9	0,9	-
8.	Janówka	390,04	366,41	0,44	0,24	0,68	0,2	0,1	0,1
9.	Karczowice	377,96	300,17	50,03	10,56	60,59	16,0	13,2	3,5
10.	Kobyła Głowa	265,11	196,29	50,52	0,03	50,55	19,1	19,1	0,1
11.	Koźmice	283,24	223,84	22,95	12,33	35,28	12,5	8,1	5,5
12.	Muszkowice	1446,34	572,76	827,93	3,52	831,45	57,5	57,2	0,6
13.	Piotrowice Polskie	318,84	292,75	1,43	1,86	3,29	1,0	0,4	0,6
14.	Stary Henryków	687,08	628,49	0,36	2,41	2,77	0,4	0,1	0,4
15.	Targowica	408,09	361,59	1,67	0,54	2,21	0,5	0,4	0,1
16.	Tomice	230,63	202,15	6,78	1,25	8,03	3,5	2,9	0,6
17.	Wilamowice	346,01	320,42	3,97	0,10	4,07	1,2	1,1	0,1
Gmina ogółem		7684,39	5980,61	1085,20	43,29	1128,49	14,7	14,1	0,7

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.)

W gminie stopień lesistości jest bardzo niski i wynosi 14,1 %, przy lesistości województwa dolnośląskiego 28,4 % i powiatu ząbkowickiego 19 %, Tab.6. W poszczególnych obrębach wskaźnik ten jest bardzo zróżnicowany. Największy stopień lesistości występuje w Muszkowicach – 57,2 %, Brochocinie – 30,3 %, Kobyłej Głowie – 19,1 % i Karczowicach – 13,2 %, Rys.9. Natomiast w pozostałych miejscowościach udział lasów w ogólnej powierzchni

obręb nie przekracza 10 %. Łącznie lasy i grunty leśne zajmują powierzchnię 1085,20 ha, a wraz z zadrzewieniami obszar ten wynosi 1128,49 ha, Tab.6. Lasy ochronne zajmują 1033,88 ha, a niewielki fragment - „Muszkowicki Las Bukowy” odgrywa funkcję wodochronną. Oprócz dużych kompleksów leśnych w Muszkowicach i Brochocinie, na terenie gminy występują niewielkie obszary leśne. W poszczególnych obrębach powierzchnia gruntów zalesionych i zadrzewionych waha się od 0,68 ha w Janówce do 60,59 ha w Karczowicach. Gospodarką leśną zajmuje się Nadleśnictwo Henryków, Leśnictwo Bobolice.

W ostatnich latach zaobserwowano zwiększenie się obszarów odłogowanych, należących zarówno do właścicieli prywatnych jak i Skarbu Państwa. Następuje niekontrolowana sukcesja roślin drzewiastych i krzewiastych, która dotyczy głównie ekosystemów łąkowo-pastwiskowych, służących do hodowli zwierząt, która w wyniku niskiej opłacalności wygasła. Część z takich obszarów można przeznaczyć m.in. pod zalesienia.

Rys. 9. Stopień lesistości

3.5. Warunki klimatyczne

Obszar gminy należy do tzw. Regionu Przedgórskiego (przejściowego) ze średnią roczną temperaturą powietrza około 7°C. Średnia temperatura stycznia wynosi -2°C, natomiast lipca

17°C. W okresie wegetacyjnym średnia temperatura wynosi poniżej 14°C. W ciągu roku 210 dni jest z temperaturą powyżej 5°C, a powyżej 15°C – 70 dni. Najbliższe posterunki opadowe znajdują się w Ziębicach i w Niemczy, wg których średnia roczna suma opadów w regionie wynosi odpowiednio 628 mm i 603 mm. Najbardziej suchym miesiącem jest luty – 30 mm opadu, natomiast najwięcej deszczu występuje w lipcu – 100 mm. Pokrywa śnieżna zalega tu przez około 60 dni w roku. Na terenie gminy przeważają wiatry zachodnie, północno – zachodnie i południowo – zachodnie. Od kilku lat prowadzone są badania, według których istnieje możliwość wykorzystania wiatru do uzyskania energii przy pomocy turbin wiatrowych. Wg *Studium* oraz *Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego* siłownie wiatrowe mają powstać na terenie obrębów: Targowica, Wilamowice, Janówka, Piotrowice Polskie oraz Ciepłowody.

Lokalnie klimat jest bardziej zróżnicowany. W okolicach Wzgórz Szklarskich i Dobrzeńskich warunki solarne, a tym samym stosunki termiczno – wilgotnościowe zależą od ekspozycji i spadków terenu. Natomiast doliny rzek i ich dopływów stanowią zastoiska mas zimnego powietrza. Ogólnie jest to bardzo korzystny klimat do rozwijania intensywnej produkcji rolnej oraz rozwoju funkcji rekreacyjno – turystycznej, czemu sprzyja pagórkowate ukształtowanie terenu.

Fot. 5. Kompleks leśny w Muszkowicach

Fot. 6. Zadrzewienia śródpolne w Starym Henrykowie

3.6. Obszary o walorach przyrodniczo-krajobrazowych oraz chronione

Na terenie gminy Ciepłowody występują obszary chronione prawnie, w granicach których obowiązują zasady mające na celu ochronę zasobów środowiska. Obszary chronione prawnie na terenie gminy to:

- *Obszar Natura 2000 „Muszkowicki Las Bukowy”* – leży w obrębie Wzgórz Niemczańsko – Strzelińskich należących do Przedgórze Sudeckiego na południu gminy, zajmuje powierzchnię 206,36 ha; to obszar specjalnej ochrony siedlisk, obejmuje zalesiony fragment doliny potoku Złotnik o krętym i zmiennym korycie oraz eksponowany na

północny – wschód stok; w obszarze tym występuje zachowany podgórski łęg jesionowy i grąd środkowoeuropejski, natomiast eksponowany na północny wschód stok wzniesienia, jest łagodnie falowany i pokryty licznymi grzędami dzielącymi go na wąskie dolinki i jary, z wysiękami trawertynowymi, a także pokryty przez kwaśną i żyzną buczynę, grąd środkowoeuropejski i ziolorośla skrzypu olbrzymiego;

- *Rezerwat częściowy „Muszkowicki Las Bukowy”* – został utworzony w 1966 r., zajmuje powierzchnię 16,43 ha, to najcenniejsza część obszaru Natura 2000; rezerwat obejmuje swym zasięgiem fragment pierwotnego lasu bukowego (wiek niektórych drzew określa się na ok. 250 lat), a celem utworzenia rezerwatu było ochrona dobrze wykształconych i zachowanych starych buczyn jak też ze względów naukowych i dydaktycznych; jest to fragment lasu bukowego o cechach zespołu naturalnego, które stanowią siedlisko wielu cennych gatunków roślin i zwierząt; roślinność rzeczywista rezerwatu to podgórski łęg jesionowy, łęg jesionowo-olszowy oraz żyzna i kwaśna buczyna sudecka;
- *Chronione gatunki* roślin, zwierząt i grzybów;
- *Pomniki przyrody ożywionej* - są to 3 drzewa, lipa drobnolistna znajdująca się w Ciepłowodach i dwa pomniki przyrody ożywionej – buk pospolity występujące w parku zabytkowym w Kobylej Głowie;
- *Obszar Chronionego Krajobrazu Wzgórza Niemczańsko – Strzelińskie*, ustanowiony uchwałą w 1981 r., zajmuje powierzchnię 6 180 ha, położony jest na Przedgórzu Sudeckim, obejmuje prawie w całości zalesione wzniesienia. Charakteryzuje się różnorodnością szaty roślinnej, a dominującym typem roślinności są lasy. W skład obszaru chronionego krajobrazu wchodzi 3 odizolowane od siebie obręby, a na terenie gminy znajdują się części dwóch z nich:
 - Obręb Wzgórza Niemczańskie – leży w północnej części gminy, w granicach obrębu Brochocin,
 - Obręb Muszkowicki – znajduje się w południowej części regionu, w granicach obrębu Muszkowice,
 - Obręb Wzgórza Strzelińskie, znajdujący się w odległości około 1,5 km na wschód od gminy Ciepłowody.

Bogactwo fauny i flory gminy Ciepłowody związane jest głównie z kompleksem lasu Muszkowickiego i znajdującym się w jego granicach rezerwatem przyrody „Muszkowicki Las Bukowy”. Występują tam chronione gatunki roślin, zwierząt i grzybów. Dodatkowym walorem jest bogate podszycie i runo leśne. Poza 11 gatunkami drzew i 9 gatunkami krzewów występuje tu wiele gatunków roślin objętych ochroną gatunkową. Na terenie rezerwatu występują: skrzyp

olbrzymi, wawrzynek wilczelyko, bluszcz pospolity, storczyk plamisty, litera jajowata, gnieśnik leśny, kruszczyk siwy. Kilka z nich posiada wyznaczone strefy ochrony gatunkowej. Bogaty jest też świat ptaków, a na terenie rezerwatu występują rzadko spotykane gatunki ślimaków i mięczaków.

3.7. Obiekty o wartości historycznej, architektonicznej i kulturowej

Z uwagi na uwarunkowania historyczno – kulturowe obszar gminy Ciepłowody jest bogaty w obiekty zabytkowe, Tab.7, miejsca kulturowe oraz w budowlę o dużych walorach architektonicznych. Atutami regionu są również założenia zieleni, zespoły architektoniczno – krajobrazowe i układy urbanistyczne.

Fot. 7. Kaplica mszalna w Muszkowicach

Fot. 8. Zabytkowy park w Koźmicach

Do najciekawszych obiektów gminy można zaliczyć:

- ruiny gotycko – renesansowego zamku wodnego w Ciepłowodach,
- spichlerz z 1800 r. i dawny młyn wodny z pozostałością młyńskiego koła w Ciepłowodach,
- grobowiec rodziny von Schweinichen z 1827 r. w Ciepłowodach,
- gotycki kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia N.M.P. w Ciepłowodach, wzniesiony w XV w., przebudowany w XVI w.,
- kościół Matki Boskiej Różańcowej z XIII w. w Dobrzenicach,
- kościół p.w. Matki Boskiej Bolesnej w Piotrowicach Polskich, zbudowany w 1795 r.,
- kościół p.w. Św. Marcina w Starym Henrykowie, który powstał już w XIII w., odbudowany w XVI w., a w latach 1705 – 1706 przebudowany na styl barokowy przez cystersów z Henrykowa,
- kaplica mszalna św. Anny w Muszkowicach, wzniesiona w 1707 r. przez cystersów z Henrykowa, wewnątrz jest barokowe z licznymi rzeźbami świętych i trzema ołtarzami,

- kaplica mszalna w Kobylej Głowie wzniesiona w XIX w. jako kaplica cmentarna rodziny Tschirzky-Boegendorf, zbudowana z kamienia łamanego, wewnątrz skromne wyposażenie z XIX w.,
- zespoły pałacowo – parkowe z zabudowaniami gospodarczymi z XVIII, XIX i XX w. w Koźmicach, Tomicach i Karczowicach oraz pałac w Janówce,
- cmentarzyska kurhanowe w Lesie Bukowym, pomiędzy Piotrowicami Polskimi, a Muszkowicami znajduje się 5 stanowisk, liczących 36 kurhanów, pochodzących z epoki brązu, wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza.

Zespoły pałacowo – parkowe są w złym stanie, wymagają dużego nakładu pracy i znacznych środków finansowych na ich rewitalizację. Stanowią własność prywatną, nie są jednak dostępne dla turystów.

Fot. 9. Kaplica cmentarna w Kobylej Głowie

Fot. 10. Kościół zabytkowy w Piotrowicach Polskich

W gminie wyznaczono granice ochrony konserwatorskiej: zespołu zamkowego w Ciepłowodach, zespołu pałacowo-parkowego w Karczowicach, Koźmicach i Tomicach oraz granica strefy ochrony konserwatorskiej zespołu kościelno – cmentarnego w Starym Henrykowie, Ciepłowodach i Dobrzenicach.

Na terenie gminy występują liczne ślady wielokulturowej przeszłości terenów, po której pozostały relikty osad i grodzisk, cmentarzyska oraz kurhany. Są to obiekty unikalne w skali kraju i mogą być elementem przyciągającym turystów. Udokumentowano tu łącznie 384 stanowiska archeologiczne, z których 73 jest wpisanych do rejestru zabytków, a 311 objętych jest ewidencją konserwatora zabytków. Najwięcej stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków występuje w Targowicy – 19 i Wilamowicach – 7.

Na terenie gminy nie ma ośrodków o miejskim charakterze, a większość wsi posiada metrykę średniowieczną. Dominuje tu przedwojenna, skupiona zabudowa charakteryzująca się jednolitym spadkiem i układem połaci dachowych, pokryciem dachu z dachówki ceramicznej

oraz charakterystycznymi dla regionu detalami architektonicznymi. Wg kryterium układu zagospodarowania wsi na terenie gminy można wyróżnić typy wsi:

- ulicówki – wsie o jednej osi komunikacyjnej, z regularnym układem zwartej zabudowy po jednej lub po obu stronach drogi, np.: Baldwinowice, Brochocin, Czesławice, Jakubów, Janówka, Koźmice;
- rzędówki – wsie o dwóch równoległych osiach komunikacyjnych, otaczających wewnętrzny wydłużony obszar, osie te łączą się na krańcach tego obszaru: Piotrowice Polskie, Wilamowice;
- wielodrożnice i widlice – wsie o planie nieregularnym i wielu osiach komunikacyjnych, np. Ciepłowody, Tomice, Dobrzenice, Cienkowice, Targowica, Karczowice, Kobyla Głowa;
- owalnice – wsie o osiach komunikacyjnych rozwidlonych wokół wewnętrznego, owalnego placu, otoczonego zabudową, np. Stary Henryków.

Fot. 11. Zamek wodny w Ciepłowodach

Fot. 12. Obiekty zabytkowe w Janówce

Fot. 13. Zabytkowy pałac w Karczowicach

Fot. 14. Zabytkowy pałac w Koźmicach

Większość z w/w obiektów zabytkowych i założeń parkowych, mimo złego stanu, nadal posiada dużą wartość historyczną i kulturową, podkreślając rozwój życia społeczno-kulturowego w rejonie. Wszystkie zabytki świeckie i sakralne, wraz z elementami towarzyszącymi (parkami, ogrodami, ogrodzeniem) wymagają pilnych prac renowacyjnych. Po ich realizacji, mogą mieć duże znaczenie w promowaniu gminy i rozwoju funkcji rekreacyjno - turystycznej na jej terenie.

Obiekty zabytkowe (lub wpisane do rejestru zabytków) oraz atrakcje turystyczne gminy Ciepłowody

Tabela 7

Lp.	Obręb	Obiekty i obszary o walorach architektonicznych, historyczno-kulturowych, krajobrazowych		Pozostałe atrakcje	Granica ochrony konserwatorskiej
		obiekty - nazwa	obszary - nazwa	nazwa	opis
1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	Baldwinowice	-	-	dawna kuźnia	-
2.	Brochocin	dwór z XVIII w.	-	-	-
3.	Ciepłowody	zespół zamkowy (zamek z XIV w., ogrody, oficyna)	-	wzgórze Łysica (338,9 m n.p.n.) - właściwa nazwa Kawia Góra	zespołu zamkowego i zespołu kościelno-cmentarnego
			-	młyn wodny z pozostałością młyńskiego koła z tablicami herbowymi na szczycie budynku	
		kościół parafialny pw. Najświętszej Marii Panny	-	grobowiec rodziny von Schweinichen	
			-	spichlerz z 1800 r.	
4.	Dobrzeńce	kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej	-	-	zespołu kościelno-cmentarnego
5.	Janówka	-	-	dwór	-
6.	Karczowice	zespół pałacowo-parkowy	park	-	zespołu pałacowo-parkowego
7.	Kobyła Głowa	-	park pałacowy	kaplica mszalna	-
8.	Koźmice	zespół pałacowo-parkowy	park z aleją żywotnika olbrzymiego	-	zespołu pałacowo-parkowego
9.	Muszkowice	kaplica mszalna z XVIII w pw. św. Anny, na Wzgórzu Marii	-	droga krzyżowa na Wzgórzu Kaplicznym; cmentarzyska kurhanowe w Lesie Bukowym - 5 stanowisk liczących 36 kurhanów pochodzących z epoki brązu, wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza	-
10.	Piotrowice Polskie	-	-	kościół pw. Matki Bolesnej	-
11.	Stary Henryków	kościół pw. Św. Marcina	-	-	zespołu kościelno-cmentarnego
12.	Tomice	zespół pałacowo-parkowy XVIII w.	park	-	zespołu pałacowo-parkowego

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ciepłowody (luty 2006 r. i grudzień 2008 r.); Rejestr Zabytków woj. dolnośląskiego, stan na 31.12.2009 r.

3.8. Atrakcje turystyczne

Obszar gminy Ciepłowody, z uwagi na położenie geograficzne i rzeźbę terenu, jest bardzo atrakcyjny krajobrazowo i krajoznawczo. Mezoregion Wzgórz Niemczańsko-Strzeleńskich charakteryzuje się wzniesieniami o deniwelacji sięgającej ok. 160 m. Charakteryzują się też płaskimi wierzchołkami i łagodnymi stokami, które są charakterystyczne dla krajobrazu zachodniej części gminy, położonej na zachodnich stokach Wzgórz Szklarskich i Wzgórzach Dobrzeńskich. Mniej urozmaiconą rzeźbę terenu ma Kotlina Henrykowska obejmująca wschodnią część gminy, gdzie różnica pomiędzy najwyższym i najniższym położonym punktem wynosi prawie 120 metrów.

Urozmaiconą rzeźbę terenu, porastające lasami stoki i szczyty wzgórz, z których największy jest Las Muszkowicki, dominuje w krajobrazie południowej części gminy. Wszystko to tworzy krajobraz Przedgórze Sudetów i gminy Ciepłowody, kształtując jego wysokie walory przyrodniczo-krajoobrazowe. Stąd też teren ten jest bardzo atrakcyjny turystycznie. Jednak nie wszystkie atuty regionu są w pełni wykorzystane. Istniejącą infrastrukturę turystyczną w gminie tworzą:

- *czzerwony szlak pieszy* Ziębice - Strzelin - Łagiewniki, przechodzi przez Baldwinowice, Kobylą Głowę i Karczowice;
- *niebieski szlak pieszy* Biały Kościół – Henryków – Ząbkowice Śląskie, poprowadzony jest przez Piotrowice Polskie, Muszkowice, Czesławice;
- *czarny szlak pieszy* Pilawa Dolna – Przerzeczyn Zdrój – Ziębice, biegnie przez Muszkowice i Ciepłowody;
- *żółty szlak pieszy* przebiegający na północ od gminy (rejon gminy Niemcza), w tym w pobliżu obrębów Dobrzeńce i Brochocin, o kierunku równoleżnikowym (wschód-zachód);
- *czzerwona ścieżka rowerowa I*, tworzy pętlę: Henryków – Piotrowice Polskie – Ziębice, poprowadzona jest przez Czesławice, Muszkowice, Piotrowice Polskie i Baldwinowice;
- *czzerwona ścieżka rowerowa II* – poprowadzona jest przez Ciepłowody – od centrum wsi do przysiółka Zakrzów, Wzgórze Łysica i z powrotem do centrum wsi Ciepłowody;
- *zielona ścieżka rowerowa* – tworzy pętlę: Henryków – Stary Henryków – Targowica – Janówka – Jakubów – Ciepłowody – Kobylą Głowę – Baldwinowice – Piotrowice Polskie – Muszkowice – Czesławice – Henryków;
- ścieżka rowerowa *Dolnośląski Szlak Cysterski* – o znaczeniu międzynarodowym. Szlak zaczyna się w Portugalii, a kończy w Polsce. Jego dolnośląski fragment stanowi część Europejskiego Szlaku Cystersów. Został utworzony z inicjatywy Rady Europy. W województwie dolnośląskim przebiega przez Nizinę Śląską, Dolinę Odry, Kotlinę Kamiennogórską, Kotlinę

Kłodzką do Niecki Kozielskiej, a w gminie Ciepłowody - przez Stary Henryków, północną granicą Cienkowic, Ciepłowody, Piotrowice Polskie i Baldwinowice;

- *Szlak Cysterski na Ziemi Ząbkowickiej* - przebiega w południowej części gminy. Jest to szlak o charakterze krajoznawczym, pokazującym najważniejsze zabytki i miejscowości związane z historią cystersów. Biegnie drogami wojewódzkimi i powiatowymi, dlatego najlepiej zwiedzać go samochodem lub rowerem. Całkowita długość szlaku wynosi około 170 km, a na terenie gminy Ciepłowody ok. 10 km. Poprowadzony jest przez Baldwinowice, Piotrowice Polskie, Muszkowice i Czesławice;
- *Ścieżka Edukacyjna po Przedgórzu Sudeckim* – jest to szlak turystyczny, który powstał w 2005 na terenie Sudetów i Przedgórza Sudeckiego z inicjatywy Studenckiego Koła Przewodników Sudeckich z Wrocławia, przy wsparciu lokalnej organizacji turystycznej Ziemi Ząbkowickiej. To szlak o długości 45,8 km, znakowany na czarno; w kilku miejscach do szlaku głównego doprowadzone są krótkie szlaki dojściowe, prowadzące do atrakcji zlokalizowanych w pobliżu szlaku głównego. Przy szlaku postawiono 17 tablic edukacyjnych, informujących o walorach mijanych obiektów (przyroda, zabytki, historia). Szlak rozpoczyna się na Przełęczy Woliborskiej w Górach Sowich, następnie przebiega przez największą jednostkę Przedgórza Sudeckiego tj. Wzgórza Niemczańsko-Strzelińskie, potem przez Wzgórza Bielawskie, Gumińskie, Szklarskie i Dobrzeńskie. Następnie biegnie skrajem Wysoczyzny Ziębickiej i kończy się w Kamieńcu Ząbkowickim (Obniżenie Ząbkowickie).

Łączna długość szlaków turystycznych na terenie gminy Ciepłowody wynosi ok. 25 km, Tab.8. Poprowadzone są głównie w zachodniej i południowej części gminy, natomiast brakuje ich w części północnej i wschodniej. Z kolei ścieżki rowerowe występują głównie w południowej i środkowej części gminy. Ich łączna długość wynosi ok. 62 km.

Fot. 15. Zabytkowy kościół w Ciepłowodach

Fot. 16. Zabytkowy kościół w Dobrzeńcach

Dodatkową atrakcją, wynikającą z ukształtowania terenu są punkty widokowe, z których można podziwiać różnorodność krajobrazu regionu. W całej gminie zlokalizowanych jest 8 punktów widokowych. Ponadto, w wielu miejscowościach znajdują się krzyże przydrożne i kapliczki, m.in. w Baldwinowicach, Brochocinie, Cienkowicach, Czesławicach, Karczowicach i Koźmicach. Pełnią one ważną funkcję dla mieszkańców gminy, szczególnie we wsiach, w których nie ma kościoła oraz podnoszą walory rolniczego krajobrazu gminy.

Fot. 17. Przydrożne krzyże i kapliczki w Karczowicach, Cienkowicach i w Starym Henrykowie

Atutem gminy Ciepłowody jest dogodne położenie w pobliżu miejscowości z wieloma atrakcjami turystycznymi. Do najciekawszych z nich należą:

- Przerzeczyn Zdrój – znajduje się tu m.in.: uzdrowisko, gotycki kościół Matki Boskiej Częstochowskiej z XV w., pałac otoczony parkiem oraz kaplica z XVIII w.;
- Ząbkowice Śląskie – krzywa wieża (jej odchylenie wynosi 2,21 m przy wysokości 34 m), ruiny fortów, kościół św. Anny, barokowy kościół św. Jadwigi z XVIII w.;
- Ziębice – zamek wodny z 1903 r., kościół klasycystyczny z XVIII w., Brama Paczkowska z murami obronnymi z 1491 r., synagoga z 1845 r.;
- Henryków – klasztor cysterski z XVII w., kościół św. Jana Chrzciciela z XIII wieku, XVII – wieczny mur obronny z barokowymi bramami, Pomnik Księgi Henrykowskiej;
- Niemcza – kościół p.w. św. Wojciecha, jest to najstarsza świątynia na Dolnym Śląsku, powstała przed 1000 r.; Mauzoleum Prittwitzów, które można zobaczyć na cmentarzu komunalnym w Niemczy, jest to zabytkowa kaplica grobowa z okresu baroku powstała ok. 1793 roku;
- Wojsławice – Arboretum Uniwersytetu Wrocławskiego założone w 1880 r., jest tu najstarsza i największa w Polsce kolekcja różaneczników i azalii, żelazna wieża widokowa;

- Srebrna Góra – to unikatowa osada z twierdzą zwaną nieoficjalnie „Śląskim Gibraltarem”, to największa twierdza obronna w Europie wzniesiona przez Fryderyka Wielkiego, króla Prus pod koniec XVIII wieku, Rozporządzeniem Prezydenta RP została uznana za Pomnik Historii i tym samym otrzymała najwyższą rangę ochrony, jaką w Polsce można objąć obiekt zabytkowy;
- Bobolice – kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej, renesansowy pałac z parkiem z XVII w.

Obecnie zagospodarowanie gminy w obiekty obsługi turystów jest niedostateczne. Brakuje punktów gastronomicznych, urządzonych miejsc odpoczynku z tablicami informacyjnymi, np w Lesie Muszkowickim, przy zbiornikach wodnych, w parkach pałacowych. Uboga jest również baza noclegowa, którą stanowi tylko Zespół Szkół Samorządowych w Ciepłowodach. Dlatego, w celu promocji gminy wskazane byłoby rozwinięcie infrastruktury turystycznej.

Fot. 18. Arboretum w Wojślawicach

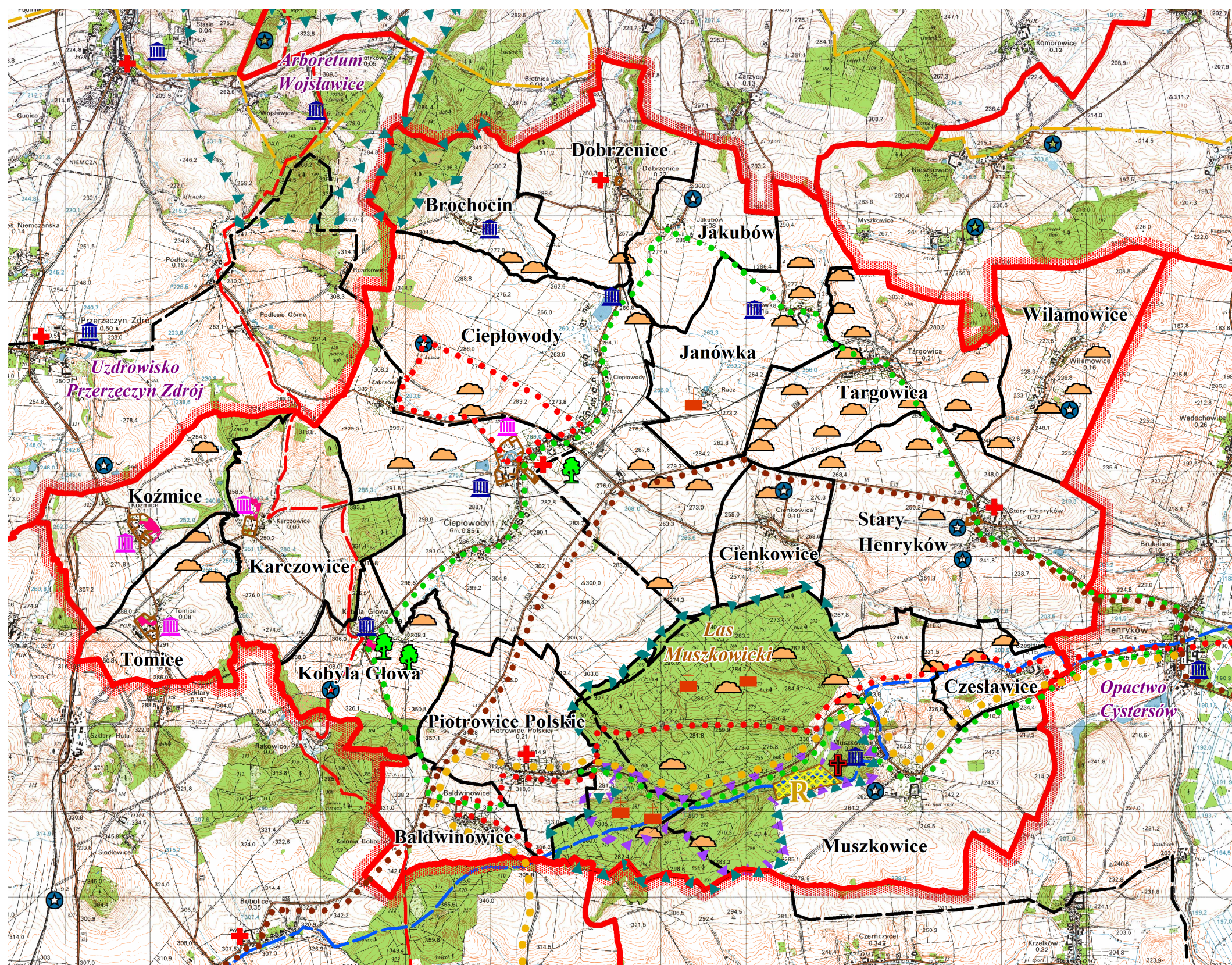
Fot. 19. Opactwo Cystersów w Henrykowie

Fot. 20. Ruiny zamku w Ząbkowicach Śląskich

Fot. 21. Uzdrowisko w Przerzeczynie Zdrój

- LEGENDA
- atrakcje turystyczne
 - pałace i zamki zabytkowe
 - kościoły zabytkowe
 - droga krzyżowa
 - stanowiska archeologiczne
 - cmentarzyska kurhanowe i grodziska
 - punkt widokowy
 - pomnik przyrody ożywionej
 - park zabytkowy
 - rezerwat przyrody Muszkowicki Las Bukowy
 - Obszar Chronionego Krajobrazu Wzgórze Niemczańsko - Strzełińskie
 - Obszar Natura 2000 Muszkowicki Las Bukowy
 - strefa ochrony konserwatorskiej
 - szlaki turystyczne
 - ścieżki rowerowe
 - ścieżka rowerowa Dolnośląski Szlak Cysterski
 - Szlak Cysterski na Ziemi Ząbkowickiej

Rys. 10. Walory przyrodniczo - kulturowe oraz miejsca atrakcyjne turystyczne

Infrastruktura turystyczna w gminie Ciepłowody

Tabela 8

Lp.	Obręb	Infrastruktura turystyczna istniejąca				
		szlaki turystyczne		szlaki rowerowe		punkty widokowe
		opis	łącna długość [km]	opis	łącna długość [km]	ilość
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1.	Baldwinowice	czerwony	0,58	zielony - 1,46 km, czerwony - 1,67 km, Dolnośląski Szlak Cysterski - 1,56 km, Szlak Cysterski na Ziemi Ząbkowickiej - 1,70 km	6,39	-
2.	Cienkowice	-	-	Dolnośląski Szlak Cysterski - 0,23 km	0,23	1
3.	Ciepłowody	czarny	6,51	zielony - 5,28 km	14,65	1
				czerwony - 5,75 km		
				Dolnośląski Szlak Cysterski - 3,62 km		
4.	Czesławice	niebieski	1,75	zielony - 0,32 km, czerwony - 1,81 km, Szlak Cysterski na Ziemi Ząbkowickiej - 1,21 km	3,34	-
5.	Jakubów	-	-	zielony - 1,70 km	1,70	1
6.	Janówka	-	-	zielony - 1,88 km	1,88	-
7.	Karczowice	czerwony	3,74	-	-	-
8.	Kobyła Głowa	czerwony	1,34	zielony 1,92 km	1,92	1
9.	Muszkowice	niebieski; czarny	11,32	zielony - 6,70 km, czerwony - 4,76 km, Szlak Cysterski na Ziemi Ząbkowickiej - 5,33 km	16,79	1
10.	Piotrowice Polskie	niebieski	0,21	zielony - 1,13 km, czerwony - 1,71 km, Dolnośląski Szlak Cysterski - 1,84 km, Szlak Cysterski na Ziemi Ząbkowickiej - 1,93 km	6,61	-
11.	Stary Henryków	-	-	zielony - 3,11 km, Dolnośląski Szlak Cysterski - 3,61 km	6,72	2
12.	Targowica	-	-	zielony - 1,46 km, Dolnośląski Szlak Cysterski - 0,91 km	2,37	-
13.	Wilamowice	-	-	-	-	1
Gmina ogółem		czerwony, niebieski, czarny	25,45	czerwony, zielony, Dolnośląski Szlak Cysterski, Szlak Cysterski na Ziemi Ząbkowickiej	62,60	8

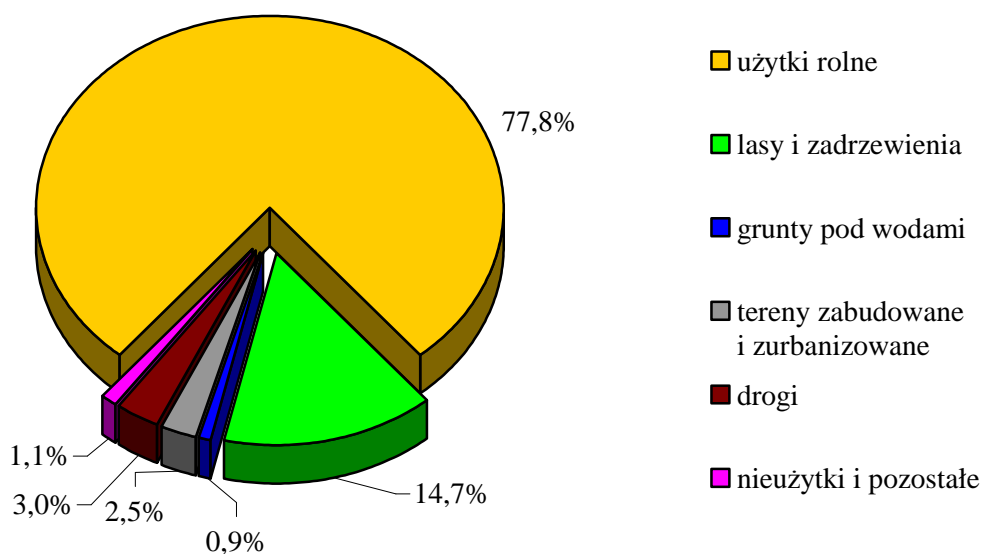
Źródło: mapa turystyczna, strony internetowe, inwentaryzacja terenowa (wrzesień – październik 2009 r.)

4. STAN I OCENA ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ

4.1. Struktura użytkowania gruntów

Z uwagi na uwarunkowania naturalne i korzystne położenie, funkcją wiodącą w gminie Ciepłowody jest rolnictwo. W skali subregionu wałbrzyskiego są to najkorzystniejsze warunki klimatyczno – glebowe, a gleby charakteryzują się dużą miąższością poziomu próchniczego.

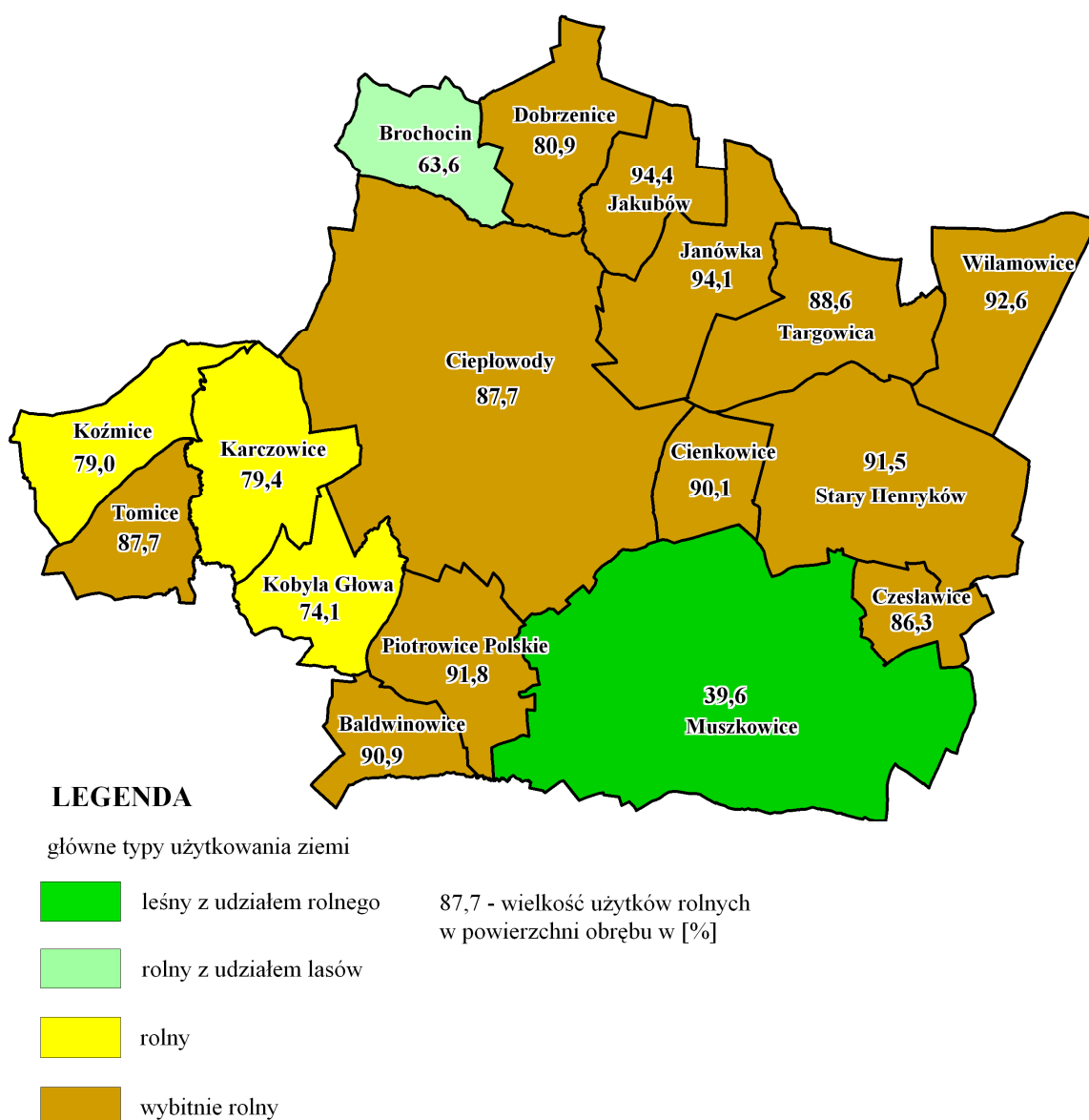
W gminie Ciepłowody użytki rolne zajmują obszar 5980,61 ha, co stanowi 77,8 % jej powierzchni, Tab.9. W większości obrębów udział użytków rolnych jest wysoki i wynosi powyżej 80 % powierzchni wsi. Powoduje to, że w obrębach tych występuje *wybitnie rolny* typ użytkowania ziemi, Rys.12. W Karczowicach, Koźmicach i Kobylej Głowie udział użytków rolnych do całkowitej powierzchni obrębu zawiera się w przedziale 74,1 % - 79,4 %, dlatego występuje tam *rolny* typ użytkowania ziemi. W Brochocinie, gdzie użytki rolne zajmują 63,6 %, a lasy 30,6 % powierzchni obrębu, głównym typem użytkowania gruntów jest *rolny z udziałem lasów*. Natomiast w Muszkowicach występuje *leśny z udziałem rolnego* typ użytkowania ziemi. Użytki rolne zajmują tu 39,6 %, a kompleksy leśne – 57,5 % całkowitej powierzchni.

Rys. 11. Struktura użytkowania gruntów

Grunty leśne i zadrzewione zajmują obszar 1128,49 ha, co stanowi 14,7 % całkowitej powierzchni gminy, Tab.9, Rys.11. Kompleksy leśne w gminie skupione są głównie w południowej części regionu - obręb Muszkowice oraz w północnej części - obręb Brochocin. Na pozostałym terenie przeważają głównie nieduże skupiska lasów, w formie remiz śródpolnych i zadrzewienia przydrożne. Udział pozostałych gruntów w strukturze użytkowania ziemi nie przekracza 3 % całkowitej powierzchni gminy i są to:

- grunty pod drogami – sieć drogowa jest dobrze rozwinięta, a grunty pod drogami zajmują powierzchnię 232,96 ha i stanowi to 3,0 % powierzchni gminy, największy udział mają w Czesławicach (6,2 % powierzchni obrębu), najmniejszy – w Muszkowicach (1,4 %);
- tereny zabudowane i zurbanizowane – o powierzchni 192,37 ha (2,5 % pow. gminy), najmniejszy udział mają w Karczowicach – 1,0 %, a największy w Czesławicach – 4,1 %;
- grunty pod wodami – zajmują powierzchnię 71,96 ha (0,9 % powierzchni gminy), tworzą je ciekły podstawowe, rowy szczegółowe, nieliczne zbiorniki wodne, w Muszkowicach grunty pod wodami zajmują 0,2 % powierzchni obrębu, a w Starym Henrykowie – 2,1 %;
- nieużytki i grunty pozostałe zajmują powierzchnię 78 ha (1,1 %). U nieużytki zajmują obszar 18,45 ha; są to głównie wyrobiska pokopalniane.

Rys. 12. Główne typy użytkowania ziemi

Struktura użytkowania gruntów

Tabela 9

Lp.	Obręb	Jedn.	Powierzchnia a obrębu	Użytki rolne				Lasy i zadrze- wienia	Grunty pod wodami	Tereny zabudowane i zurbanizowane	Grunty pod drogami	Nieużytki	Pozostałe grunty
				ogółem	grunty orne	sady	użytki zielone						
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
1.	Baldwinowice	ha	178,94	162,64	154,59	2,52	5,53	1,56	0,54	5,72	8,48	-	-
		%	100,0	90,9	86,4	1,4	3,1	0,9	0,3	3,2	4,7	-	-
2.	Brochocin	ha	232,17	147,66	124,35	8,24	15,07	71,12	1,47	3,59	8,09	0,24	-
		%	100,0	63,6	53,6	3,5	6,5	30,6	0,8	1,5	3,4	0,1	-
3.	Cienkowice	ha	183,03	165,03	147,76	2,57	14,70	3,03	1,87	5,38	7,72	-	-
		%	100,0	90,1	80,7	1,4	8,0	1,7	0,7	3,2	4,3	-	-
4.	Ciepłowody	ha	1658,18	1453,31	1397,35	11,04	44,92	26,42	23,45	65,03	61,38	4,14	24,45
		%	100,0	87,7	84,3	0,7	2,7	1,6	1,3	3,9	3,7	0,3	1,5
5.	Czesławice	ha	144,48	124,54	96,30	0,13	28,11	2,41	2,20	5,89	8,73	-	0,71
		%	100,0	86,3	66,7	0,1	19,5	1,7	1,6	4,1	6,2	-	0,1
6.	Dobrzeńce	ha	310,12	250,94	223,29	7,99	19,66	22,95	5,40	8,88	13,16	-	8,79
		%	100,0	80,9	72,0	2,6	6,3	7,4	1,8	2,9	4,2	-	2,8
7.	Jakubów	ha	224,13	211,62	196,90	2,76	11,96	2,08	0,64	3,44	6,35	-	-
		%	100,0	94,4	87,9	1,2	5,3	0,9	0,3	1,5	2,9	-	-
8.	Janówka	ha	390,04	366,41	357,93	0,02	8,46	0,68	3,36	5,00	10,07	0,99	3,53
		%	100,0	94,1	91,8	0,1	2,2	0,2	0,9	1,2	2,5	0,3	0,8
9.	Karczowice	ha	377,96	300,17	267,24	1,90	31,03	60,59	2,99	3,66	6,73	-	3,82
		%	100,0	79,4	70,7	0,5	8,2	16,0	0,8	1,0	1,8	-	1,0
10.	Kobyła Głowa	ha	265,11	196,29	175,75	6,83	13,71	50,55	0,71	7,27	9,70	0,31	0,28
		%	100,0	74,1	66,3	2,6	5,2	19,1	0,4	2,7	3,5	0,1	0,1
11.	Kozmice	ha	283,24	223,84	200,50	2,40	20,94	35,28	3,01	8,70	11,59	0,82	-
		%	100,0	79,0	70,8	0,8	7,4	12,5	1,4	2,9	4,0	0,2	-
12.	Muszkowice	ha	1446,34	572,76	501,79	6,96	64,01	831,45	4,35	16,73	20,57	0,48	-
		%	100,0	39,6	34,7	0,5	4,4	57,5	0,2	1,2	1,4	0,1	-
13.	Piotrowice Polskie	ha	318,84	292,75	282,31	1,17	9,27	3,29	1,39	9,57	10,69	1,15	-
		%	100,0	91,8	88,5	0,4	2,9	1,0	0,9	3,0	3,0	0,3	-
14.	Stary Henryków	ha	687,08	628,49	529,40	1,50	97,59	2,77	16,51	16,37	18,17	0,70	4,07
		%	100,0	91,5	77,1	0,2	14,2	0,4	2,1	2,5	2,8	0,1	0,6
15.	Targowica	ha	408,09	361,59	331,86	0,18	29,55	2,21	1,34	12,80	12,28	8,08	9,79
		%	100,0	88,6	81,3	0,1	7,2	0,5	0,4	3,1	3,0	2,0	2,4
16.	Tomice	ha	230,63	202,15	178,90	1,61	21,64	8,03	0,86	7,12	8,33	0,57	3,57
		%	100,0	87,7	77,6	0,7	9,4	3,5	0,3	3,1	3,6	0,3	1,5
17.	Wilamowice	ha	346,01	320,42	282,11	2,73	35,58	4,07	1,87	7,22	10,92	0,97	0,54
		%	100,0	92,6	81,5	0,8	10,3	1,2	0,5	2,1	3,1	0,3	0,2
Gmina ogółem		ha	7684,39	5980,61	5448,33	60,55	471,73	1128,49	71,96	192,37	232,96	18,45	59,55
		%	100,0	77,8	70,9	0,8	6,1	14,7	0,9	2,5	3,0	0,2	0,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.)

4.2. Struktura użytków rolnych

Obszar gminy to rejon typowo rolniczy o *polonym kierunku produkcji rolniczej*. Wśród użytków rolnych zdecydowanie przeważają grunty orne, które zajmują 5448,33 ha i stanowią 91,1 % użytków rolnych, Tab.10. i Rys.13. W poszczególnych obrębach udział gruntów ornych w całkowitej powierzchni użytków rolnych zawiera się w przedziale od 77,3 % w Czesławicach do 97,6 % w Janówce. Czesławice są jedynym obrębem, gdzie głównym kierunkiem produkcji rolniczej jest *polony z udziałem paszowego*, Rys.14.

W gminie Ciepłowody, wg danych z ewidencji gruntów i budynków, sady zajmują 60,55 ha, co stanowi 1,1 % UR. W Ciepłowodach zajmują one powierzchnię 11,04 ha, w Brochocinie i w Dobrzenicach – około 8 ha. W pozostałych obrębach występują na obszarze kilku hektarów. Przeważnie są to niewielkie, przydomowe nasadzenia utrzymywane na własne potrzeby. Jednak, podczas inwentaryzacji terenowej zauważono, że rolnicy w wielu miejscach zrezygnowali z upraw sadowniczych na rzecz gruntów ornych. Obecnie sady zajmują nieduże powierzchnie, a wiele z nich jest nie użytkowana lub o starych nasadzeniach.

W strukturze UR, użytki zielone zajmują 471,73 ha, w tym łąki - 181,97 ha, a pastwiska - 289,76 ha. W obrębach udział użytków zielonych wynosi od 2,3 % w Janówce do 22,6 % w Czesławicach, wyznaczając tym samym połowy z udziałem paszowego jako główny kierunek produkcji rolnej, Tab.13 i Rys.14. Natomiast najwięcej łąk i pastwisk położonych jest w obrębie: Stary Henryków – 97 ha i Muszkowice – 64 ha.

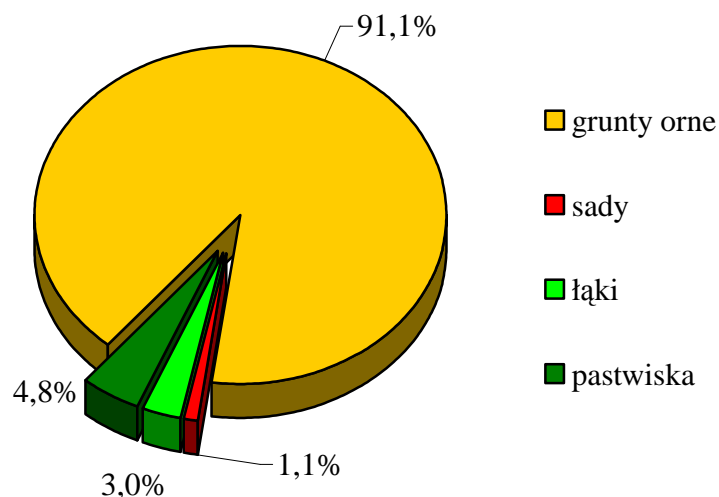
Jednak w ostatnich latach 238,8 ha, tj. 50,6 % użytków zielonych została zaorana. W całej gminie zaorano 97,9 ha łąk (53,8 % w stosunku do stanu ewidencyjnego), a także 140,9 ha pastwisk (48,6 % wszystkich pastwisk), Tab.12. Zaorane grunty położone są głównie w pobliżu cieków naturalnych i terenów zabudowanych. Przede wszystkim zrezygnowano z uprawy łąk III i IV klasy bonitacyjnej oraz pastwisk – głównie klasy III, Rys.15.

Struktura użytków rolnych

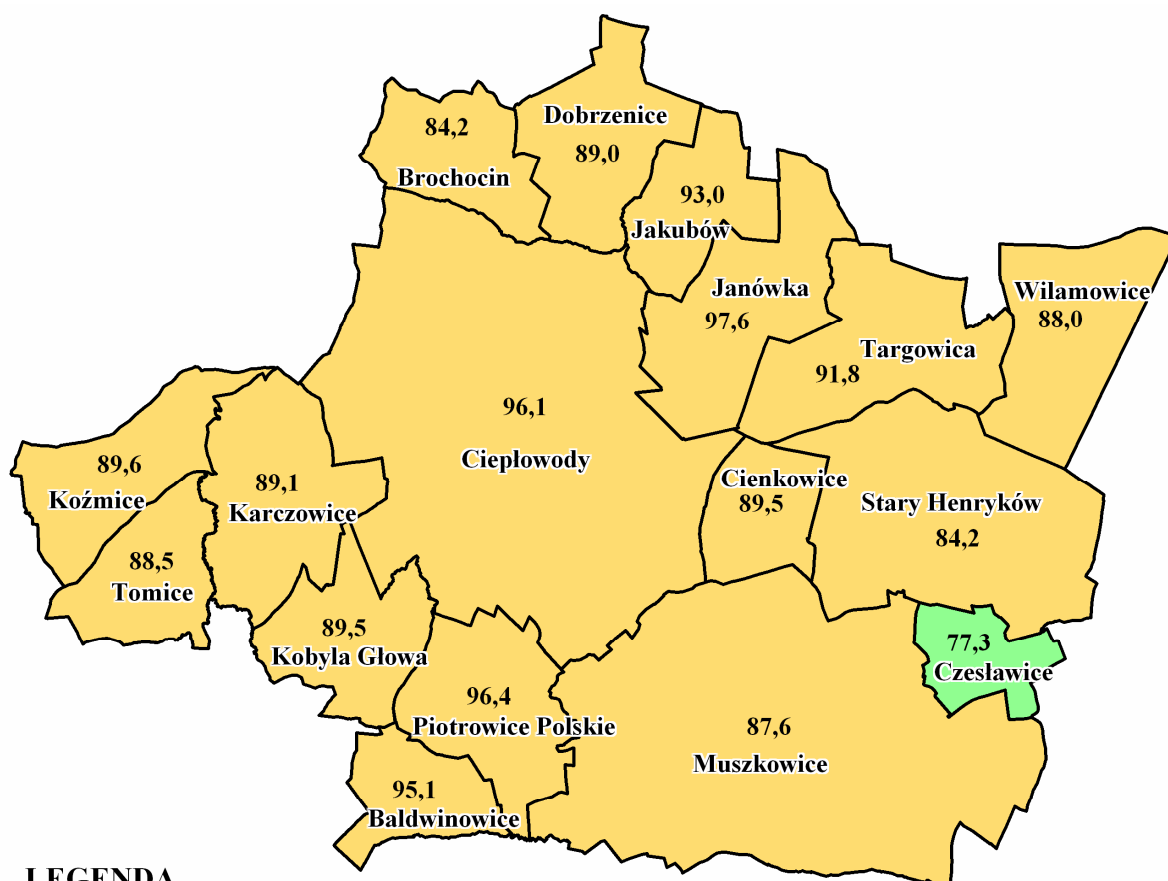
Tabela 10

Lp.	Obręb	Użytki rolne												
		razem			grunty orne		sady		łąki		pastwiska		razem użytki zielone	
		ha	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%		
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.		
1.	Baldwinowice	162,64	154,59	95,1	2,52	1,5	3,92	2,4	1,61	1,0	5,53	3,4		
2.	Brochocin	147,66	124,35	84,2	8,24	5,5	13,66	9,3	1,41	1,0	15,07	10,3		
3.	Cienkowice	165,03	147,76	89,5	2,57	1,6	8,15	4,9	6,55	4,0	14,70	8,9		
4.	Ciepłowody	1453,31	1397,35	96,1	11,04	0,8	19,01	1,3	25,91	1,8	44,92	3,1		
5.	Czesławice	124,54	96,30	77,3	0,13	0,1	13,18	10,6	14,93	12,0	28,11	22,6		
6.	Dobrzenice	250,94	223,29	89,0	7,99	3,2	7,82	3,1	11,84	4,7	19,66	7,8		
7.	Jakubów	211,62	196,90	93,0	2,76	1,3	6,72	3,2	5,24	2,5	11,96	5,7		
8.	Janówka	366,41	357,93	97,6	0,02	0,1	0,65	0,2	7,81	2,1	8,46	2,3		
9.	Karczowice	300,17	267,24	89,1	1,90	0,6	18,99	6,3	12,04	4,0	31,03	10,3		
10.	Kobyła Głowa	196,29	175,75	89,5	6,83	3,5	5,69	2,9	8,02	4,1	13,71	7,0		
11.	Koźmice	223,84	200,50	89,6	2,40	1,1	5,86	2,6	15,08	6,7	20,94	9,3		
12.	Muszkowice	572,76	501,79	87,6	6,96	1,3	10,50	1,8	53,51	9,3	64,01	11,1		
13.	Piotrowice Polskie	292,75	282,31	96,4	1,17	0,5	3,31	1,1	5,96	2,0	9,27	3,1		
14.	Stary Henryków	628,49	529,40	84,2	1,50	0,2	38,04	6,1	59,55	9,5	97,59	15,6		
15.	Targowica	361,59	331,86	91,8	0,18	0,1	12,76	3,5	16,79	4,6	29,55	8,1		
16.	Tomice	202,15	178,90	88,5	1,61	0,8	3,84	1,9	17,80	8,8	21,64	10,7		
17.	Wilamowice	320,42	282,11	88,0	2,73	0,9	9,87	3,1	25,71	8,0	35,58	11,1		
Gmina ogółem		5980,61	5448,33	91,1	60,55	1,1	181,97	3,0	289,76	4,8	471,73	7,8		

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.)

Rys. 13. Struktura użytków rolnych

LEGENDA

główne kierunki produkcji rolnej

- polowy
- polowy z udziałem paszowego

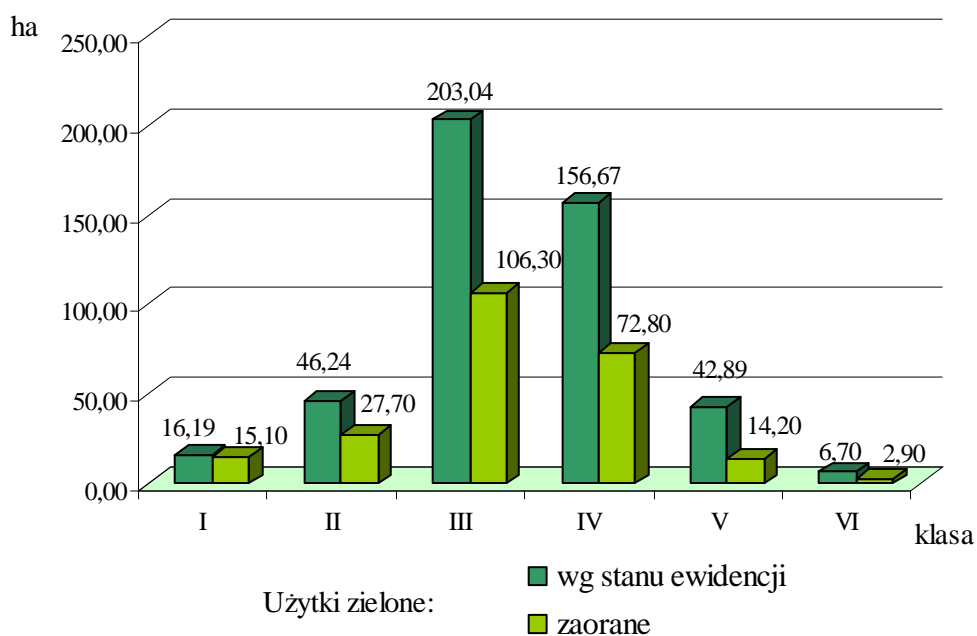
96,1 - udział gruntów ornych w użytkach rolnych w [%]

Rys. 14. Główne kierunki produkcji rolnej

Najwięcej zaorano użytków zielonych w obrębie: Stary Henryków 79 ha (81 %), Muszkowice 29 ha (47 %), Wilamowice 23 ha (67 %) i Karczowice 22 ha (72 %). Najmniej zaorano w obrębie Baldwinowice – około 0,5 ha. Z uwagi na własność najczęściej zaoranych użytków zielonych należy do osób prywatnych – 63,6 % oraz do Hodowli Roślin Rolniczych – Nasiona Kobierzyce – 30,5 %, Rys.16.

Głównym powodem rezygnowania z uprawy łąk i pastwisk na terenie gminy Ciepłowody jest intensywna produkcja roślinna (zboż, kukurydzy, rzepaku) oraz niska skala produkcji zwierzęcej. Ponadto, zaorane użytki należą do dobrych klas bonitacyjnych i wysokich kompleksów rolniczej przydatności gleb. Nie bez znaczenia jest to, że w gminie problem stanowi brak gruntów ornych na powiększanie gospodarstw rolnych. Znaczna część gruntów w poszczególnych obrębach została zagospodarowana przez: Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną z Piotrowic Polskich, Hodowlę Roślin Rolniczych – Nasiona Kobierzyce, spółkę Rolnix, przedsiębiorstwo Agrol z Bobolic, spółdzielnię Agrotech z Ciepłowód. Dlatego rolnicy rezygnują z użytkowania łąk i pastwisk na rzecz gruntów ornych i rozwijają produkcję roślinną, która jest dla nich obecnie bardziej opłacalna. Niska obsada inwentarza powoduje, że zwiększają tym samym powierzchnię zasiewów.

Zaoranie użytków zielonych nie spowodowało zmiany głównego kierunku produkcji rolnej w gminie – nadal występuje *polowy* kierunek produkcji rolniczej. Tylko w Czesławicach z uwagi na zaorane powierzchnie, nastąpiła zmiana kierunku z *polowego z udziałem paszowego* na *kierunek polowy*, Tab.13.

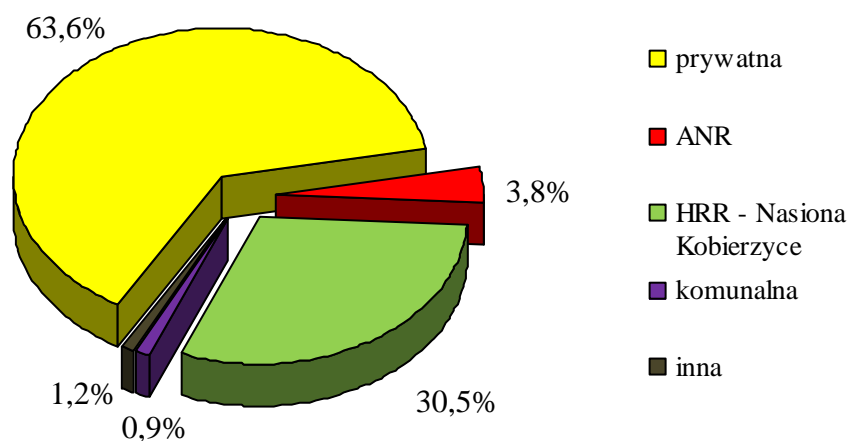
Rys. 15. Użytki zielone ewidencyjne i zaorane wg klas bonitacyjnych

Użytki zielone zaorane wg własności

Tabela 11

Lp.	Obręb	Użytki zielone zaorane wg własności						
		razem	prywatna		ANR	przedsiębiorstwa	komunalna	inna
		ha	ha	%	ha	ha	ha	ha
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1.	Baldwinowice	0,45	0,33	73,3	-	-	0,01	0,11
2.	Brochocin	3,10	2,25	72,6	-	-	0,14	0,71
3.	Cienkowice	6,95	5,82	83,7	0,57	-	-	0,56
4.	Cieplowody	19,57	18,58	94,9	-	-	0,23	0,76
5.	Czesławice	7,29	7,29	100,0	-	-	-	-
6.	Dobrzeńce	9,46	8,98	94,9	-	-	0,48	-
7.	Jakubów	4,44	3,43	77,3	-	0,08	0,93	-
8.	Janówka	3,69	3,69	100,0	-	-	-	-
9.	Karczowice	22,30	18,21	81,7	3,85	-	0,24	-
10.	Kobyła Głowa	6,66	6,61	99,2	-	-	-	0,05
11.	Koźmice	3,55	1,20	33,8	2,35	-	-	-
12.	Muszkowice	29,87	6,46	21,6	-	23,41	-	-
13.	Piotrowice Polskie	1,90	1,90	100,0	-	-	-	-
14.	Stary Henryków	79,02	29,45	37,3	0,37	49,20	-	-
15.	Targowica	12,39	11,70	94,4	-	-	-	0,69
16.	Tomice	4,37	2,35	53,8	2,02	-	-	-
17.	Wilamowice	23,79	23,60	99,2	-	-	0,19	-
Gmina ogółem		238,80	151,85	63,6	9,16	72,69	2,22	2,88

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.), inwentaryzacja terenowa (wrzesień – październik 2009 r.)

Rys. 16. Zaorane użytki zielone wg własności

Użytki zielone zaorane wg klas bonitacyjnych

Tabela 12

Lp.	Obręb	Użytki zielone			Zaorane użytki zielone															
		ogółem	łąki	pastwiska	łąki klasy						pastwiska klasy						ogółem			
					II	III	IV	V	razem		I	II	III	IV	V	VI			razem	
		ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	%	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	%
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
1.	Baldwinowice	5,53	3,92	1,61	-	0,08	-	-	0,08	2,0	-	-	0,37	-	-	-	0,37	23,0	0,45	8,1
2.	Brochocin	15,07	13,66	1,41	1,03	1,57	0,35	-	2,95	21,6	-	0,15	-	-	-	-	0,15	10,6	3,10	20,6
3.	Cienkowice	14,70	8,15	6,55	-	2,94	1,78	-	4,72	57,9	-	-	-	2,03	0,20	-	2,23	34,0	6,95	47,3
4.	Cieplowody	44,92	19,01	25,91	-	2,59	3,63	3,24	9,46	49,8	-	0,16	8,78	0,66	0,51	-	10,11	39,0	19,57	43,6
5.	Czesławice	28,11	13,18	14,93	-	0,68	4,04	0,68	5,40	41,0	-	-	0,72	0,98	0,16	0,03	1,89	12,7	7,29	25,9
6.	Dobrzeńce	19,66	7,82	11,84	-	3,67	0,49	-	4,16	53,2	-	-	4,89	0,13	0,09	0,19	5,30	44,8	9,46	48,1
7.	Jakubów	11,96	6,72	5,24	-	-	2,62	-	2,62	39,0	-	1,48	0,22	-	0,12	-	1,82	34,7	4,44	37,1
8.	Janówka	8,46	0,65	7,81	-	-	0,27	-	0,27	41,5	-	3,10	0,08	0,24	-	-	3,42	43,8	3,69	43,6
9.	Karczowice	31,03	18,99	12,04	-	9,29	1,83	0,46	11,58	61,0	-	-	10,72	-	-	-	10,72	89,0	22,30	71,9
10.	Kobyła Głowa	13,71	5,69	8,02	-	1,71	2,00	0,15	3,86	67,8	-	-	2,25	0,55	-	-	2,80	34,9	6,66	48,6
11.	Koźmice	20,94	5,86	15,08	-	0,48	0,85	0,25	1,58	27,0	-	-	1,97	-	-	-	1,97	13,1	3,55	17,0
12.	Muszkowice	64,01	10,50	53,51	-	1,57	-	-	1,57	15,0	15,07	8,34	4,38	0,51	-	-	28,30	52,9	29,87	46,7
13.	Piotrowice Polskie	9,27	3,31	5,96	-	0,17	0,35	0,67	1,19	36,0	-	-	0,53	0,08	0,10	-	0,71	11,9	1,90	20,5
14.	Stary Henryków	97,59	38,04	59,55	12,70	9,05	10,33	1,45	33,53	88,1	-	0,09	26,94	16,77	1,69	-	45,49	76,4	79,02	81,0
15.	Targowica	29,55	12,76	16,79	0,64	3,84	1,78	1,72	7,98	62,5	-	-	2,11	2,30	-	-	4,41	26,3	12,39	41,9
16.	Tomice	21,64	3,84	17,80	-	0,83	1,73	-	2,56	66,7	-	-	1,28	0,53	-	-	1,81	10,2	4,37	20,2
17.	Wilamowice	35,58	9,87	25,71	-	0,93	3,10	0,33	4,36	44,2	-	-	1,67	12,82	2,29	2,65	19,43	75,6	23,79	66,9
Gmina ogółem		471,73	181,97	289,76	14,4	39,4	35,2	9,0	97,9	53,8	15,1	13,3	66,9	37,6	5,2	2,9	140,9	48,6	238,80	50,6

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.), inwentaryzacja terenowa (wrzesień – październik 2009 r.)

Faktyczna powierzchnia użytków rolnych

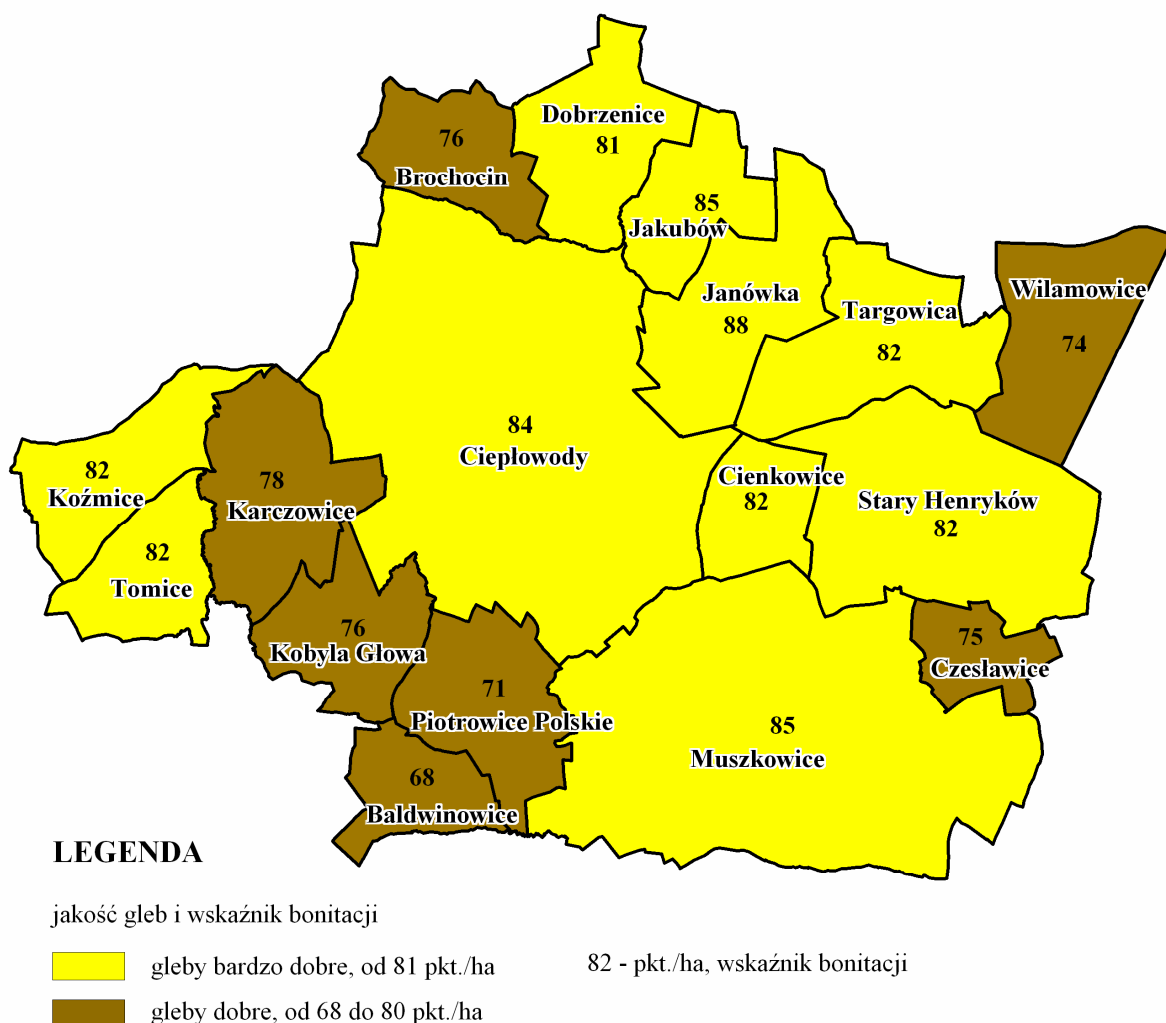
Tabela 13

Lp.	Obręb	Użytki rolne - wg ewidencji gruntów					Główne kierunki produkcji rolniczej	Użytki rolne - wg faktycznego zagospodarowania					Główne kierunki produkcji rolniczej
		ogółem	grunty orne		użytki zielone			UZ zaorane	grunty orne		użytki zielone		
		ha	ha	%	ha	%		ha	ha	%	ha	%	
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
1.	Baldwinowice	162,64	154,59	95,1	5,53	3,4	polowy	0,45	155,04	95,3	5,08	3,1	polowy
2.	Brochocin	147,66	124,35	84,2	15,07	10,2	polowy	3,10	127,45	86,3	11,97	8,1	polowy
3.	Cienkowice	165,03	147,76	89,5	14,70	8,9	polowy	6,95	154,71	93,7	7,75	4,7	polowy
4.	Cieplowody	1453,31	1397,35	96,1	44,92	3,1	polowy	19,57	1416,92	97,5	25,35	1,7	polowy
5.	Czesławice	124,54	96,30	77,3	28,11	22,6	polowy z udziałem paszowego	7,29	103,59	83,2	20,82	16,7	polowy
6.	Dobrzeńce	250,94	223,29	89,0	19,66	7,8	polowy	9,46	232,75	92,8	10,20	4,1	polowy
7.	Jakubów	211,62	196,90	93,0	11,96	5,7	polowy	4,44	201,34	95,1	7,52	3,6	polowy
8.	Janówka	366,41	357,93	97,7	8,46	2,3	polowy	3,69	361,62	98,7	4,77	1,3	polowy
9.	Karczowice	300,17	267,24	89,0	31,03	10,3	polowy	22,30	289,54	96,5	8,73	2,9	polowy
10.	Kobyła Głowa	196,29	175,75	89,5	13,71	7,0	polowy	6,66	182,41	92,9	7,05	3,6	polowy
11.	Koźmice	223,84	200,50	89,6	20,94	9,4	polowy	3,55	204,05	91,2	17,39	7,8	polowy
12.	Muszkowice	572,76	501,79	87,6	64,01	11,2	polowy	29,87	531,66	92,8	34,14	6,0	polowy
13.	Piotrowice Polskie	292,75	282,31	96,4	9,27	3,2	polowy	1,90	284,21	97,1	7,37	2,5	polowy
14.	Stary Henryków	628,49	529,40	84,2	97,59	15,5	polowy	79,02	608,42	96,8	18,57	3,0	polowy
15.	Targowica	361,59	331,86	91,8	29,55	8,2	polowy	12,39	344,25	95,2	17,16	4,7	polowy
16.	Tomice	202,15	178,90	88,5	21,64	10,7	polowy	4,37	183,27	90,7	17,27	8,5	polowy
17.	Wilamowice	320,42	282,11	88,0	35,58	11,1	polowy	23,79	305,90	95,5	11,79	3,7	polowy
Gmina ogółem		5980,61	5448,33	91,1	471,73	7,8	polowy	238,80	5687,13	95,1	232,93	3,9	polowy

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.), inwentaryzacja terenowa (wrzesień – październik 2009 r.)

4.3. Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Obszar gminy charakteryzuje się gruntami bardzo dobrej i dobrej jakości. Świadczy o tym wskaźnik bonitacji gleb, liczony wg punktacji IUNG w Puławach, który dla całej gminy, w skali 100 – punktowej, wynosi 81 pkt./ha. W poszczególnych obrębach kształtuje się na poziomie od 68 pkt./ha w Baldwinowicach do 88 pkt./ha w Janówce, Rys.17, Tab.14. W 10 obrębach, głównie położonych w środkowej części gminy, występują gleby bardzo dobrej jakości, gdzie wskaźnik bonitacji przekracza 80 pkt./ha.

Rys. 17. Wskaźnik bonitacji i jakość gleb

W gleboznawczej klasyfikacji *gruntów ornych* przeważają gleby II i III klasy bonitacyjnej, Rys.18. Zajmują one łącznie 90,5 % całkowitej powierzchni gruntów ornych. Klasa I w całej gminie stanowi 2,2 % gruntów ornych i występuje w 6 obrębach – Tab.14. Największy udział

gleb dobrych i bardzo dobrych (klasy I – III a) jest w Tomicach – 94,5 %, Jakubowie – 91,1 % oraz w Muszkowicach – 90,7 %. Wysokie klasy gleb i korzystny klimat sprzyjają uprawie roślin o dużych wymaganiach glebowych, tj. pszenica, rzepak, buraki cukrowe oraz produkcji specjalistycznej (sadownictwo, warzywnictwo, ogrodnictwo).

Grunty orne najniższych klas – V i VI zajmują łącznie 1,9 %, w tym V klasa stanowi 1,6 % całkowitej powierzchni gruntów ornych. Przeważnie są one położone w bliskim sąsiedztwie lasów, na wierzchołkach wzniesień i na terenach o znacznym nachyleniu. Powoduje to, że są one bardziej narażone na erozję wietrzną i wodną. Z uwagi na ukształtowanie terenu, dość często na takich polach pojawiają się kamienie, które utrudniają mechaniczną uprawę pól. Gospodarstwa w usuwaniu kamieni z gruntów ornych działają indywidualnie.

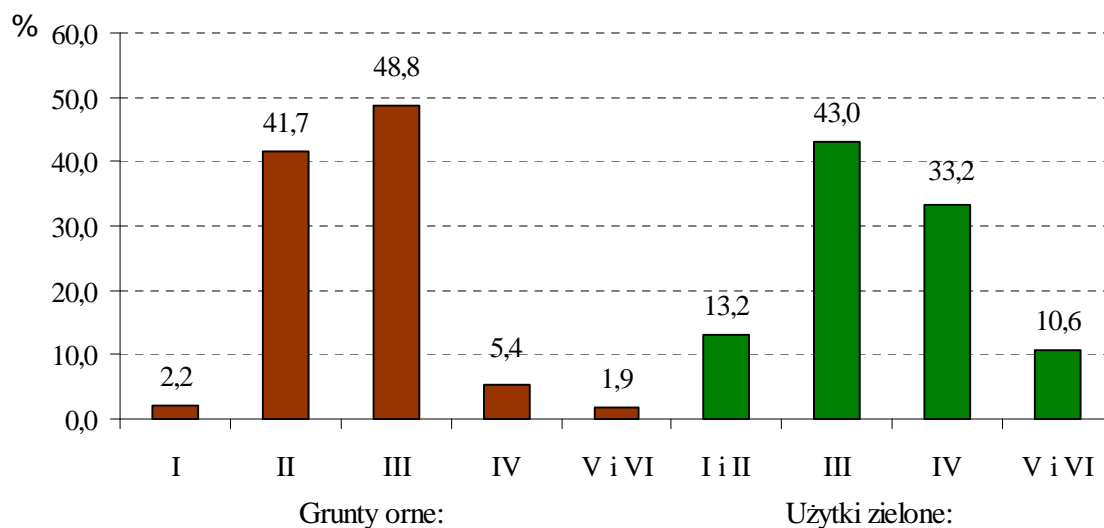
W gminie Ciepłowody znaczna część użytków rolnych jest o odczynie kwaśnym (pH poniżej 6,5). Obejmują one 89 % wszystkich użytków rolnych, w tym 15 % to gleby silnie kwaśne (pH poniżej 4,5), a 47 % to gleby kwaśne (pH = 4,6 – 5,5). W gospodarstwach rolnych pola uprawne są wapnowane, co poprawia stosunki powietrzno – wodne i ciepłe gleb. Wpływa to pozytywnie na rozkład substancji organicznej i rozwój mikroorganizmów pożytecznych dla roślin uprawnych, a w efekcie prowadzi do zwiększenia działania i przyswajania nawozów organicznych i mineralnych przez rośliny. Jednak zabieg ten jest dość kosztowny, a duża częstotliwość jego stosowania i wysokie nakłady powodują, że rolnicy potrzebują dofinansowania wapnowania ze strony Skarbu Państwa.

Użytki zielone w gminie Ciepłowody należą również do gleb dobrej jakości, na co wskazuje wskaźnik bonitacji, który wynosi 57 pkt./ha, Tab.14. Największy udział w gleboznawczej klasyfikacji użytków zielonych ma klasa III – 43,0 % oraz IV – 33,2 % - Rys.18. Klasa I występuje tylko w Muszkowicach, gdzie zajmuje 16,19 ha (25,3 % UZ). Między innymi dlatego znaczna część z nich została zaorana (15,07 ha) i zamieniona na grunty orne. Klasy najsłabsze użytków zielonych – V i VI zajmują w gminie łącznie 10,6 % UZ.

Zatem dobre warunki glebowe znajdują swoje odzwierciedlenie w strukturze użytkowania ziemi i prowadzonych głównych kierunkach produkcji rolnej. Użytki zielone nawet klasy III i IV słabiej są wykorzystane w produkcji rolniczej. Tylko część z nich jest zagospodarowana w hodowli zwierzęcej, część została zamieniona na grunty orne. Miejscami ich niekorzystne położenie, niski stan inwentarza, brak hodowli wypasowej powoduje, że są odlogowane.

W przeprowadzonej przez Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej gmina Ciepłowody uzyskała 101,2 punktów i jest większa od średniej dla województwa dolnośląskiego, która wynosi 85 punktów. Wysoka ocena warunków przyrodniczych do produkcji rolnej, czyli: jakości gleb, agroklimatu, rzeźby terenu

oraz warunków wodnych świadczy o naturalnych predyspozycjach obszaru do prowadzenia i rozwijania intensywnej produkcji rolnej.

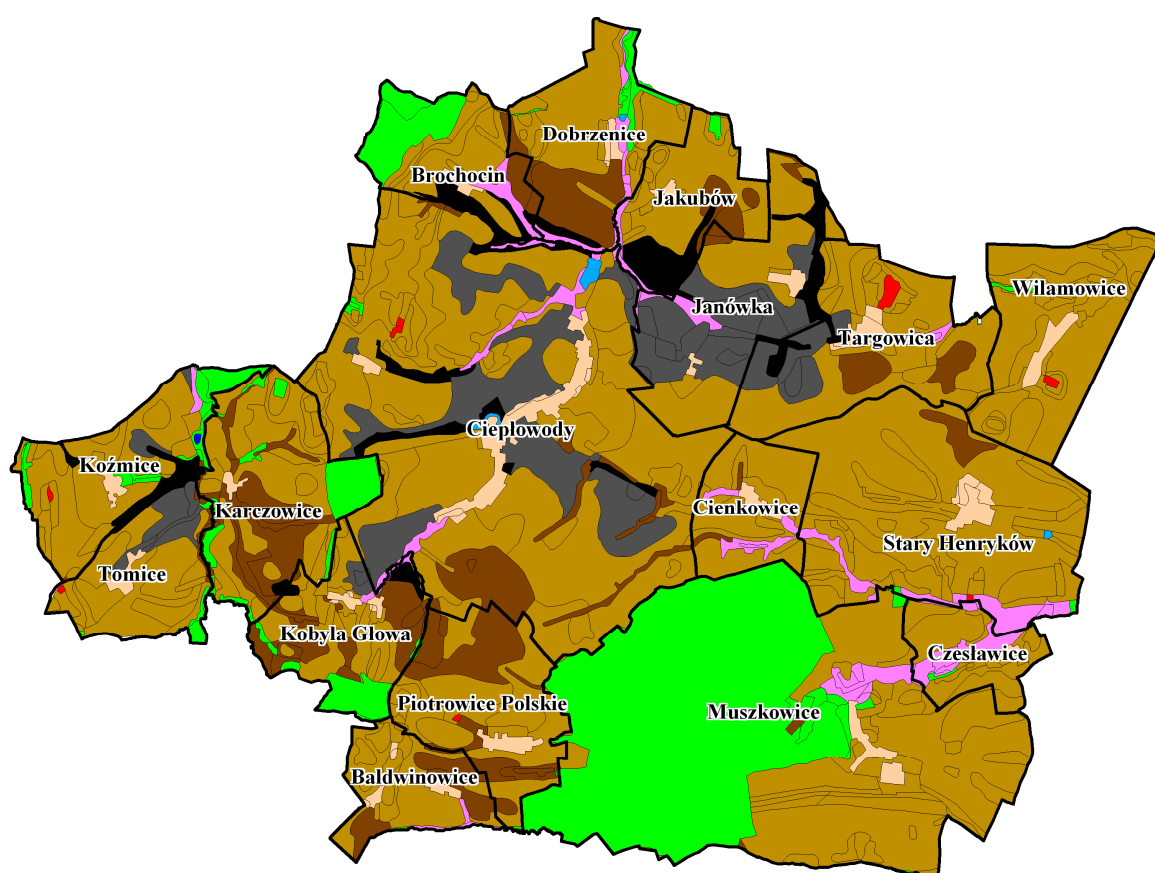
Rys. 18. Gleboznawcza klasyfikacja gruntów ornych i użytków zielonych

Na dobrą jakość środowiska glebowego wpływają typy gleb występujące w regionie. Na terenie gminy Ciepłowody zdecydowanie największą powierzchnię zajmują gleby brunatne, zaliczane do gleb żyznych, Rys.19. Ich odczyn jest obojętny lub lekko kwaśny. To przeważnie gleby brunatne właściwe i pseudobielicowe wytworzone z lessów ilastych o pełnym profilu. Należą one do I i II klas gruntów ornych stanowiących bardzo dobry i dobry kompleks pszenicy. W obrębach położonych na wschodzie gminy: Wilamowice, Stary Henryków, Cienkowice, Czesławice i Muszkowice są dominującym typem gleb.

Dość duży obszar zajmują także gleby bielicowe, które występują zwłaszcza w południowo – zachodniej i północnej części gminy. W dolinach rzek dominują mady, gleby brunatne i czarne ziemie. Wykorzystywane są one jako trwale użytki zielone. Natomiast czarnoziemy wykształciły się w środkowej części, głównie w Janówce, Targowicy i Ciepłowodach. Mady rzeczne występują wzdłuż cieków naturalnych i większych rowów, np. wzdłuż Małej Ślęzy w Ciepłowodach i Dobrzenicach, Złotnika w Muszkowicach i Czesławicach oraz wzdłuż Cienkówki w Cienkowicach i Starym Henrykowie. Jedynie gleby znajdujące się w rejonie Wzgórz Szklarskich nie mają w pełni wykształconego profilu glebowego. Są to również gleby żyzne, zaliczane do III klas bonitacyjnych, które w produkcji rolnej wymagają wielu zabiegów agrotechnicznych.

Na terenie gminy występują również gleby organiczne, które położone są w południowo-zachodniej części obrębu Ciepłowody oraz w obrębie Koźmice - w kierunku północno - wschodnim od zabudowań.

Również jakość gleb wpływa na rodzaj kompleksów rolniczej przydatności gleb, które wykazują zbliżone właściwości rolnicze i mogą być podobnie użytkowane. Na znacznej powierzchni gminy występuje pszenno-bardzo dobry kompleks rolniczej przydatności gleb, Rys.20. Dominuje w obrębach położonych w północnej, środkowej i wschodniej części regionu (Brochocin, Janówka, Ciepłowody, Targowica i Stary Henryków). Również znaczny obszar zajmuje kompleks pszenno-dobry, który występuje szczególnie na zachodzie i południowym – zachodzie gminy. Dużą powierzchnię zajmuje także w Wilamowicach. Pozostałe kompleksy rolniczej przydatności gleb obejmują niewielką powierzchnię gminy i są to: kompleks pszenno-wadliwy, żytni dobry, żytni słaby i zbożowo – pastewny mocny.

LEGENDA

	gleby bielcowe		nieużytki
	gleby brunatne		nieużytki wodne
	czarnoziemy		wody
	czarne ziemie		lasy
	mady		tereny zabudowane

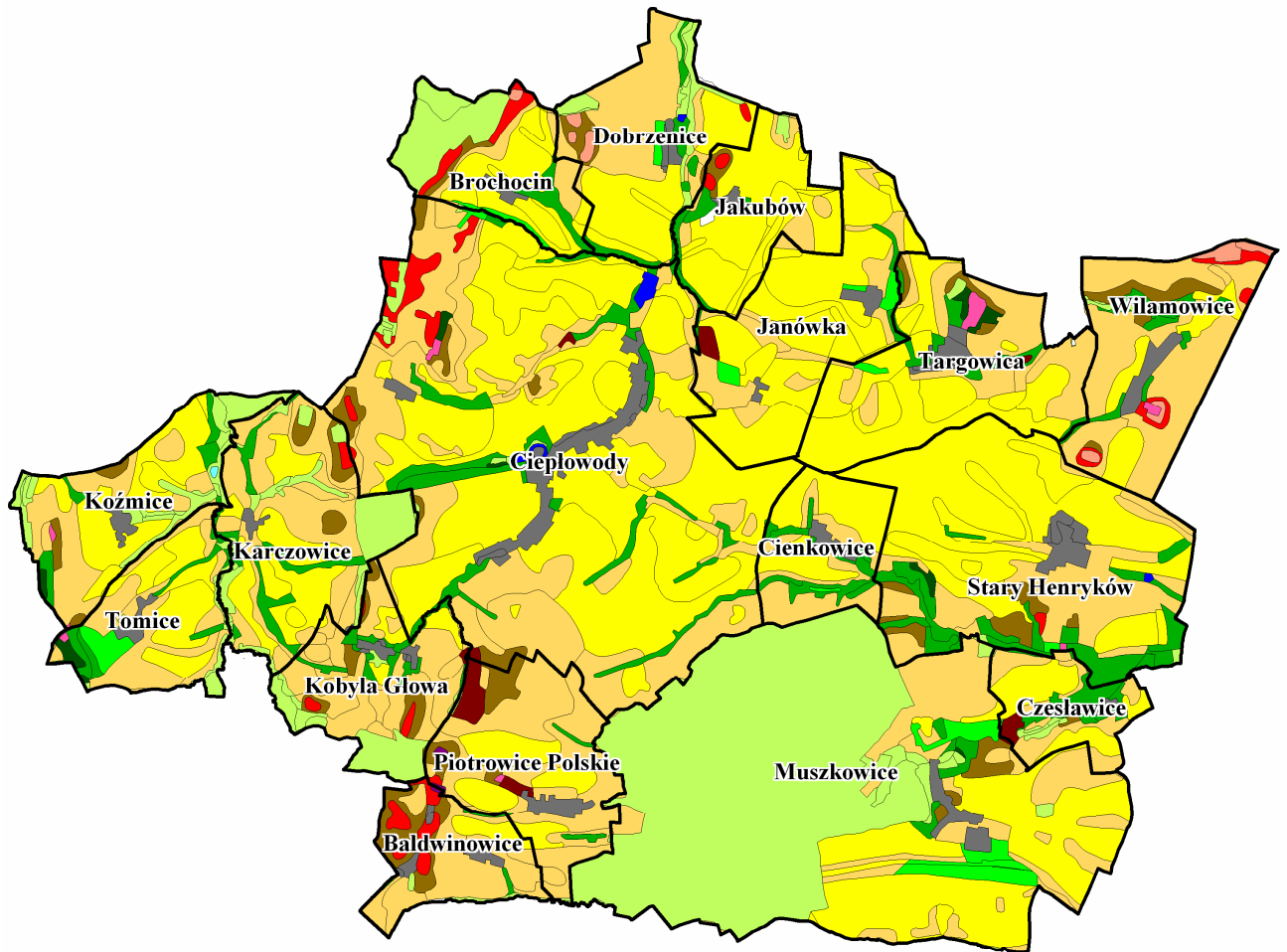
Rys. 19. Typy gleb

Gleboznawcza klasyfikacja użytków rolnych

Tabela 14

Lp.	Obręb	Jedn.	Grunty orne									Użytki zielone						Wskaźnik bonitacji w pkt./ha			
			I	II	III a	III b	IV a	IV b	V	VI	razem	I	II	III	IV	V	VI	razem	dla GO	dla UZ	dla UR
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.
1.	Baldwinowice	ha	-	1,62	77,09	21,78	23,67	9,57	17,75	3,11	154,59	-	3,08	2,10	0,29	0,06	-	5,53	67	72	68
		%	-	1,0	49,9	14,1	15,3	6,2	11,5	2,0	100,0	-	55,7	38,0	5,2	1,1	-	100,0			
2.	Brochocin	ha	-	31,59	64,37	11,94	4,37	3,9	3,82	4,36	124,35	-	5,26	4,50	4,92	-	0,39	15,07	78	62	76
		%	-	25,4	51,8	9,6	3,5	3,1	3,1	3,5	100,0	-	34,9	29,9	32,6	-	2,6	100,0			
3.	Cienkowice	ha	1,66	69,73	55,48	14,26	6,63	-	-	-	147,76	-	-	5,46	8,04	1,20	-	14,70	85	51	82
		%	1,1	47,2	37,5	9,7	4,5	-	-	-	100,0	-	-	37,1	54,7	8,2	-	100,0			
4.	Cieptowody	ha	25,10	674,77	514,24	124,09	23,38	16,87	17,03	1,87	1397,35	-	1,95	26,80	6,95	9,14	0,08	44,92	85	55	84
		%	1,8	48,3	36,8	8,9	1,7	1,2	1,2	0,1	100,0	-	4,3	59,7	15,5	20,3	0,2	100,0			
5.	Czesławice	ha	-	47,28	29,19	7,35	9,49	2,55	0,44	-	96,30	-	-	6,61	20,08	0,80	0,62	28,11	83	49	75
		%	-	49,1	30,3	7,6	9,9	2,6	0,5	-	100,0	-	-	23,5	71,4	2,8	2,3	100,0			
6.	Dobrzemice	ha	-	74,13	116,05	15,99	10,67	-	6,45	-	223,29	-	-	16,77	2,57	0,15	0,17	19,66	82	62	81
		%	-	33,2	52,0	7,2	4,8	-	2,8	-	100,0	-	-	85,2	13,1	0,8	0,9	100,0			
7.	Jakubów	ha	-	117,66	61,69	13,08	1,92	0,81	1,74	-	196,90	-	1,15	4,14	5,10	1,57	-	11,96	87	53	85
		%	-	59,8	31,3	6,6	1,0	0,4	0,9	-	100,0	-	9,6	34,6	42,6	13,2	-	100,0			
8.	Janówka	ha	11,71	266,21	43,17	29,21	7,63	-	-	-	357,93	-	6,10	1,09	1,27	-	-	8,46	89	73	88
		%	3,3	74,4	12,1	8,2	2,0	-	-	-	100,0	-	72,1	12,9	15,0	-	-	100,0			
9.	Karczowice	ha	-	62,34	138,59	46,05	5,63	12,03	2,6	-	267,24	-	-	24,48	5,93	0,62	-	31,03	80	60	78
		%	-	23,3	51,9	17,2	2,1	4,5	1,0	-	100,0	-	-	78,9	19,1	2,0	-	100,0			
10.	Kobyła Głowa	ha	-	13,42	116,56	21,31	16,27	5,18	3,01	-	175,75	-	-	7,40	5,53	0,78	-	13,71	78	55	76
		%	-	7,6	66,3	12,1	9,3	2,9	1,8	-	100,0	-	-	54,0	40,3	5,7	-	100,0			
11.	Kozmice	ha	-	82,64	92,97	18,18	5,77	-	0,94	-	200,50	-	0,59	11,13	6,94	2,28	-	20,94	85	55	82
		%	-	41,2	46,4	9,0	2,9	-	0,5	-	100,0	-	2,8	53,2	33,1	10,9	-	100,0			
12.	Muszkowice	ha	13,03	282,66	159,76	35,81	9,72	0,55	0,26	-	501,79	16,19	11,60	22,66	5,55	8,01	-	64,01	87	68	85
		%	2,6	56,3	31,8	7,1	2,0	0,1	0,1	-	100,0	25,3	18,1	35,4	8,7	12,5	-	100,0			
13.	Piotrowice Polskie	ha	-	-	165,5	49,47	35,35	14,14	16,94	0,91	282,31	-	-	2,68	4,63	1,40	0,56	9,27	72	46	71
		%	-	-	58,6	17,5	12,5	5,0	6,0	0,4	100,0	-	-	28,9	49,9	15,1	6,1	100,0			
14.	Stary Henryków	ha	60,90	281,15	115,47	28,26	31	2,42	9,04	1,16	529,40	-	15,39	43,97	33,46	4,77	-	97,59	86	59	82
		%	11,5	53,1	21,8	5,3	5,9	0,5	1,7	0,2	100,0	-	15,8	45,0	34,3	4,9	-	100,0			
15.	Targowica	ha	5,62	150,55	142,18	20,47	9,39	1,87	1,78	-	331,86	-	0,76	9,34	15,74	3,71	-	29,55	85	50	82
		%	1,7	45,4	42,8	6,2	2,8	0,6	0,5	-	100,0	-	2,6	31,6	53,2	12,6	-	100,0			
16.	Tomice	ha	-	70,4	98,65	5,58	4,27	-	-	-	178,90	-	0,36	9,19	7,64	4,45	-	21,64	86	51	82
		%	-	39,4	55,1	3,1	2,4	-	-	-	100,0	-	1,7	42,5	35,3	20,6	-	100,0			
17.	Wilamowice	ha	-	43,67	157,43	51,8	15,22	7,66	4,41	1,92	282,11	-	-	4,72	22,03	3,95	4,88	35,58	78	42	74
		%	-	15,5	55,8	18,4	5,4	2,7	1,6	0,6	100,0	-	-	13,3	61,9	11,1	13,7	100,0			
Gmina ogółem		ha	118,02	2269,82	2148,39	514,63	220,38	77,55	86,21	13,33	5448,33	16,19	46,24	203,04	156,67	42,89	6,70	471,73	83	57	81
		%	2,2	41,7	39,4	9,4	4,0	1,4	1,6	0,3	100,0	3,4	9,8	43,0	33,2	9,1	1,5	100,0			

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.)

LEGENDA:

	kompleks pszenney bardzo dobry		pozostałe użytki
	kompleks pszenney dobry		gleby rolniczo nieprzydatne
	kompleks pszenney wadliwy		lasy
	kompleks żytni dobry		tereny zabudowane
	kompleks żytni słaby		wody
	kompleks zbożowo - pastewny mocny		nieużytki wodne
	użytki zielone bardzo dobre i dobre		nieużytki rolnicze
	użytki zielone średnie		
	użytki zielone słabe i bardzo słabe		

Rys. 20. Kompleksy rolniczej przydatności gleb

Wśród łąk i pastwisk dominują użytki zielone średnie, Rys.20. Znajdują się w każdym obrębie i zajmują największą powierzchnię. Użytki zielone dobre i bardzo dobre największy obszar zajmują w Tomicach i Muszkowicach. Natomiast łąki i pastwiska słabe i bardzo słabe są w 5 obrębach (Tomice, Koźmice, Stary Henryków, Targowica i Ciepłowody). Jednak tylko w Starym Henrykowie są one użytkowane. W pozostałych miejscowościach zlokalizowane są na wzniesieniach i w wielu miejscach porośnięte samosiewem.

4.4. Grunty narażone na erozję

W gminie Ciepłowody dość znaczny obszar zagrożony jest erozją wodną i wietrzną. Grunty narażone na erozję zajmują powierzchnię 1 386 ha, co stanowi 23,2 % użytków rolnych, Tab.15. W poszczególnych obrębach wielkość ta jest bardzo zróżnicowana i waha się od 1,6 % w Targowicy i 8,1 % w Piotrowicach Polskich do 99,5 % w Karczowicach. Tylko w Dobrzenicach i Jakubowie nie występują grunty narażone na erozję. Głównymi przyczynami występowania erozji gleb są:

- *ukształtowanie terenu* – zjawisko erozji występuje głównie na zachodzie regionu - na terenie Wzgórz Szklarskich (Koźmice i Tomice) i Dobrzenieckich (Brochocin, Zakrzów, Kobyła Głowa, Baldwinowice) oraz na wschodzie gminy: Wzgórze Lipowe (obręb Wilamowice i Cienkowice) i Kotlina Henrykowska (Stary Henryków, Muszkowice, Czesławice), Rys.21;
- *niski stopień lesistości* – najczęściej gruntów narażonych na erozję znajduje się w obrębach, w których powierzchnia lasów jest niewielka. W Karczowicach, gdzie 99,5 % użytków rolnych zagrożonych jest erozją stopień lesistości wynosi 13,2 %, w Wilamowicach – lesistość wynosi 1,1 %, a w Kobyłej Głowie – 19,1 %;
- *duży udział gruntów ornych* w całkowitej strukturze użytków rolnych – obręby, w których grunty orne zajmują duże powierzchnie są bardziej narażone na erozję, ponieważ po zbiorach rośliny nie chronią podłoża przed sypływem powierzchniowym. Niekorzystnym zjawiskiem występującym w gminie jest rezygnacja z użytkowania łąk, pastwisk oraz sadów. W całej gminie zaorano 238,80 ha użytków zielonych, tj. 50,6 % wszystkich UZ. Takie działanie dodatkowo zwiększa ryzyko pojawienia się erozji. Największy udział zaoranych użytków zielonych w stosunku do łąk i pastwisk wg stanu ewidencji występuje w Wilamowicach (66,9 %), Karczowicach (71,9 %) i w Starym Henrykowie (81,0 %). Są to obręby, w których udział gruntów zagrożonych erozją jest największy.

Fot. 22. Grunty narażone na erozję w Czesławicach

Fot. 23. Grunty narażone na erozję w Ciepłowodach

Niekorzystnym działaniem, które sprzyja erozji wodnej jest uprawa roli wzdłuż spadku terenu. Powoduje to zwiększenie spływu powierzchniowego, a tym samym wymywanie drobnych cząstek gleby. Ponadto następuje zmniejszenie wilgotności podłoża, ponieważ woda opadowa nie jest zatrzymywana na danym obszarze tylko spływa bezproduktywnie do cieków i rowów melioracyjnych.

Głównymi skutkami procesów erozyjnych jest wymywanie drobnych cząstek gleby, obniżenie żyzności, powstawanie żłobin i wąwozów, które utrudniają uprawę. Ponadto często pojawiają się kamienie na polach. W całej gminie gruntów wymagających odkamienienia jest 103,15 ha, co stanowi 1,7 % użytków rolnych, Tab.15. Największa ich powierzchnia występuje w Karczowicach – 83,46 ha (27,8 % UR), gdzie zagrożenie erozją jest największe. Dodatkowo erodowana gleba dostaje się do cieków i zbiorników wodnych, zwiększając ich zanieczyszczenie i pogarszając tym samym jakość wód.

Na terenach zagrożonych erozją gleb nawożenie powinno być zróżnicowane na poszczególnych elementach rzeźby. Najwięcej nawozów wymagają gleby na zboczach, zwykle najuboższe i łatwo przesychnające. Szczególnie wskazane są tam nawozy organiczne. Słabo lub wcale nierodowane gleby na wierzchołkach wymagają mniejszego nawożenia niż na zboczach, a najmniejszego - dość próchniczne gleby u podnóży zboczy.

Erozja wodna w gminie Ciepłowody powoduje również niszczenie dróg służących do transportu rolnego, szczególnie o nie utwardzonej nawierzchni. Następuje wymywanie wierzchniej warstwy podłoża, powstawanie nierówności, wyrw i tworzą się tzw. wąwozy. W czasie nagłych opadów drogi te przypominają bardziej rwące potoki niż szlaki komunikacyjne. Przykład drogi zniszczonej przez spływ powierzchniowy przedstawia Fot.26 i Fot.27.

Fot. 24. Grunty podatne na erozję w obrębie Ciepłowody

Fot. 25. Grunty podatne na erozję w obrębie Brochocin

Grunty zagrożone erozją i wymagające odkamienienia

Tabela 15

Lp.	Obręb	Powierzchnia użytków rolnych				
		ogółem	zagrożone erozją		wymagające odkamienienia	
		ha	ha	%	ha	%
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1.	Baldwinowice	162,64	56,36	34,7	-	-
2.	Brochocin	147,66	49,61	33,6	4,14	2,8
3.	Cienkowice	165,03	34,50	20,9	-	-
4.	Ciepłowody	1453,31	175,35	12,1	10,90	0,8
5.	Czesławice	124,54	36,56	29,4	-	-
6.	Dobrzyńce	250,94	-	-	-	-
7.	Jakubów	211,62	-	-	-	-
8.	Janówka	366,41	36,98	10,1	-	-
9.	Karczowice	300,17	298,62	99,5	83,46	27,8
10.	Kobyła Głowa	196,29	79,58	40,5	-	-
11.	Koźmice	223,84	79,10	35,3	-	-
12.	Muszkowice	572,76	135,52	23,7	-	-
13.	Piotrowice Polskie	292,75	23,61	8,1	-	-
14.	Stary Henryków	628,49	180,36	28,7	-	-
15.	Targowica	361,59	5,89	1,6	-	-
16.	Tomice	202,15	57,72	28,6	-	-
17.	Wilamowice	320,42	136,29	42,5	4,65	1,5
Gmina ogółem		5980,61	1386,05	23,2	103,15	1,7

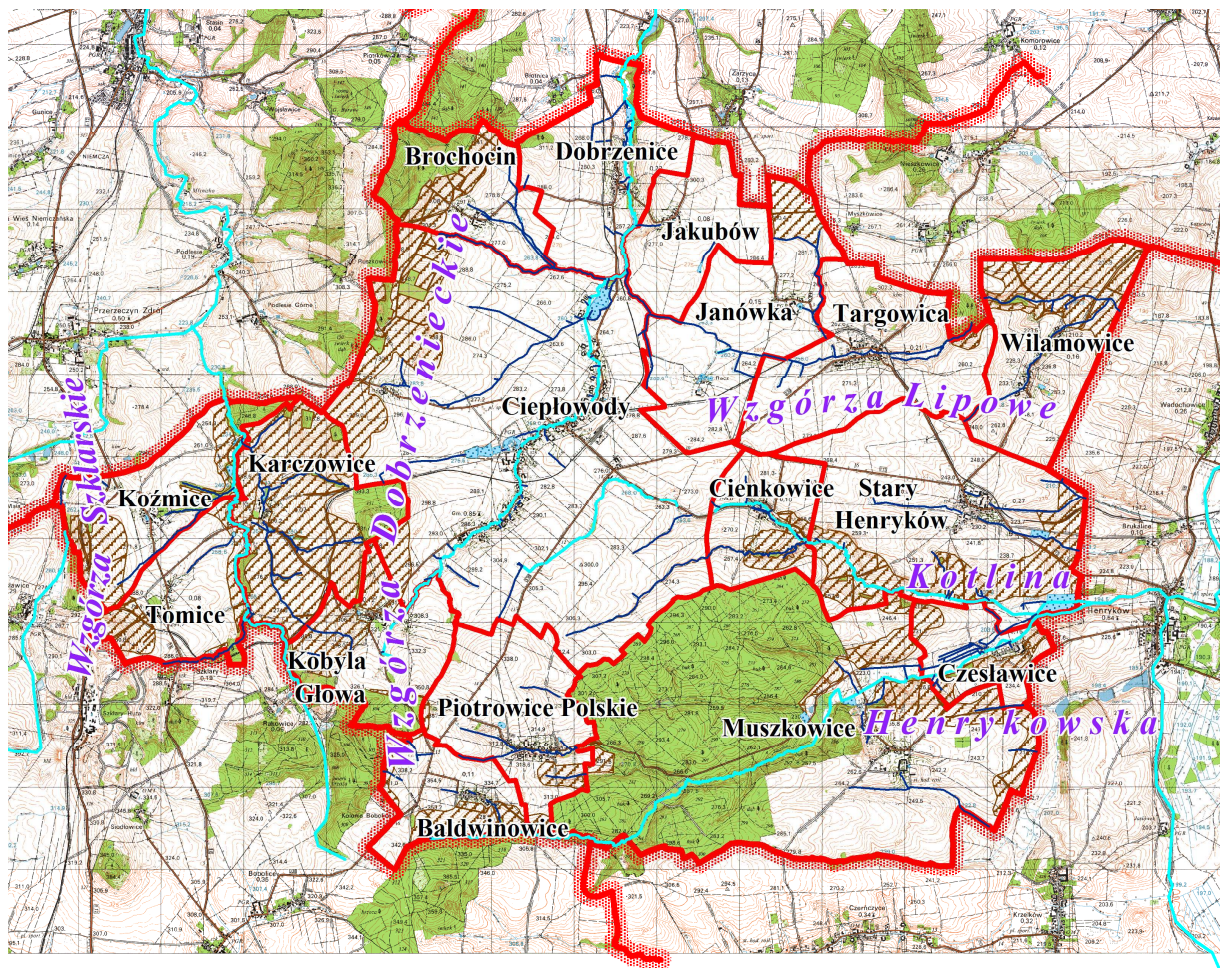
Źródło: obliczenia własne na podstawie map sozologicznych Urzędu Marszałkowskiego we Wrocławiu oraz danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.)

Fot. 26. Zniszczona droga w Kobylej Głowie wskutek erozji wodnej

Fot. 27. Droga w Brochocinie zniszczona sływem powierzchniowym

LEGENDA

	grunty narażone na erozję		cieki podstawowe
	lasy		rowy
	zbiorniki wodne		

Rys. 21. Położenie gruntów narażonych na erozję

5. ORGANIZACJA ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ

5.1. Struktura władania gruntami i użytkami rolnymi

W strukturze władania gruntami w gminie Ciepłowody przeważa sektor prywatny nad sektorem publicznym i zajmuje 60,2 % powierzchni gminy. Sektor ten obejmuje powierzchnię 4626,68 ha, Tab.17. W jego skład wchodzi gospodarstwa rolne (47,7 % powierzchni gminy), nieruchomości rolne do 1 ha (7,3 %), grunty Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej (4,4 %) oraz pozostałe grunty. W Baldwinowicach i w Cienkowicach grunty spółdzielni zajmują znaczny obszar - odpowiednio 47,9 % i 20,7 % powierzchni obrębu. Pozostałe grunty sektora prywatnego zajmują obszar 59,75 ha, Tab.17.

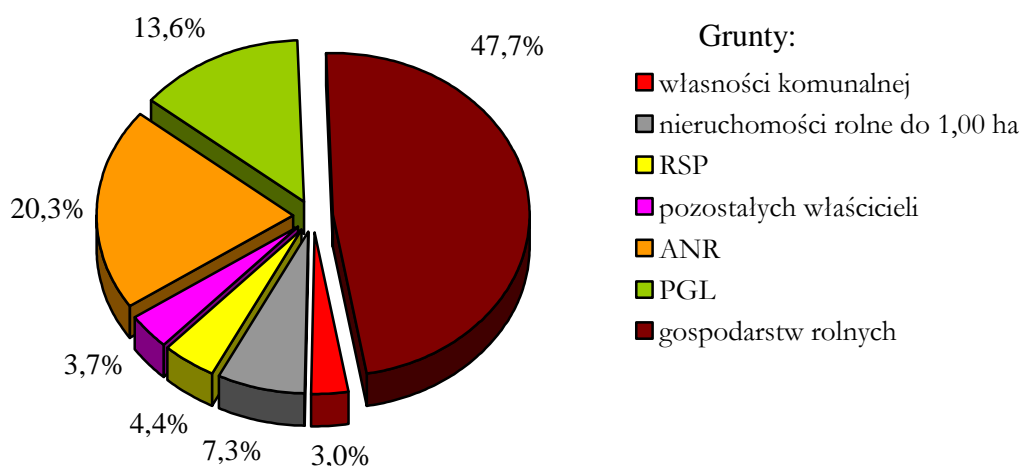
Sektor publiczny obejmuje 39,8 % powierzchni gminy – 3057,71 ha, Tab.17. Tworzą go grunty ANR, które zajmują 20,3 % powierzchni gminy, PGL (13,6 %) oraz własność komunalna (3,0 %), Rys.22. Natomiast grunty pozostałe zajmują 221,88 ha, z czego 27,57 ha należy do Skarbu Państwa. Grunty będące we władaniu Spółki Olsztyńskie Kopalnie Surowców Mineralnych Sp. z o.o. w Olsztynie zajmują powierzchnię 54,85 ha, w tym 37,83 ha to użytki rolne, Tab.20. Są to grunty, które zostały wykupione w związku z eksploatacją kopalni bazaltu w Targowicy. W poszczególnych obrębach udział sektora publicznego jest mocno zróżnicowany i waha się od 4,0 % w Piotrowicach Polskich do 81,5 % w Muszkowicach, Tab. 17, Rys.25. Tylko w 5 obrębach: Karczowice, Koźmice, Muszkowice, Stary Henryków i Tomice udział sektora publicznego jest większy niż sektora prywatnego.

Grunty ANR w całej gminie zajmują 1556,31 ha (20,3 % powierzchni gminy), Tab.16. i Rys.22. Stanowią je głównie użytki rolne, które zajmują 1508,67 ha (w tym grunty orne 1390,21 ha, a użytki zielone 118,46 ha). Pozostałe grunty należące do ANR to tereny zabudowane (15,08 ha), lasy i zadrzewienia (19,30 ha) oraz drogi (6,58 ha), nieużytki (1,20 ha) i grunty pod wodami (5,48 ha). W poszczególnych obrębach udział gruntów będących własnością ANR do całkowitej powierzchni jest mocno zróżnicowany i waha się od 0,1 % w Wilamowicach do 60,4 % w Starym Henrykowie, Rys.25. Przeważnie są to duże działki, położone w zwartych kompleksach pól uprawnych, praktycznie w pełni zagospodarowane i użytkowane rolniczo (uprawa zbóż, kukurydzy, rzepaku). Największe powierzchnie użytków rolnych ANR (powyżej 100 ha) położone są aż w 7 obrębach: Stary Henryków - 404 ha, Muszkowice – 297 ha, Karczowice – 177 ha, Ciepłowody – 160 ha, Janówka – 154 ha, Koźmice – 144 ha i Tomice – 118 ha. Natomiast w 5 miejscowościach ANR nie posiada działek i są to obręby: Baldwinowice, Brochocin, Czesławice, Piotrowice Polskie i Targowica, Rys.23 i Tab.18.

Spośród wszystkich gruntów należących do ANR, tj. z 1556,31 ha, to 34,4 % jest *władaniu Spółki Hodowla Roślin Rolniczych Nasiona Kobierzycy* – Rys.23., Tab.16. Są to głównie użytki rolne, na których prowadzona jest uprawa zbóż, kukurydzy i rzepaku. Spółka HRR Nasiona Kobierzycy na terenie gminy Ciepłowody łącznie posiada 544,66 ha, w tym 8,62 ha gruntów własnych w Muszkowicach, a 535,71 ha gruntów ANR w 4 obrębach: Jakubów (37,56 ha), Janówka (30,58 ha), Muszkowice (290,75 ha) i Stary Henryków (176,82 ha). Działki te są zlokalizowane w południowo-wschodniej części gminy. W Jakubowie zajmują 100 % gruntów ANR, w Muszkowicach 95,5 %, w Starym Henrykowie 42,6 %, a w Janówce 19,4 %.

Grunty należące do Państwowego Gospodarstwa Leśnego, Nadleśnictwo Henryków występują na obszarze 1047,65 ha, co stanowi 13,6 % powierzchni gminy, Tab.17. Największe powierzchnie lasy i grunty leśne zajmują w Muszkowicach – 850,55 ha, Brochocinie – 70,65 ha, w Karczowicach – 49,03 ha oraz w Kobylej Głowie – 42,34 ha. W pozostałych obrębach stanowią niewielkie skupiska zadrzewień o powierzchni mniejszej niż 20 ha. Użytki rolne należące do PGL stanowią przeważnie użytki zielone, które często nie biorą udziału w produkcji rolnej, a położone są wśród kompleksów leśnych jako enklawy lub pół-enklawy.

Własność komunalna to 231,87 ha – 3,0 % powierzchni gminy, Rys.22., Tab.17. Największą powierzchnię grunty takie zajmują w Ciepłowodach – 80,72 ha, Starym Henrykowie – 17,19 ha i w Dobrzenicach – 15,86 ha. Przeważnie są to nieduże działki, położone na terenach zabudowanych. *Grunty pozostałe sektora publicznego* zajmują 221,88 ha i stanowią 2,9 % powierzchni gminy. To najczęściej własność powiatu ząbkowickiego (tereny dróg), Urzędu Marszałkowskiego i Skarbu Państwa, do których należą wody płynące, kopaliny, tereny PKP i inne.

Rys. 22. *Struktura władania gruntami w gminie*

Struktura władania użytkami rolnymi kształtuje się podobnie do struktury władania gruntami. W całej gminie przeważa sektor prywatny i zajmuje 4351,41 ha użytków rolnych -

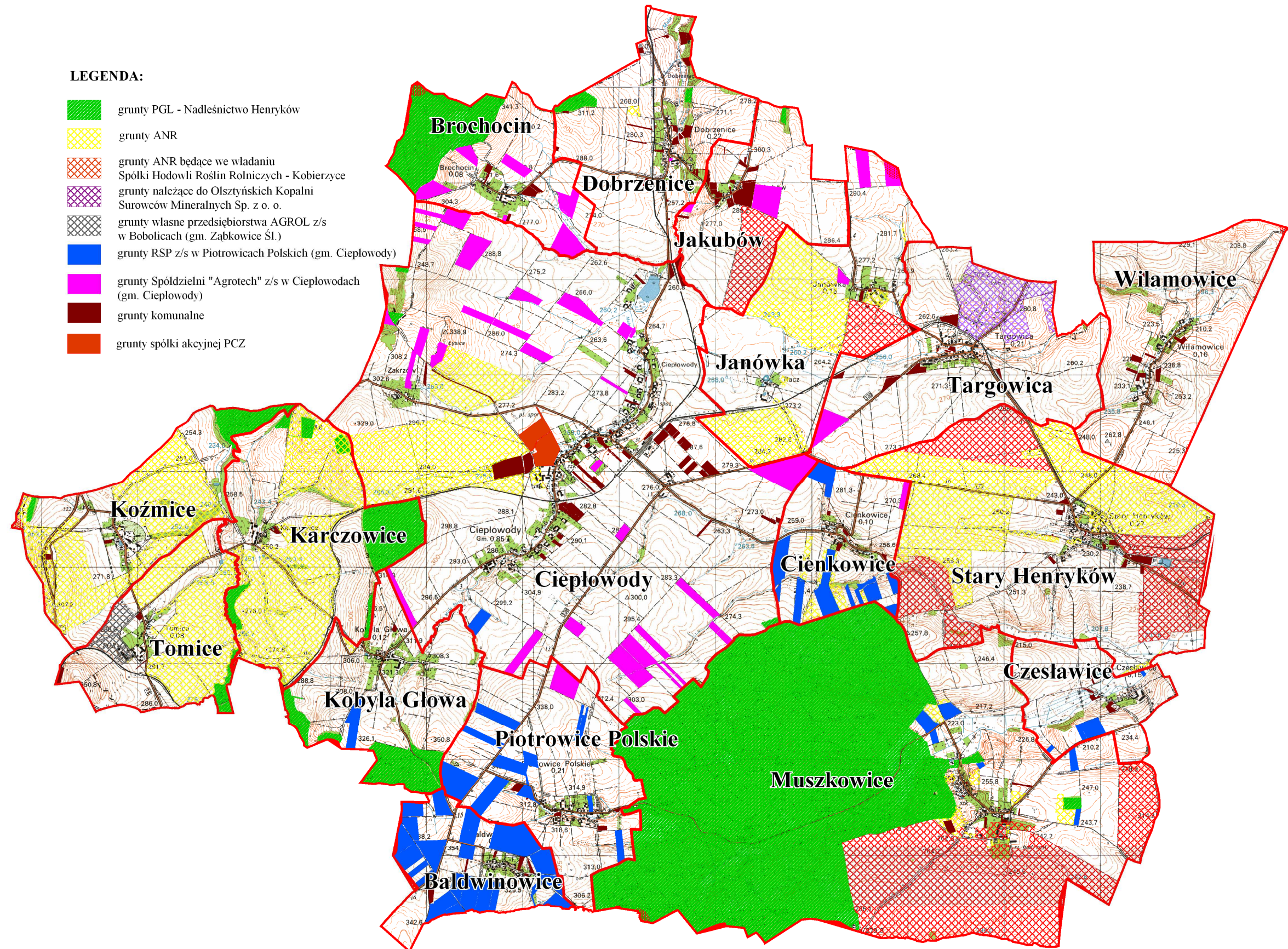
72,8 % powierzchni gminy, Tab.17. W poszczególnych obrębach jego udział wynosi od 32,5 % w Tomicach do 99,7 % w Piotrowicach Polskich. Sektor prywatny to głównie pola uprawne i użytki zielone wchodzące w skład gospodarstw rolnych lub będące własnością: *Spółdzielni Produkcyjnej im. I Maja* z siedzibą w Piotrowicach Polskich, gminy Ciepłowody – 181,36 ha, *Spółdzielni Handlowo-Uługowo-Produkcyjnej „Agrotech” z/s w Ciepłowodach* – 149,33 ha, *Przedsiębiorstwa „AGROL” Sp. z o.o. z/s w Bobolicach, gm. Ząbkowice Śląskie* -14,68 ha, *PCZ spółki akcyjnej we Wrocławiu* – 12,50 ha. Sektor publiczny zajmuje powierzchnię 1629,20 ha użytków rolnych (27,2 % UR), tworzą go przeważnie grunty rolne Agencji Nieruchomości Rolnych. Udział sektora publicznego w poszczególnych obrębach waha się od 0,3 % w Piotrowicach Polskich do 67,5 % w Tomicach, Tab.16. Największy obszar użytki rolne sektora publicznego zajmują w Muszkowicach – 325,87 ha oraz w Starym Henrykowie – 409,20 ha. W pozostałych wsiach sektor publiczny zajmuje mniej niż 200 ha użytków rolnych. W gminie Ciepłowody, poza *Spółką Hodowli Roślin Rolniczych Nasiona Kobierzycze* znajdują się podmioty, które również władają gruntami, Tab.19. Największe z nich to: *Spółdzielnia Handlowo-Uługowo-Produkcyjna „Agrotech” z/s w Ciepłowodach*, która we władaniu posiada 2,47 ha gruntów komunalnych w Ciepłowodach, *Gospodarstwo Rolne „Skoroszonice” spółka cywilna z/s w Skoroszowicach gm. Strzelin*, władające gruntami prywatnymi – 59,73 ha w Jakubowie.

Grunty ANR będące we władaniu Spółki Hodowli Roślin Rolniczych Nasiona Kobierzycze

Tabela 16

Lp.	Obręb	Grunty ANR		Hodowla Roślin Rolniczych Nasiona Kobierzycze							
		ogółem	będące we władaniu HRR	razem	grunty orne	użytki zielone	nieużytki i zadrzewienia	drogi	tereny zabudowane	grunty pod wodami	
		ha	%	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	
1.	Baldwinowice	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.	Brochocin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Cienkowice	11,41	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4.	Ciepłowody	167,47	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5.	Czesławice	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	Dobrzeńce	1,04	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	Jakubów	37,56	100,0	37,56	37,02	0,07	-	-	-	0,47	
8.	Janówka	157,56	19,4	30,58	28,45	0,18	0,25	0,31	1,36	0,03	
9.	Karczowice	186,34	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.	Kobyła Głowa	1,05	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	Koźmice	155,21	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12.	Muszkowice	304,44	95,5	290,75	259,44	27,69	1,79	0,42	0,30	1,11	
13.	Piotrowice Polskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.	Stary Henryków	414,87	42,6	176,82	113,75	54,14	1,45	0,57	6,73	0,18	
15.	Targowica	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16.	Tomice	119,02	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17.	Wilamowice	0,34	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ogółem		1556,31	34,4	535,71	438,66	82,08	3,49	1,30	8,39	1,79	

Źródło: dane ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.)

Rys. 23. Rozkład gruntów należących do właścicieli dużych powierzchni

Struktura władania gruntami i użytkami rolnymi

Tabela 17

Lp.	Obręb	Powierzchnia ogólna obróbu		Sektor publiczny (udział w powierzchni obróbu)										Sektor prywatny (udział w powierzchni obróbu)										Struktura władania użytkami rolnymi					
				razem		ANR		PGL		własność komunalna		pozostałe		razem		gospodarstwa rolne		nieruchomości do 1 ha		grunty spółdzielni		pozostałe		użytki rolne		sektor publiczny		sektor prywatny	
		ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	
1.	Baldwinowice	178,94	100,0	12,49	7,0	-	-	-	-	6,94	3,9	5,55	3,1	166,45	93,0	69,66	38,9	11,10	6,2	85,69	47,9	-	-	162,64	1,92	1,2	160,72	98,8	
2.	Brochocin	232,17	100,0	82,37	35,5	-	-	70,65	30,4	8,84	3,8	2,88	1,2	149,80	64,5	120,49	51,9	8,12	3,5	21,19	9,1	-	-	147,66	3,34	2,3	144,32	97,7	
3.	Cienkowice	183,03	100,0	21,53	11,8	11,41	6,2	-	-	5,27	2,9	4,85	2,6	161,50	88,2	116,91	63,9	5,72	3,1	37,84	20,7	1,03	0,5	165,03	12,07	7,3	152,96	92,7	
4.	Cieplowody	1658,18	100,0	302,43	18,2	167,47	10,1	2,81	0,2	80,72	4,9	51,43	3,1	1355,75	81,8	1155,06	69,7	83,07	5,0	99,81	6,0	17,81	1,1	1453,31	187,74	12,9	1265,57	87,1	
5.	Czesławice	144,48	100,0	12,99	9,0	-	-	-	-	8,11	5,6	4,88	3,4	131,49	91,0	119,52	82,7	6,34	4,4	5,63	3,9	-	-	124,54	1,31	1,1	123,23	98,9	
6.	Dobrzeńce	310,12	100,0	40,64	13,1	1,04	0,3	6,62	2,1	15,86	5,1	17,12	5,5	269,48	86,9	202,80	65,3	64,53	20,8	0,08	0,1	2,07	0,7	250,94	5,77	2,3	245,17	97,7	
7.	Jakubów	224,13	100,0	53,27	23,8	37,56	16,7	0,79	0,4	12,55	5,6	2,37	1,1	170,86	76,2	116,05	51,8	46,14	20,6	8,67	3,8	-	-	211,62	43,51	20,6	168,11	79,4	
8.	Janówka	390,04	100,0	176,63	45,3	157,56	40,5	-	-	9,55	2,4	9,52	2,4	213,41	54,7	136,66	35,0	66,97	17,2	9,78	2,5	-	-	366,41	157,72	43,0	208,69	57,0	
9.	Karczowice	377,96	100,0	246,26	65,2	186,34	49,3	49,03	13,0	4,49	1,2	6,40	1,7	131,70	34,8	86,25	22,8	45,45	12,0	-	-	-	-	300,17	177,80	59,2	122,37	40,8	
10.	Kobyła Głowa	265,11	100,0	55,20	20,8	1,05	0,3	42,34	16,0	5,52	2,1	6,29	2,4	209,91	79,2	180,68	68,2	23,40	8,8	5,33	2,0	0,50	0,2	196,29	1,43	0,7	194,86	99,3	
11.	Koźmice	283,24	100,0	187,30	66,1	155,21	54,7	18,14	6,4	7,81	2,8	6,14	2,2	95,94	33,9	84,37	29,8	11,57	4,1	-	-	-	-	223,84	145,58	65,0	78,26	35,0	
12.	Muszkowice	1446,34	100,0	1178,38	81,5	304,44	21,0	850,55	58,8	13,77	1,0	9,62	0,7	267,96	18,5	147,94	10,2	101,66	7,0	9,54	0,7	8,82	0,6	572,76	325,87	56,9	246,89	43,1	
13.	Piotrowice Polskie	318,84	100,0	12,86	4,0	-	-	-	-	7,70	2,4	5,16	1,6	305,98	96,0	242,30	76,0	18,40	5,8	44,69	14,0	0,59	0,2	292,75	0,88	0,3	291,87	99,7	
14.	Stary Henryków	687,08	100,0	448,00	65,2	414,87	60,4	-	-	17,19	2,5	15,94	2,3	239,08	34,8	219,00	31,9	18,43	2,7	-	-	1,65	0,2	628,49	409,20	65,1	219,29	34,9	
15.	Targowica	408,09	100,0	51,91	12,7	-	-	-	-	10,26	2,5	41,65	10,2	356,18	87,3	296,09	72,6	25,08	6,1	7,73	1,9	27,28	6,7	361,59	15,58	4,3	346,01	95,7	
16.	Tomice	230,63	100,0	157,99	68,5	119,02	51,6	6,72	2,9	6,24	2,7	26,01	11,3	72,64	31,5	64,28	27,9	8,36	3,6	-	-	-	-	202,15	136,40	67,5	65,75	32,5	
17.	Wilamowice	346,01	100,0	17,46	5,0	0,34	0,1	-	-	11,05	3,2	6,07	1,7	328,55	95,0	309,87	89,6	18,68	5,4	-	-	-	-	320,42	3,08	1,0	317,34	99,0	
Gmina ogółem		7684,39	100,0	3057,71	39,8	1556,31	20,3	1047,65	13,6	231,87	3,0	221,88	2,9	4626,68	60,2	3667,93	47,7	563,02	7,3	335,98	4,4	59,75	0,8	5980,61	1629,20	27,2	4351,41	72,8	

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.)

Struktura gruntów ANR

Tabela 18

Lp.	Obręb	Powierzchnia a obrębu	Grunty Agencji Nieruchomości Rolnych												
			ogółem	udział w powierzc hni obróbu	użytki rolne				nieużytki	drogi	zabudowane		zalesione i zadrzewione		grunty pod wodami
					razem UR	GO	Ł	Ps			Bi, Bz, Bp, Tr	Br	Ls	Lz	
			ha	%	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
1.	Baldwinowice	178,94	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.	Brochocin	232,17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Cienkowice	183,03	11,41	6,2	10,91	9,35	0,98	0,58	-	-	-	-	0,41	-	0,09
4.	Cieplowody	1658,18	167,47	10,1	160,44	159,11	-	1,33	-	0,68	1,11	4,29	-	0,13	0,82
5.	Czesławice	144,48	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	Dobrzyńce	310,12	1,04	0,3	1,04	1,04	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	Jakubów	224,13	37,56	16,7	37,09	37,02	0,07	-	-	-	-	-	-	-	0,47
8.	Janówka	390,04	157,56	40,5	154,7	153,46	-	1,24	0,25	0,78	-	1,4	-	0,24	0,19
9.	Karczowice	377,96	186,34	49,3	177,31	167,94	8,17	1,20	-	0,77	-	0,13	0,67	6,21	1,25
10.	Kobyła Głowa	265,11	1,05	0,3	1,05	1,05	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	Koźmice	283,24	155,21	54,7	144,72	130,21	1,78	12,73	0,20	0,05	-	0,12	1,46	7,69	0,97
12.	Muszkowice	1446,34	304,44	21,0	297,88	266,26	0,21	31,41	0,30	3,03	-	0,51	-	1,49	1,23
13.	Piotrowice Polskie	318,84	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.	Stary Henryków	687,08	414,87	60,4	404,85	348,2	4,14	52,51	0,45	1,27	-	7,12	-	1,00	0,18
15.	Targowica	408,09	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16.	Tomice	230,63	119,02	51,6	118,68	116,57	2,11	-	-	-	-	0,06	-	-	0,28
17.	Wilamowice	346,01	0,34	0,1	-	-	-	-	-	-	0,34	-	-	-	-
Ogółem		7684,39	1556,31	20,3	1508,67	1390,21	17,46	101,00	1,20	6,58	1,45	13,63	2,54	16,76	5,48

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.)

Grunty należące do właścicieli dużych powierzchni

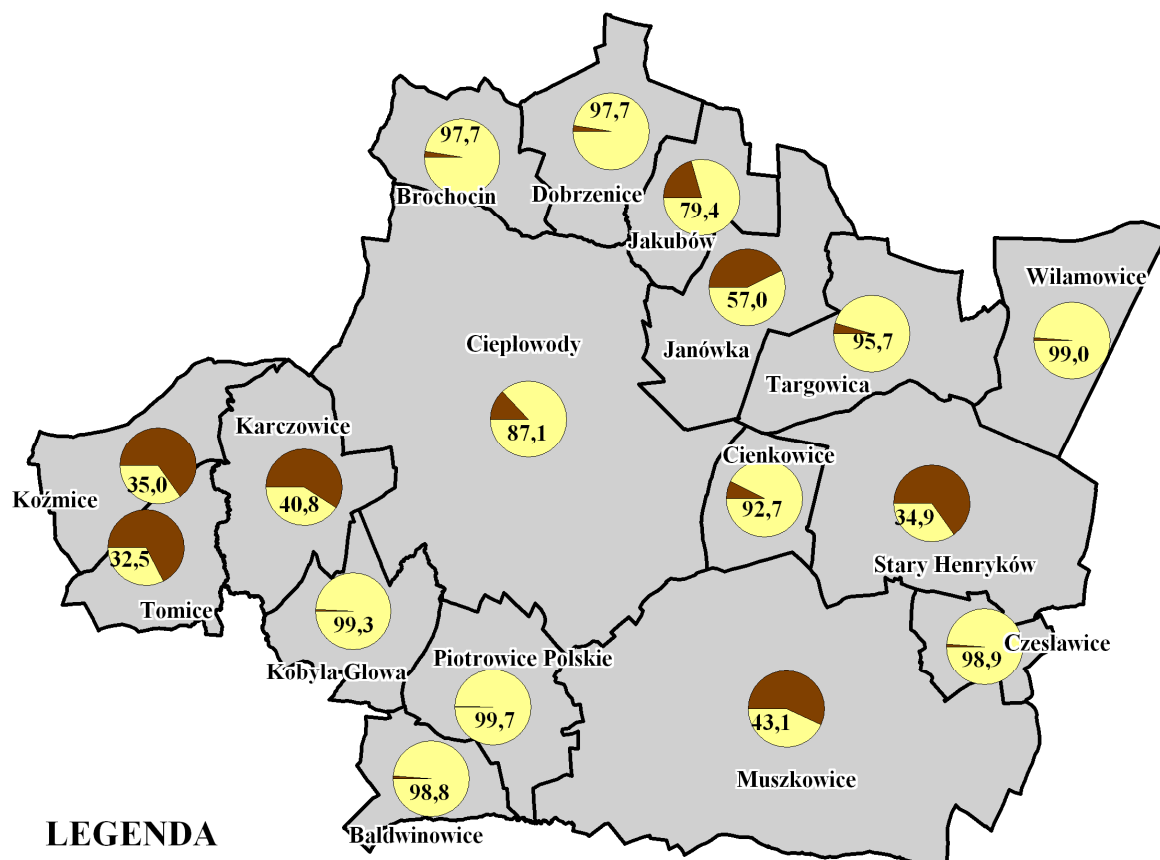
Tabela 19

Lp.	Obręb	Grunty zagospodarowane przez													
		Spółkę Hodowli Roślin Rolniczych Nasiona Kobierzycze				RSP im. 1- maja w Piotrowicach Polskich (grunty własne)	Spółdzielnia Handlowo Usługowo Produkcyjna Agrotech z/s Ciepłowody			Przedsiębiorstwo AGROL S.z o.o. z/s Bobolice (grunty własne i dzierżawione)			PCZ spółka akcyjna we Wrocławiu (grunty własne)	Gospodarstwo rolne "Skoroszwice" spółka cywilna w Skoroszwicach (władające gruntami prywatnymi)	Gospodarstwo rolne Skarbu Państwa w Bobolicach (władające gruntami prywatnymi i ANR)
		razem	grunty własne	grunty prywatne będące we władaniu Spółki	grunty ANR będące we władaniu Spółki		razem	grunty własne	grunty komunalne będące we władaniu Spółdzielni	razem	własne	dzierżawa od ANR			
		ha	ha	ha	ha		ha	ha	ha	ha	ha	ha			
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
1.	Baldwinowice	-	-	-	-	84,96	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.	Brochocin	-	-	-	-	-	21,26	21,26	-	-	-	-	-	-	-
3.	Cienkowice	-	-	-	-	34,50	1,95	1,95	-	-	-	-	-	-	-
4.	Ciepłowody	-	-	-	-	3,26	97,05	94,58	2,47	40,60	-	40,60	12,50	-	0,26
5.	Czesławice	-	-	-	-	5,17	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	Dobrzeńce	-	-	-	-	-	0,09	0,09	-	-	-	-	-	-	-
7.	Jakubów	37,56	-	-	37,56	-	8,63	8,63	-	-	-	-	-	59,73	-
8.	Janówka	30,58	-	-	30,58	-	9,71	9,71	-	-	-	-	-	-	-
9.	Karczowice	-	-	-	-	-	-	-	-	56,51	-	56,51	-	-	-
10.	Kobyła Głowa	-	-	-	-	5,56	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	Koźmice	-	-	-	-	-	-	-	-	128,42	-	128,42	-	-	0,55
12.	Muszkowice	299,70	8,62	0,33	290,75	9,60	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13.	Piotrowice Polskie	-	-	-	-	38,31	6,43	6,43	-	-	-	-	-	-	-
14.	Stary Henryków	176,82	-	-	176,82	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15.	Targowica	-	-	-	-	-	6,68	6,68	-	-	-	-	-	-	-
16.	Tomice	-	-	-	-	-	-	-	-	133,08	14,68	118,40	-	-	-
17.	Wilamowice	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gmina ogółem		544,66	8,62	0,33	535,71	181,36	151,80	149,33	2,47	358,61	14,68	343,93	12,50	59,73	0,81

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.) i danych z ANR stan na marzec 2010 r.

Lp.	Obręb	Nazwa	Rodzaj użytku										
			ogółem	użytki rolne			nieużytki		drogi	zabudowane	zalesione i zadrzewione		grunty pod wodami
				razem UR	GO	UZ	N	K	dr	Ba	Ls	Lz	W
				ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
1.	Targowica	Olsztyńskie Kopalnie Surowców Mineralnych Sp. z o. o.	46,56	29,54	20,04	9,50	7,87	5,14	0,50	2,01	0,88	0,54	0,08
		Baza zaplecza technicznego Olsztynek Sp. z o. o.	8,29	8,29	8,29	-	-	-	-	-	-	-	-
Ogółem			54,85	37,83	28,33	9,50	7,87	5,14	0,50	2,01	0,88	0,54	0,08

Źródło: dane ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.)

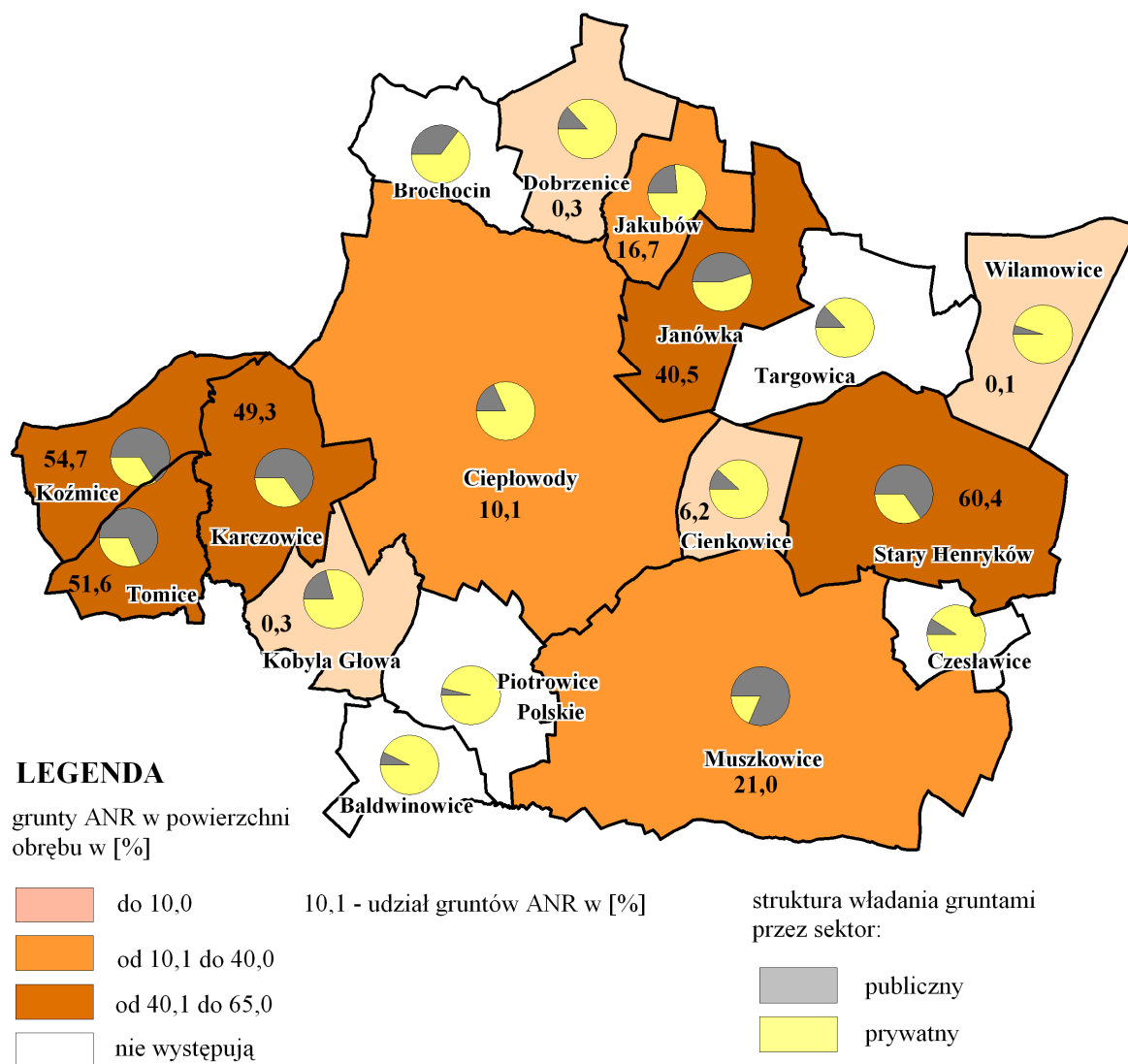

LEGENDA

struktura władania użytkami rolnymi przez:

- sektor prywatny
 - sektor publiczny
- 87,1 - udział sektora prywatnego w [%]

Rys. 24. Struktura władania użytkami rolnymi w sektorze publicznym i prywatnym

Rys. 25. Struktura władania gruntami w sektorze publicznym i prywatnym

5.2. Grunty dzierżawione

W gminie Cieplowody powierzchnia gruntów dzierżawionych zajmuje 715,94 ha. Grunty są dzierżawione przez gospodarstwa rolne - 312,89 ha i przedsiębiorstwa rolne – 403,05 ha głównie z zasobu ANR, Tab.21., Rys.28.

Z zasobu ANR łącznie zostało wydzierżawionych 528,71 ha, w 7 obrębach, tj. 34 % gruntów ANR. Dzierżawcami są:

- podmioty indywidualne (3), które razem wydzierżawiły 125,66 ha w 3 obrębach: Janówka, Koźmice i Stary Henryków, Tab.21,
- spółka Rolnix, która dzierżawi 59,12 ha tylko w Muszkowicach,
- przedsiębiorstwo Agrol z/s w Bobolicach (gm. Ząbkowice Śląskie), które wydzierżawiło 343,93 ha w 4 obrębach.

W gospodarstwach rolnych produkcja prowadzona jest głównie na gruntach własnych. Natomiast dzierżawami objętych jest 312,89 ha, co stanowi 7,5 % gruntów będących we władaniu gospodarstw rolnych, Tab.22. Znajduje się tu łącznie 59 dzierżawców, co stanowi 12,8 % w stosunku do wszystkich gospodarstw rolnych w gminie. W poszczególnych obrębach liczba dzierżawców wynosi od 1 do 7, ich udział w stosunku do gospodarstw rolnych wynosi od 3,6 % w Piotrowicach Polskich do 33,3 % w Muszkowicach. Najwięcej dzierżawców jest w obrębie: Ciepłowody – 15, Muszkowice i Targowica – po 7. Tylko w 2 obrębach: w Karczowicach i w Tomicach nie ma gospodarstw rolnych dzierżawiących grunty, Tab.22 i Rys.26.

Grunty dzierżawione

Tabela 21

Lp.	Obręb	Dzierżawy		Dzierżawione od ANR przez							Dzierżawy w gospodarstwach rolnych	
		razem	Grunty ANR razem	podmioty indywidualne		spółkę z o.o. ROLNIX	przedsiębiorstwo AGROL - Bobolice	razem przedsiębiorstwa	ogółem		gospodarstwa	powierzchnia
				liczba	ha				ha	ha		
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1.	Baldwinowice	0,65	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,65
2.	Brochocin	0,41	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,41
3.	Cienkowice	0,35	11,41	-	-	-	-	-	-	-	1	0,35
4.	Ciepłowody	104,67	167,47	-	-	-	40,60	40,60	40,60	24,2	15	64,07
5.	Czesławice	1,20	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1,20
6.	Dobrzeńce	27,09	1,04	-	-	-	-	-	-	-	6	27,09
7.	Jakubów	1,58	37,56	-	-	-	-	-	-	-	1	1,58
8.	Janówka	30,79	157,56	1	30,28	-	-	-	30,28	19,2	2	30,79
9.	Karczowice	56,51	186,34	-	-	-	56,51	56,51	56,51	30,3	-	-
10.	Kobyła Głowa	0,85	1,05	-	-	-	-	-	-	-	1	0,85
11.	Koźmice	129,93	155,21	1	5,62	-	128,42	128,42	134,04	86,4	2	1,51
12.	Muszkowice	94,30	304,44	-	-	59,12	-	59,12	59,12	19,4	7	35,18
13.	Piotrowice Polskie	7,95	-	-	-	-	-	-	-	-	1	7,95
14.	Stary Henryków	94,32	414,87	1	89,76	-	-	-	89,76	21,6	5	94,32
15.	Targowica	46,06	-	-	-	-	-	-	-	-	7	46,06
16.	Tomice	118,40	119,02	-	-	-	118,40	118,40	118,40	99,5	-	-
17.	Wilamowice	0,88	0,34	-	-	-	-	-	-	-	3	0,88
Gmina ogółem		715,94	1556,31	3	125,66	59,12	343,93	403,05	528,71	34,0	59	312,89

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.), karty podatkowe gospodarstw rolnych gminy Ciepłowody (stan na marzec 2010 r.)

W poszczególnych obrębach gospodarstwa dzierżawią nieduże arealy pól, są to powierzchnie od 0,35 ha (Cienkowice) do 94,32 ha (Stary Henryków), Tab.24. W strukturze obszarowej gospodarstw rolnych grunty dzierżawione zajmują od 0,3 % (Wilamowice) do 35,9 % (Stary Henryków) w całkowitej powierzchni użytków rolnych należących do gospodarstw.

Najwięcej wydzierżawiono jeszcze gruntów w: Ciepłowodach – 64 ha (przez 15 gospodarstw rolnych), Targowicy – 46 ha (przez 7 gospodarstw), Muszkowicach – 35 (przez 7 gospodarstw), Janówce – 30 ha (przez 2 gospodarstwa) i w Dobrzenicach – 27 ha (przez 6 gospodarstw). Natomiast w obrębie: Baldwinowice, Brochocin, Kobyła Głowa, Wilamowice grunty dzierżawione zajmują obszar mniejszy niż 1 ha.

Grunty dzierżawione przez gospodarstwa rolne

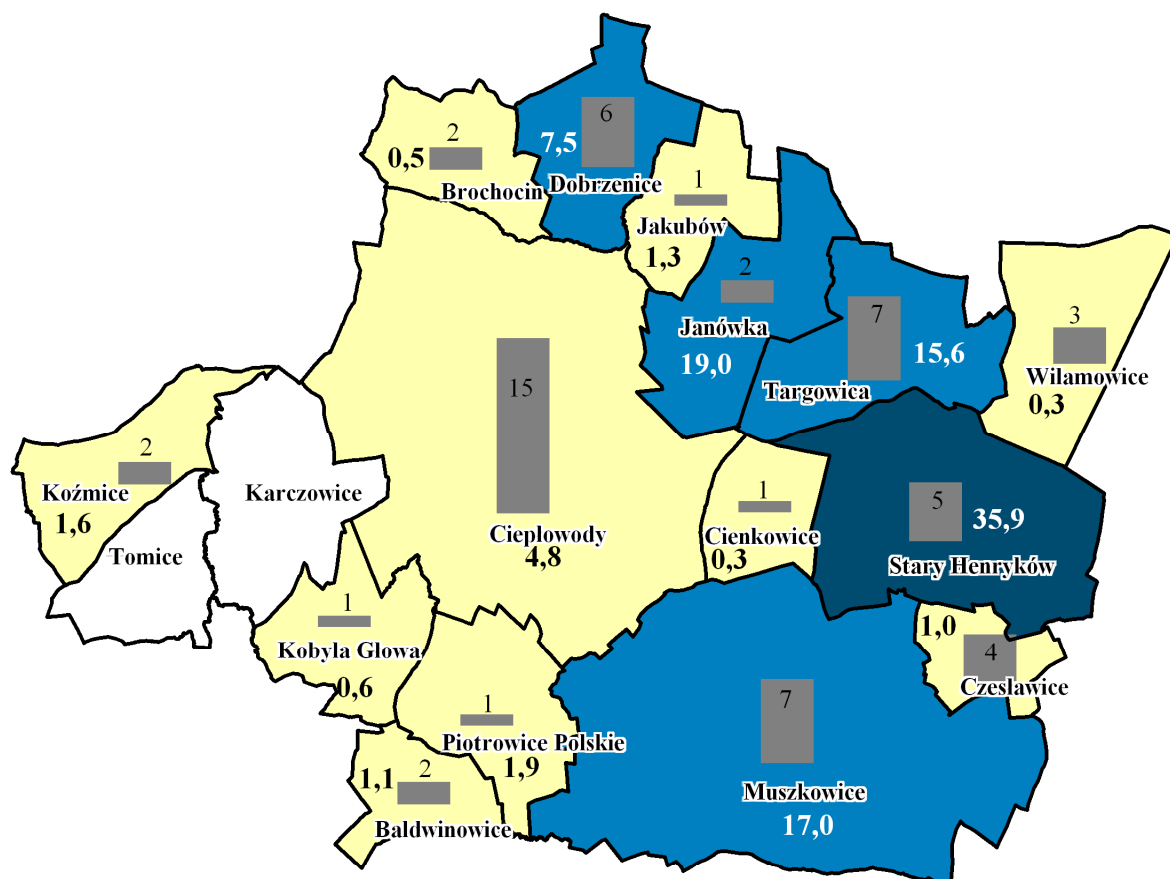
Tabela 22

Lp.	Obręb	Gospodarstwa ogółem			Gospodarstwa dzierżawiące grunty						Dzierżawcy posiadający	
		powierzchnia ha	ilość liczba	śred.pow. gospodarstwa ha	liczba dzierżawców		grunty własne		dzierżawione		własne i dzierżaw.	tylko dzierżaw.
					liczba	%	ha	%	ha	%	liczba	liczba
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1.	Baldwinowice	61,37	14	4,38	2	14,3	60,72	98,9	0,65	1,1	2	-
2.	Brochocin	85,12	12	7,09	2	16,7	84,71	99,5	0,41	0,5	2	-
3.	Cienkowice	85,41	12	7,12	1	8,3	85,06	99,6	0,35	0,4	1	-
4.	Ciepłowody	1343,34	150	8,96	15	10,0	1279,27	95,2	64,07	4,8	15	-
5.	Czesławice	123,06	17	7,24	4	23,5	121,86	99,0	1,20	1,0	4	-
6.	Dobrzenice	360,50	29	12,43	6	20,7	333,41	92,5	27,09	7,5	5	1
7.	Jakubów	122,32	8	15,29	1	12,5	120,74	98,7	1,58	1,3	-	1
8.	Janówka	162,24	15	10,82	2	13,3	131,45	81,0	30,79	19,0	2	-
9.	Karczowice	22,69	6	3,78	-	-	22,7	100,0	-	-	-	-
10.	Kobyła Głowa	149,27	20	7,46	1	5,0	148,42	99,4	0,85	0,6	1	-
11.	Koźmice	95,71	20	4,79	2	10,0	94,20	98,4	1,51	1,6	1	1
12.	Muszkowice	206,70	21	9,84	7	33,3	171,52	83,0	35,18	17,0	5	2
13.	Piotrowice Polskie	415,26	28	14,83	1	3,6	407,31	98,1	7,95	1,9	-	1
14.	Stary Henryków	263,04	25	10,52	5	20,0	168,72	64,1	94,32	35,9	5	-
15.	Targowica	294,78	29	10,16	7	24,1	248,72	84,4	46,06	15,6	7	-
16.	Tomice	73,52	9	8,17	-	-	73,52	100,0	-	-	-	-
17.	Wilamowice	282,32	45	6,27	3	6,7	281,44	99,7	0,88	0,3	3	-
Gmina ogółem		4146,65	460	9,01	59	12,8	3833,76	92,5	312,89	7,5	53	6

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.), karty podatkowe gospodarstw rolnych gminy Ciepłowody (stan na marzec 2010 r.)

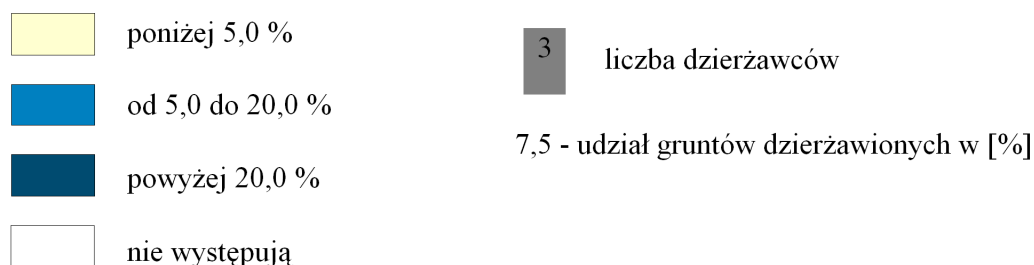
Analiza dzierżaw wykazała, że najwięcej wydzierżawiło:

- gospodarstwo rolne ze Starego Henrykowa od ANR – 89,75 ha, mające ok. 3 ha gruntów własnych, łączna powierzchnia tego gospodarstwa wynosi 92,52 ha,
- gospodarstwo rolne z Janówki od ANR – 30,28 ha, mające 38,81 ha gruntów własnych, łączna powierzchnia tego gospodarstwa wynosi 69,09 ha,
- gospodarstwo rolne z Ciepłowod – 20,87 ha, mające 21,19 ha gruntów własnych, łączna powierzchnia tego gospodarstwa wynosi 42,06 ha.

LEGENDA

grunty dzierżawione w powierzchni wszystkich gosp. rolnych w [%]

Rys. 26. Struktura gruntów dzierżawionych w gospodarstwach rolnych

W 5 miejscowościach: Dobrzenice, Jakubów, Koźmice, Muszkowice i Piotrowice Polskie są gospodarstwa rolne, które tylko dzierżawią grunty na terenie gminy Ciepłowody i nie posiadają gruntów własnych, Tab.22. Łącznie takich gospodarstw rolnych jest 6, z tego 3 należą do różniczan, 2 z nich położone są w Muszkowicach. Gospodarstwa te razem dzierżawią 29,35 ha, w poszczególnych miejscowościach wygląda to następująco: Dobrzenice – 7,42 ha, Jakubów – 1,58 ha, Koźmice – 1,25 ha, Muszkowice – 11,15 ha (2 gospodarstwa) i Piotrowice Polskie – 7,95 ha. Średnia powierzchnia takiej dzierżawy wynosi 4,89 ha. W Jakubowie i w Piotrowicach Polskich są to jedyne gospodarstwa rolne, które dzierżawią w tych obrębach grunty i nie

posiadają gruntów własnych. W gospodarstwach rolnych dzierżawiących grunty, średnia powierzchnia gruntów dzierżawionych wynosi 5,30 ha, a największa znajduje się w Starym Henrykowie – 18,86 ha oraz w Janówce – 15,40 ha. Grunty dzierżawione zajmują od 3,1 % do 100,0 % powierzchni tych gospodarstw rolnych. W 7 obrębach przeciętny obszar przeznaczony pod dzierżawę nie przekracza 1 ha. Natomiast przeciętna powierzchnia gruntów własnych w tych gospodarstwach rolnych wynosi 10,84 ha, w obrębach od 0,49 ha (Kobyła Głowa) do 30,81 ha (Dobrzyńce).

Dzierżawy gruntów prowadzone są również przez gospodarstwa rolne należące do różniczan. W gminie takich gospodarstw jest 3, Tab.23, Rys.27, które nie posiadają gruntów własnych, tylko łącznie wydzierżawiły na terenie gminy Ciepłowody 23,31 ha. Ich udział w ilości i powierzchni wszystkich gospodarstw różniczan wynosi - 3,1 %. W Muszkowicach grunty dzierżawione przez różniczan mają największy udział - 62,2 % w powierzchni gospodarstw różniczan i 50,0 % w ich ilości. Średnia powierzchnia takiego gospodarstwa wynosi ok. 7,5 ha.

Grunty dzierżawione przez gospodarstwa rolne różniczan

Tabela 23

Lp.	Obręb	Różniczanie ogółem			Różniczanie dzierżawiący grunty				
		powierzchnia	ilość	śred.pow. gospodarstwa	pow. gosp.	ilość		pow. dzierżawiona	
		ha	liczba	ha	ha	liczba	%	ha	%
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.	Baldwinowice	17,61	4	4,40	-	-	-	-	-
2.	Brochocin	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Cienkowice	33,05	3	11,02	-	-	-	-	-
4.	Ciepłowody	246,06	21	11,72	-	-	-	-	-
5.	Czesławice	9,13	3	3,04	-	-	-	-	-
6.	Dobrzyńce	29,86	8	3,73	7,42	1	12,5	7,42	24,8
7.	Jakubów	81,10	3	27,03	-	-	-	-	-
8.	Janówka	21,48	3	7,16	-	-	-	-	-
9.	Karczowice	10,16	4	2,54	-	-	-	-	-
10.	Kobyła Głowa	38,65	6	6,44	-	-	-	-	-
11.	Koźmice	48,76	4	12,19	-	-	-	-	-
12.	Muszkowice	12,77	2	6,39	7,94	1	50,0	7,94	62,2
13.	Piotrowice Polskie	29,50	7	4,21	7,95	1	14,3	7,95	26,9
14.	Stary Henryków	61,10	6	10,18	-	-	-	-	-
15.	Targowica	24,00	5	4,80	-	-	-	-	-
16.	Tomice	7,77	2	3,89	-	-	-	-	-
17.	Wilamowice	79,63	17	4,68	-	-	-	-	-
Gmina ogółem		750,63	98	7,66	23,31	3	3,1	23,31	3,1

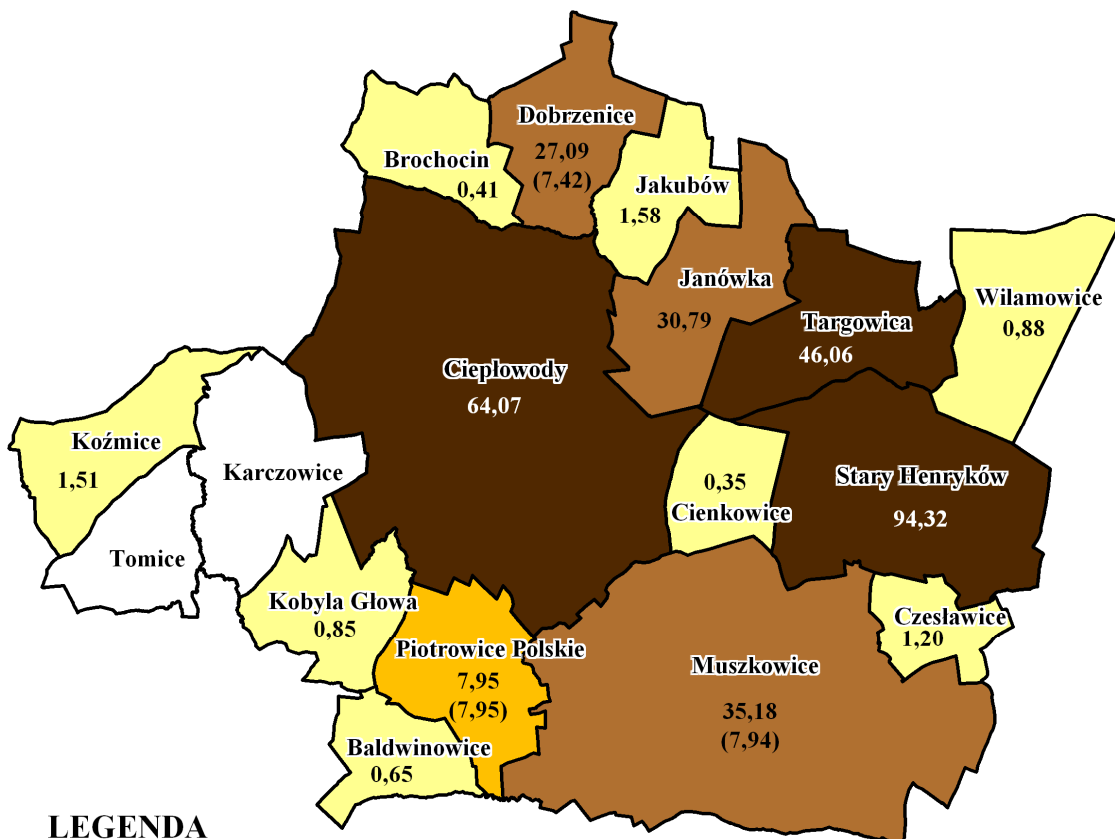
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.), karty podatkowe gospodarstw rolnych gminy Ciepłowody (stan na marzec 2010 r.)

Grunty własne i dzierżawione w gospodarstwach dzierżawiących grunty

Tabela 24

Lp.	Obręb	Gospodarstwa dzierżawiące grunty								
		ilość	powierzchnia gospodarstwa	śred.pow. gospodarstwa	grunty własne		grunty dzierżawione		śred.pow. gruntów własnych	śred.pow. dzierżawy
		liczba	ha	ha	ha	%	ha	%	ha	ha
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1.	Baldwinowice	2	12,71	6,36	12,06	94,9	0,65	5,1	6,03	0,33
2.	Brochocin	2	6,49	3,25	6,08	93,7	0,41	6,3	3,04	0,21
3.	Cienkowice	1	7,59	7,59	7,24	95,4	0,35	4,6	7,24	0,35
4.	Cieplowody	15	204,05	13,60	139,98	68,6	64,07	31,4	9,33	4,27
5.	Czesławice	4	28,33	7,08	27,13	95,8	1,20	4,2	6,78	0,30
6.	Dobrzemice	6	211,97	35,33	184,88	87,2	27,09	12,8	30,81	4,52
7.	Jakubów	1	1,58	1,58	-	-	1,58	100,0	-	1,58
8.	Janówka	2	81,29	40,65	50,50	62,1	30,79	37,9	25,25	15,40
9.	Karczowice	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.	Kobyła Głowa	1	1,34	1,34	0,49	36,6	0,85	63,4	0,49	0,85
11.	Koźmice	2	3,41	1,71	1,90	55,7	1,51	44,3	0,95	0,76
12.	Muszkowice	7	121,84	17,41	86,66	71,1	35,18	28,9	12,38	5,03
13.	Piotrowice Polskie	1	7,95	7,95	-	-	7,95	100,0	-	7,95
14.	Stary Henryków	5	108,88	21,78	14,56	13,4	94,32	86,6	2,91	18,86
15.	Targowica	7	126,80	18,11	80,74	63,7	46,06	36,3	11,53	6,58
16.	Tomice	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17.	Wilamowice	3	28,39	9,46	27,51	96,9	0,88	3,1	9,17	0,29
Gmina ogółem		59	952,62	16,15	639,73	67,2	312,89	32,8	10,84	5,30

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ewidencji gruntów i budynków (stan na sierpień 2009 r.), karty podatkowe gospodarstw rolnych gminy Cieplowody (stan na marzec 2010 r.)

LEGENDA

powierzchnia gruntów dzierżawionych w gosp. rolnych [ha]

do 2,00 ha

od 2,01 do 10,00 ha

od 10,01 do 40,00 ha

powyżej 40,01 ha

nie występuje

1,51 - powierzchnia gruntów dzierżawionych w gosp. rolnych [ha]

(7,95) - powierzchnia gruntów dzierżawionych w gosp. różniczan [ha]

Rys. 27. Powierzchnia gruntów dzierżawionych w gospodarstwach rolnych

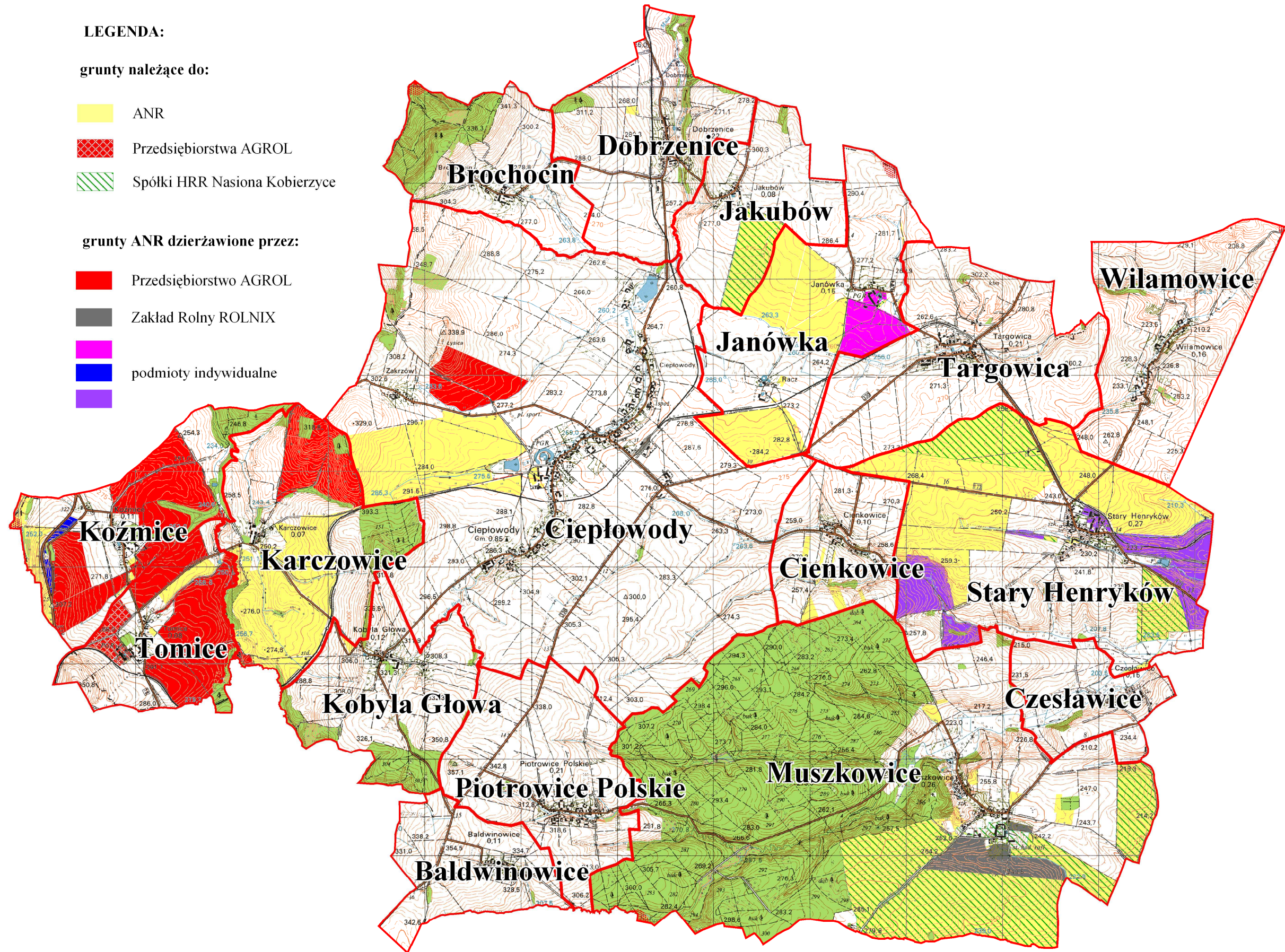
LEGENDA:

grunty należące do:

- ANR
- Przedsiębiorstwa AGROL
- Spółki HRR Nasiona Koberzyce

grunty ANR dzierżawione przez:

- Przedsiębiorstwo AGROL
- Zakład Rolny ROLNIX
- podmioty indywidualne
-
-

Rys. 28. Grunty ANR dzierżawione

5.3. Struktura obszarowa i ilościowa gospodarstw rolnych

Wysoki udział użytków rolnych w powierzchni gminy i dobre warunki glebowo-klimatyczne do prowadzenia produkcji rolnej wyznaczyły rolnictwo jako funkcję wiodącą w rozwoju gminy. Według kart podatkowych – stan na marzec 2010 r. - w gminie było 460 gospodarstw rolnych o średniej powierzchni 9,01 ha. Zajmowały one łącznie 4146,65 ha, Tab.25. W poszczególnych obrębach przeciętna wielkość gospodarstwa jest dość zróżnicowana i waha się od 3,78 ha w Karczowicach do 15,29 ha w Jakubowie. Jeszcze tylko w 5 obrębach średnia powierzchnia gospodarstwa jest większa niż 10 ha, Rys.30.

Pod względem ilości, zdecydowanie najwięcej gospodarstw znajduje się w Ciepłowodach – 150, ale prawie połowa z nich to gospodarstwa małe, do 5 ha. Średnia powierzchnia gospodarstwa w tym obrębie jest zbliżona do średniej powierzchni gospodarstwa gminy i wynosi 8,96 ha. W pozostałych obrębach ilość gospodarstw jest znacznie mniejsza i oprócz Wilamowic (gdzie jest ich 45) nie przekracza 30 w jednej wsi, Tab.25.

W strukturze ilościowej dominują gospodarstwa małe, do 5 ha. W całej gminie jest ich 221, co stanowi 48 % w stosunku do wszystkich gospodarstw, Tab.25, Rys.29. Ich średnia powierzchnia wynosi 2,39 ha, a w poszczególnych obrębach od 1,36 ha w Brochocinie do 3,34 ha w Tomicach. W 8 wsiach (Baldwinowice, Czesławice, Karczowice, Koźmice, Kobyla Głowa, Muszkowice, Tomice i Wilamowice) ponad połowa gospodarstw rolnych (od 50 % do 80 %) jest o powierzchni do 5 ha. Natomiast w strukturze powierzchniowej, gospodarstwa z tej grupy obszarowej zajmują 12,7 %.

Gospodarstw o wielkości od 5 do 10 ha jest 128 i stanowią 27,8 % wszystkich gospodarstw. Średnia powierzchnia gospodarstwa w tej grupie obszarowej wynosi 7,34 ha. W Cienkowicach i Janówce ich udział jest największy i nieco przekracza 50 %. W strukturze obszarowej gospodarstw rolnych, gospodarstwa te zajmują 22,6 %.

Z analizy materiałów i struktury obszarowej zauważono, że gospodarstwa o powierzchni na poziomie 1-10 ha przeważnie są słabiej wyposażone w sprzęt rolniczy i w środki produkcji rolnej. Praca na roli nie jest głównym źródłem dochodu dla ich właścicieli. W strukturze zasiewów nastawione są na wieloroślinny tradycyjny typ produkcji i taką produkcję na małym areale raczej będą kontynuować do uzyskania wieku emerytalnego. Natomiast w strukturze obszarowej gospodarstw rolnych dominują gospodarstwa o wielkości od 15 do 50 ha – 32,9 %, Rys.31. Ich udział w ilości wszystkich gospodarstw wynosi 12,4 %.

Gospodarstw o powierzchni powyżej 15 ha, a więc takich, które mogą stanowić już główne źródło dochodu dla ich właścicieli i przynosić względne korzyści ekonomiczne, jest